

**T.C
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİ VE
AKRANLARIYLA İLİŞKİLERİ İLE EBEVEYNLERİNİN
EVLİLİK YAŞAM DOYUMLARININ İNCELENMESİ**

Merve SOLAK ARABACI

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ANKARA

2018

**T.C
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİ VE
AKRANLARIYLA İLİŞKİLERİ İLE EBEVEYNLERİNİN
EVLİLİK YAŞAM DOYUMLARININ İNCELENMESİ**

Merve SOLAK ARABACI

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU**

ANKARA

2018

ONAY SAYFASI

5-6 Yaş Grubu Çocukların Ebeveynleri ve Akranlarıyla İlişkileri ile Ebeveynlerinin
Evlilik Yaşam Doyumlarının İncelenmesi
Merve SOLAK ARABACI

Bu çalışma 18.01.2018 tarihinde jürimiz tarafından "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
Programı" nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Emine Nilgün METİN
H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU
H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi

Üye: Doç. Dr. Zeynep ÇETİN
H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi

Üye: Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI
A.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem AYTEKİN
H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

18 Ocak 2018

Prof. Dr. Diclehan ORHAN
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİ HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezinin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezinin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezinin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezinin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

✓ Tezinin/Raporumun 11.02.2019 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezinin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

11.../02...2018

Merve SOLAK ARABACI

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Merve SOLAK ARABACI

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim sürecinde tanıma fırsatı bulduğum, değerli fikirleriyle bana bakış açısı kazandıran, araştırmamın her aşamasını takip ederek bilgi ve önerileriyle bana yardımcı olan, danışmanım olmasından büyük mutluluk duyduğum değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU' na,

Varlıklarıyla bana güç veren, eğitim öğretim hayatımın her aşamasında yanımda olan ve bu günlere gelmemde en büyük emek sahibi anneme, babama ve biricik ablama,

Her zaman olduğu gibi eğitim ve araştırma sürecimde maddi manevi destek sağlayarak bana güç katan, hayata dair her şeyi paylaşmaktan keyif aldığım ve hayat arkadaşım olduğu için kendimi şanslı hissettiğim sevgili eşim Kudret ARABACI'ya,

Gerek yüksek lisans eğitimim sürecinde gerekse araştırma sürecimde işlerimi kolaylaştıran, bilgi ve tecrübeleriyle bana destek olan, bir telefon kadar uzağımda olduklarını bildiğim Arş. Gör. Ezgi TAŞTEKİN başta olmak üzere Arş. Gör. Şuheda BOZKURT YÜKÇÜ'ye, Arş. Gör. Aslı İZOĞLU'na ve Arş. Gör. Ayşe Elif IŞIK USLU'ya,

Yüksek lisans eğitimim ve araştırma sürecim boyunca desteklerini hissettiğim sevgili iş arkadaşlarıma,

Paylaşımlarıyla bana yardımcı olan ve araştırma sürecimdeki telkinleri ile beni motive eden yüksek lisans yol arkadaşım Nimet GÜNEŞ'e,

İstatistik bilgisi ile araştırmamın veri analizi sürecinde sağladığı katkılarından dolayı Arş. Gör. Çağlar SOLAK'a,

Araştırmada kullandığım ölçekleri geliştiren, uyarlayan ve çalışmamda kullanmama izin veren değerli araştırmacılara,

Veri toplama sürecindeki desteklerinden dolayı okul yöneticilerine; ölçekleri sabırla dolduran değerli öğretmenlere ve kıymetli anne babalara,

Çalışmamın çıkış noktası olan birbirinden kıymetli çocuklara teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Solak Arabacı, M. 5-6 Yaş Grubu Çocukların Ebeveynleri ve Akranlarıyla İlişkileri ile Ebeveynlerinin Evlilik Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018. Araştırmada 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ve akranlarıyla ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemi, basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olup 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Manisa İli' nin Yunusemre ve Şehzadeler merkez ilçelerinde bulunan resmi ve özel bağımsız anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu 504 çocuk, ebeveynleri (496 anne, 306 baba) ve öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırma verileri Genel Bilgi Formu, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği, Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği ve Ladd Profilet Çocuk Davranış Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Bağımsız Gruplar T Testi, Mann Whitney-U Testi, Kruskal Wallis-H Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Pearson Korelasyon Katsayısı ve Çoklu Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin çocuğun cinsiyetine göre, anne ile çocuk arasındaki ilişkilerin anne öğrenim durumuna ve aile gelir durumuna göre; baba ile çocuk arasındaki ilişkilerin çocuğun cinsiyetine göre, baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin çocuğun yaşına göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca araştırmada, anne evlilik yaşam doyumunun çocuğun cinsiyetine, anne öğrenim durumuna, çalışma durumuna ve aile gelir durumuna göre; baba evlilik yaşam doyumunun ise sadece çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Araştırmada akranlara karşı prososyal davranışların çocuğun yaşına ve cinsiyetine göre; asosyal davranışların çocuğun yaşına ve devam ettiği okul türüne göre; kaygılı korkulu olmanın, akranlar tarafından dışlanmanın ve aşırı hareketliliğin çocuğun yaşına, cinsiyetine ve devam ettiği okul türüne göre; saldırganlığın çocuğun cinsiyetine ve devam ettiği okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında akranlarla olan ilişkiler, ebeveyn çocuk ilişkileri ve ebeveyn evlilik yaşam doyumları arasında farklı düzeylerde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır. Son olarak yapılan regresyon analizleri sonucunda anne ve baba evlilik yaşam doyumunun anne ile çocuk arasındaki ilişkileri, baba evlilik yaşam doyumunun da baba ile çocuk arasındaki ilişkileri açıklayıcı etkisi olduğu görülmüştür. Anne-baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun prososyal davranışlarını; baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun asosyal davranışlarını, aşırı hareketliliğini ve saldırganlığını; baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun akranları tarafından dışlanmasını; baba ile çocuk arasındaki olumlu ve çatışmalı ilişkinin çocuğun akranlarına karşı kaygılı korkulu oluşunu açıklayıcı etkisi olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları ilgili literatür çerçevesinde tartışılarak yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi dönem, akran ilişkileri, anne-baba-çocuk ilişkisi, evlilik doyum

ABSTRACT

Solak Arabacı, M. Examination of 5-6 Age Group Children's Parent and Peer Relationships and Parents' Marriage Life Satisfaction. Hacettepe University, Institute of Health Sciences, M. Sc. Thesis in Child Development and Education, Ankara, 2018. Purpose of the research is to examine the relationship between 5-6 age group children's parent-peer relations and parents' marital life satisfaction. The sample of the study selected by simple random sampling method, consisted of 504 children between the ages of 5-6 who attend formal and private independent kindergartens located in Yunusemre and Şehzadeler counties of Manisa during the 2016-2017 academic year and their parents (496 mother, 306 father) and teachers. In this study The General Information Form, Child Parent Relationship Scale, Married Life Satisfaction Scale, Ladd-Proilet Child Behaviour Scale were used. In the study, Independent Groups t-Test, Mann-Whitney U Test, One Way Anova, Kruskal Wallis-H Test, Pearson's Correlation Coefficient and Multiple Regression Analysis were used to analyze of data. According to the results of this study, significant differences were found between scores of children's conflicting relationship with mother, and gender of children; between scores of children's relationships with mother, and mother's level of education and monthly income of family. In addition, significant differences were found between scores of children's relationships with father, and gender of children; between scores of children's conflicting relationship with father, and age of children. Also the results of study, significant differences were found between mothers' scores of married life satisfaction, and gender of children, mother's demographic variables as education level, working status and monthly income of family. Besides, differences were only found between fathers' scores of married life satisfaction, and gender of children. Also as the results of current study, prosocial behaviors towards peers differ based on age and gender; asocial behaviors towards peers differ based on age and type of kindergarten; anxiousness-fearfulness of children, exclusion by peers, hyperactivity of children differs based on age, gender and type of kindergarten; aggression towards peers differs based on gender and type of kindergarten and all these relationships are found to be significant. Also the results of study showed significant relations between children's peer relationships, child-mother relations, child-father relations, marital life satisfaction of mother and father. Finally child-mother relations were predicted by marital life satisfaction of mothers and fathers; child-father relations were predicted by marital life satisfaction of father. Prosocial behaviours towards peers were predicted by child-parents conflicting relationship and marital life satisfaction of father. Asocial behaviours towards peers, hyperactivity of children and aggression towards peers were predicted by child-father conflicting relation and marital life satisfaction of father. Anxiousness-fearfulness of children were predicted by child-father relations. Exclusion by peers were predicted by child-father positive relation and marital life satisfaction of father. Results of the study were discussed, interpreted and appropriate suggestions were given within the scope of the literature.

Key Words: preschool period, peer relations, child-mother-father relationship, marital satisfaction

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİ HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
TABLOLAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kapsam	1
1.2. Amaç	4
1.3. Varsayımlar	5
1.4. Sınırlılıklar	5
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Anne-Baba-Çocuk İlişkisi	6
2.1.1. Anne-Baba-Çocuk İlişkisine Kuramsal Bakış	7
2.1.2. Anne-Baba-Çocuk İlişkisini Etkileyen Faktörler	14
2.1.3. Anne-Baba-Çocuk İlişkisinin Önemi	24
2.1.4. Okulöncesi Dönemde Anne-Baba Çocuk İlişkisi	25
2.2. Evlilik	26
2.2.1. Evlilik İle İlgili Kavramlar ve Çocuk Üzerindeki Etkileri	27
2.2.2. Evlilik Doyumunu Etkileyen Faktörler	33
2.3. Arkadaşlık ve Akran İlişkileri	34
2.3.1. Arkadaşlık ve Akran İlişkileri İle İlgili Kavramlar	36
2.3.2. Akran İlişkilerini Etkileyen Faktörler	44
2.3.3. Akran İlişkilerinin Önemi	53
2.3.4. Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkilerinin Gelişimi	55
3. GEREÇ VE YÖNTEMLER	57
3.1. Araştırmanın Modeli	57

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	57
3.2.1. Araştırmaya Katılan Çocuk ve Ebeveynlerine İlişkin Demografik Dağılımlar	58
3.3. Veri Toplama Araçları	61
3.3.1. Genel Bilgi Formu	61
3.3.2. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği	61
3.3.3. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği	62
3.3.4. Ladd Profilet Çocuk Davranışı Ölçeği	63
3.4. Veri Toplama Süreci	64
3.5. Verilerin Analizi	65
4. BULGULAR	67
4.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bulguları	67
4.2. Demografik Değişkenler Açısından Ebeveyn-Çocuk İlişkilerine Yönelik Bulgular	69
4.3. Demografik Değişkenler Açısından Ebeveynlerin Evlilik Yaşam Doyumlarına Yönelik Bulgular	88
4.4. Demografik Değişkenler Açısından Akran İlişkilerine Yönelik Bulgular	103
4.5. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Ebeveyn Evlilik Yaşam Doyumları ve Çocuğun Akran İlişkileri Arasındaki Korelasyon ve Regresyon Analizi Sonuçlarına Yönelik Bulgular	138
5. TARTIŞMA	160
5.1. Ebeveyn-Çocuk İlişkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	160
5.2. Ebeveynlerin Evlilik Yaşam Doyumlarına Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	166
5.3. Akran İlişkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	171
5.4. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri, Ebeveyn Evlilik Yaşam Doyumları, Çocuğun Akran İlişkileri Arasındaki Korelasyon ve Regresyon Analizi Sonuçlarına Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	181
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	191
7. KAYNAKLAR	197
8. EKLER	

EK-1: Genel Bilgi Formu

Ek-2: Etik Kurul İzni

Ek-3: MEB Araştırma İzni

9. ÖZGEÇMİŞ

SİMGELER VE KISALTMALAR

ÇABİÖ	: Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği
ÇDÖ	: Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği
EYDÖ	: Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği

TABLOLAR

3.1.	Araştırmaya katılan çocuklara ve ebeveynlerine ilişkin demografik özelliklerin dağılımı.	59
4.1.	Ladd-Profilet Davranış Ölçeği, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği ve Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden elde edilen puanların ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri.	68
4.2.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının cinsiyete göre t- testi sonuçları.	69
4.3.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	70
4.4.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun yaşına göre t- testi sonuçları.	71
4.5.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun yaşına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	72
4.6.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun doğum sırasına göre t-testi sonuçları.	74
4.7.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının ebeveyn yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.	75
4.8.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının ebeveyn yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	76
4.9.	Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.	77
4.10.	Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	79
4.11.	Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının anne çalışma durumuna göre t-testi sonuçları.	80
4.12.	Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının baba çalışma durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	81
4.13.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının ailenin gelir durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	82
4.14.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	85
4.15.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının aile yapısına göre t- testi sonuçları.	86
4.16.	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuk sayısına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	87

4.17.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin çocuğun cinsiyetine göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	88
4.18.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin çocuğun yaşına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	89
4.19.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn yaşına göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	90
4.20.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn evlilik yaşına göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	92
4.21.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn öğrenim durumuna göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	94
4.22.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin anne çalışma durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	95
4.23.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin baba çalışma durumuna göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	96
4.24.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile gelir durumuna göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	98
4.25.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	100
4.26.	Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin çocuk sayısına göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	102
4.27.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının cinsiyete göre t- testi sonuçları.	103
4.28.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	104
4.29.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının yaşa göre t- testi sonuçları.	105
4.30.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının yaşa göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	106
4.31.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının kardeş sayısına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	108
4.32.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının kardeş sayısına göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	110
4.33.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının doğum sırasına göre t-testi sonuçları.	111
4.34.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının çocuğun doğum sırasına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	112
4.35.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının çocuğun devam ettiği okul türüne göre t- testi sonuçları.	113
4.36.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının okul türüne göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	114

4.37.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn yaşına göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	116
4.38.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	119
4.39.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn öğrenim durumuna göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.	121
4.40.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn öğrenim durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	124
4.41.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	126
4.42.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre t- testi sonuçları.	127
4.43.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.	128
4.44.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	131
4.45.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ailenin gelir durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.	133
4.46.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ailenin gelir durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.	135
4.47.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının aile yapısına göre t-testi sonuçları.	136
4.48.	Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.	137
4.49.	Araştırmada kullanılan değişkenlerin korelasyon matrisi.	139
4.50.	Ana Çocuk İlişkisi'nin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları.	150
4.51.	Baba Çocuk İlişkisi'nin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları.	152
4.52.	Prososyal Davranış'ın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.	153
4.53.	Asosyal Davranış'ın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.	154
4.54.	Kaygılı Korkulu Olma'nın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.	155
4.55.	Dışlanma'nın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.	156

4.56.	Aşırı Hareketlilik'in açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.	157
4.57.	Saldırganlık'ın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.	158

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın kapsamı, amacı, varsayımları ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir.

1.1. Kapsam

Toplumsal sistem içinde toplumsallaşmanın merkezinde yer alan aile, toplumun temel uyum birimidir (1). Çocuklar genellikle sosyal bir ağ olan aile kurumuna doğarlar. Aile, çocuğun doğduğu andan başlayarak yaşamla, kendisiyle ve çevresindekilerle ilk kez tanıştığı, ilk deneyimlerini edindiği, kısacası ilk eğitimini aldığı temel kurumdur. Çocuğun yetişkin bir birey olduğunda sahip olacağı kişilik örüntüsü, şüphesiz yaşamın ileriki yıllarında devreye giren kurumlar tarafından da belirlenmekle birlikte, önce ailede oluşmaya başlamaktadır (2).

Aile, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen karı-koca, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt sistemlerinden oluşmaktadır. Ebeveynlerin çocukla ilişkilerinin yanı sıra, ebeveynlerin birbiriyle ilişkilerinin de çocuk üzerinde oldukça fazla etkisi olduğu bilinmektedir (3).

Çocuklar ebeveynleri arasındaki ilişkiyi, ebeveynlerinin kendileriyle ve başkalarıyla olan ilişkilerini gözlemlerler. Çocukların gelecekteki yaşantılarında gösterecekleri sosyal ilişkilere ait davranışları, çatışma, engellenme durumları karşısında verecekleri tepkileri, ebeveynleri ile etkileşimleri ve gözlemleri sonucunda kazanmaktadırlar (4, 5). Anne babası ile iletişimi sağlıklı olan çocuklar, yaşadıkları problem durumlar karşısında duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilmektedirler (4).

Anne-baba-çocuk arasındaki ilişkinin sağlıklı olabilmesi için öncelikle anne-baba arasındaki ilişkinin sağlıklı olması gerekmektedir. Aile içerisindeki anne ile babanın iletişimi çocuğu, çocuğun annesi ile iletişimi babayı, çocuğun babası ile iletişimi de anneyi etkileyecektir. Anne-baba arasındaki sıcak ve sağlıklı ilişkiler çocuklarıyla ilişkilerine de yansıyacak, çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlar sergilemelerinde büyük bir rol oynayacaktır (4). İlgili araştırmalar ebeveyn evlilik ilişkisinin, anne-baba-çocuk arasındaki ilişkileri etkilediğini göstermektedir (6-11).

Ebeveynler evliliklerindeki uyumsuzluk, doyum eksikliği gibi nedenlerle olumsuz davranış örnekleri sergileyebilirler ve yaşadıkları psikolojik problemlerde artış görülebilir. Bu durum ise ebeveynlerin çocuğu ile etkileşimini olumsuz yönde etkileyerek çocuğun problem davranış geliştirmesine ve uygun olmayan davranışları model almasına neden olabilmektedir (12). Erbek ve arkadaşları (13), çocukların ebeveynlerinin çatışma çözmede kullandıkları yöntemleri model aldığını ve karşılaştıkları problem durumlar karşısında model aldıkları bu yöntemleri kullandıklarını ifade etmektedirler. Benzer şekilde Yavuzer (14) de ebeveynler arasındaki huzursuzluğun ve ebeveynlerin evliliklerindeki doyumsuzluğun, anne ve babanın doğrudan ya da dolaylı davranışları yoluyla çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceğini belirtmektedir. Şirvanlı Özen (15)'in araştırma bulguları çatışmalı ebeveynlere sahip çocukların psikolojik problemlerinin ve kaygı düzeylerinin çatışmasız ebeveynlere sahip çocuklara göre daha yüksek olduğunu; ebeveynler arasındaki uyum azaldıkça çocuklardaki uyum problemlerinin arttığını ortaya koymaktadır.

Küçük yaştaki bir çocuk için anne ve baba tek önemli bireylerken çocuğun kreşe ya da anaokuluna başlamasıyla akranlar da çocuğun yaşamında önemli bir yer tutmaya başlamaktadır. Çocuğun anne babasıyla olan ilişkilerinin çocuğun sosyal gelişimi ve okul başarısı üzerinde önemli etkileri olduğu gibi arkadaşlık ilişkilerinin de çocuğun okul yaşamında ve gelecekteki uyumu üzerinde etkileri olmaktadır (16).

Kerns ve arkadaşları (17) tarafından yapılan çalışmada anneleriyle ilişkilerini daha güvenli bulan çocukların akranları tarafından daha fazla kabul gördükleri, karşılıklı arkadaşlıklarının daha fazla olduğu ve anneleriyle ilişkilerini daha az güvenli bulan çocuklara göre daha az yalnız kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada akran ilişkileri, çocuğun annesiyle ilişkisindeki güven algısı ile ilişkilendirilmiştir. Çalışma bulgularının akranlar ile aile sistemleri arasındaki bağlantıları ortaya koyduğu söylenebilir.

Santrock (18) ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ve çocuğun akranlarıyla ilişkisinin çoğunlukla birbiriyle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Literatürde akran ilişkilerinin ebeveyn-çocuk ilişkisiyle ve ebeveynlerin evlilik kalitesi ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (6, 9, 19, 20).

Çocukların akranlarıyla ilişkileri 1920'lerden beri araştırılmakla birlikte sistematik kuramların ortaya atılması 1970'lerden sonra gerçekleşmiştir. Çocuklar çevrelerinde bulunan insanlarla (ebeveynleri, diğer yetişkinler, kardeşleri, akranları vb.) çeşitli ilişkiler kurarlar. Çocukların akranları ile ilişkilerini diğerlerinden ayıran iki temel özellik, eşitlik ve güç düzeyidir. Akran ilişkileri, genel anlamıyla eşitlerin ilişkisi olup taraflar bu ilişkiden büyük ölçüde aynı derecede yararlanmakta ve ilişkiye aynı ölçüde katkı sağlamaktadırlar. Yani akran ilişkilerinde genel bir güç dengesi söz konusudur (21).

Okul öncesi eğitim dönemi, çocuğun akranlarıyla ilişkilerinde temel oluşturacak becerilerin kazanımı açısından büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, akranlarının bulunduğu bir çevreye dâhil olmakta, böylece akran ilişkileri artarak daha düzenli ve yoğun şekilde yaşanmaktadır. Okul öncesi dönemdeki aile içi ilişkiler çocuk üzerindeki etkisini sürdürmekle birlikte, akranları da çocuk için ikincil düzeyde önemli olmaktadır (21). Akran ilişkileri, çocuğun bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimleri başta olmak üzere tüm gelişim alanlarında önemli bir rol oynamaktadır (21, 22, 23). Bunun yanı sıra Erwin (21), akran kabulünün çocuğun yaşamının ileriki yıllarını da etkileyebilecek bir olgu olduğunu belirtmektedir. Schrepferman ve arkadaşları (24) okul öncesi dönemdeki çocukları anaokulundan ilköğretim 4. sınıfa kadar takip ederek akran ilişkileri ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçları, anaokulundaki güvenli akran ilişkilerinin, gelecekteki depresyon belirtileri ile yüksek düzeyde negatif yönlü ilişkili olduğunu; anaokulundaki sosyal ilişkilerin gelecekteki depresif davranışlar açısından koruyucu bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Özetle çocuğun akranlarıyla ilişkileri, yaşamında hem kısa hem de uzun vadede büyük bir etkiye sahiptir (23). Demircioğlu (25), çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde kritik evrenin okul öncesi dönem, özellikle de 5-6 yaş arası olduğunu belirtmektedir.

Bu bilgiler ışığında çocukların yaşamındaki ilk ilişki örnekleri olan ebeveyn ile çocuk ilişkilerinin, ebeveynler arasındaki evlilik ilişkisinin ve çocuğun hayatında aile içi ilişkiler kadar etkili olan akran ilişkilerinin incelenmesinin büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.2. Amaç

Araştırmada 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ve akranlarıyla ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın temel problemi 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerinin, ebeveynleriyle ilişkilerinin ve ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumlarının ele alınan değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğidir. Belirlenen amaç ve temel problem doğrultusunda aşağıdaki alt problemlerin cevapları aranmıştır:

- 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleriyle ilişkileri ile çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, anne-babanın yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir durumu, sahip olunan çocuk sayısı ve aile yapısı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumları ile çocuğun cinsiyeti, yaşı, anne-babanın yaşı, evlilik yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir durumu, aile yapısı, sahip olunan çocuk sayısı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkileri ile çocuğun cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, devam ettiği okul türü, anne-babanın yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir durumu ve aile yapısı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 5-6 yaş grubu çocukların akranlarıyla ilişkileri, ebeveynleriyle ilişkileri ve ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleriyle ilişkileri ve ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumları, çocukların akranlarıyla ilişkilerini anlamlı düzeyde açıklamakta mıdır?
- Ebeveynlerin evlilik yaşam doyumları, 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleriyle ilişkilerini anlamlı düzeyde açıklamakta mıdır?

1.3. Varsayımlar

Manisa İli Yunusemre ve Şehzadeler ilçelerindeki özel/resmi bağımsız anaokullarından basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen çocuklardan ve ebeveynlerinden oluşan örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

Araştırmada örnekleme oluşturan çocukların ebeveynlerinin Genel Bilgi Formu’nu, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği’ni ve Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği’ni; öğretmenlerin ise Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği’ni gerçeği yansıtır şekilde doldurdukları varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Manisa İli Yunusemre ve Şehzadeler ilçelerindeki özel/resmi bağımsız anaokullarına kayıtlı 5-6 yaş arası çocuklar ve ebeveynleri ile sınırlıdır.
- Araştırmada kullanılan “Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği”, “Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği” ve “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” nin ölçtükleri ile sınırlıdır.
- Araştırma, ebeveynlerin ve öğretmenlerin veri toplama araçlarına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde anne, baba ve çocuk ilişkisi, anne ve babanın evlilik ilişkisi, çocukların akran ilişkileri konularında literatür bilgilerine yer verilmiştir.

2.1. Anne-Baba-Çocuk İlişkisi

Anne-baba-çocuk ilişkisi 1940'lı yıllardan bu yana araştırmacıların ilgisini çekmektedir (21).

Anne babanın çocuğu üzerindeki etkisinin henüz bebek dünyaya gelmeden başladığı söylenebilir. Öyle ki anne babanın bebek sahibi olmak isteyip istememesi, bebek sahibi olmaya hazır bulunup bulunmaması, dünyaya gelecek bebekten beklentileri, bebeğin hayata dair ilk izlenimlerinde ve çevresi ile kuracağı etkileşimde önemli bir yere sahiptir (26).

Yeni doğan bebeğin sosyal ilişkisi ağlama ile başlamakta, buna zamanla gülme ile konuşma eklenmekte ve bebeğin kurduğu iletişim yolları giderek zenginleşmektedir. Ebeveynlerinin ve etrafındaki diğer insanların uyarılarına çeşitli tepkiler veren bebek, bu süreçte taklit yoluyla öğrenmeye başlar. Dolayısıyla çocuğun kendini kontrol etme ve sosyal ilişkilerini yönetme becerilerini kazanmasında ebeveynlerin rolü büyüktür (27). Çocuğun kişiliğinin ve karakterinin şekillenmesi, benlik saygısının gelişimi büyük oranda özdeşim modelleri olan anne ve babanın kişilik yapılarına bağlıdır. Öz güveni olan anne ve baba, bunu çocuğuna da yansıtarak çocuğunun öz güven sahibi olmasını desteklemektedir. Anne ve babasının davranışlarını model alan çocuk, kabul gören ve görmeyen davranışları onlardan öğrenerek davranışlarını bu yönde şekillendirmektedir. Ancak çocuğun anne-babasının tutum ve davranışlarını benimseyebilmesi için anne ve babası arasında, sevgi, saygı ve güvene dayalı bir ilişki olması gerekmektedir (28).

Anne, baba ve çocuk arasındaki iletişimin sağlıklı ve etkili olabilmesi için ebeveynlerin kendilerine güvenli, birbirlerine ve çocuklarına karşı saygılı, çocuklarının sorunlarına duyarlı, işbirlikçi, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmesine fırsat veren ve kabul edici bir tutuma sahip olmaları gerekmektedir. İnatçı bir tutumla kendi düşüncelerini savunarak kendi görüş ve düşünceleri dışındaki doğruları kabul etmek istemeyen, çocuklarının görüş ve düşüncelerini önemsemeyen anne-babaların çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmaları mümkün olmamaktadır.

Ailede anne-baba arasındaki iletişim çocuğu, çocuğun annesi ile iletişimi babayı, çocuğun babası ile iletişimi de anneyi etkilemektedir (4).

Anne ile baba arasındaki ilişki aile içindeki ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Anne babanın sevgi ve hoşgörü ile sürdürdükleri karı koca ilişkisi, ev ortamındaki diğer ilişkileri de olumlu yönde etkilemektedir (29). Anne-baba arasındaki sıcak ve sağlıklı ilişkiler çocukları ile ilişkilerine de yansyarak çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır. Sevgi, şefkat ve ilginin hâkim olduğu aile iklimi, güven verici, destekleyici, demokratik bir ortamın gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Anne-babanın demokratik tutum ve yaklaşımları ise çocukları ile kurdukları iletişimin sağlıklı ve etkili olmasını sağlamaktadır (4). Özetle mutlu çocukların mutlu ailelerde yetiştiğı; anne babanın birbirine duyduğu sevgi, saygı ve çocuklarına gösterdikleri yakınlığın çocuğun kendini huzurlu ve güvende hissetmesini sağlayacağı söylenebilir (14).

Diğer taraftan anne-baba arasındaki ilişkinin gergin ve sürtüşmeli olduğu ailelerde ise çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir ortam oluşmaktadır. Özellikle okulöncesi dönemdeki çocuklar, anne ve babasının etkisi altındadırlar. Anne babasının olumlu ve olumsuz davranış özelliklerini özdeşim kurarak öğrenen çocuk, yaptığı gözlemler sonucunda çıkarımlarda bulunur ve davranışlarını bu yönde şekillendirir (29). Çağdaş (4)'ın belirttiğine göre Bandura ve Walters, çocuklarına karşı sert davranan annelerin eşleriyle ilişkilerinde sorunları olduğunu, eşlerinden bekledikleri sevgi ve yakınlığı göremediklerini; Sears, Maccoby ve Lewin'in ise eşlerinden yakınlık gören annelerin çocuklarından övgü ile bahsettiklerini saptamışlardır. Yılmaz (7), çalışmasında anne-baba arasındaki uyumunun anne-baba-çocuk ilişkisine yansıdığını; eşler arasındaki uyum artıkça anne babanın çocuğuna gösterdiği ilginin de arttığı görmüştür.

2.1.1. Anne-Baba-Çocuk İlişisine Kuramsal Bakış

Bu başlık altında anne, baba ile çocuk arasındaki ilişkileri açıklamada bağlanma kuramına, öğrenme kuramlarına, psikonalitik kuramlara ve ekolojik sistem kuramına yer verilmiştir.

Bağlanma Kuramı

Bağlanma, çeşitli bağlanma davranışlarına yön veren, bağlanılan kişiyle yakınlığın sürdürülmesine hizmet eden temel bir güç olup, başka bir bireyde yakınlık arama ve yakınlığı sürdürme olarak tanımlanmaktadır (21, 30). Biyolojik açıdan bağlanma, çocuğun uyum sağlayıcılığını koruyup geliştirerek, türün devamlılığını sağlamak için tasarlanmış bir mekanizmadır (21). Bowlby (1969)'e göre bağlılık ilişkisi, yavrunun yaşamını kolaylaştırarak türün devamlılığını sağlamaktadır (30).

Anne-çocuk arasındaki ilişkinin sağlıklı olabilmesi, doğumun ilk günlerinde anne ile bebek arasında kurulan güvenli bağlanma ve daha sonraki dönemlerde meydana gelen kopmaya bağlıdır. Bebeğin yaşama uyum sağlayabilmesi için annesi ile arasında başarılı bir bağın kurulması oldukça önemlidir (4). Yaşamın ilk yılı boyunca bağlanma davranışının gelişiminde: anne ayrıldığında ağlama ve izleme, döndüğünde ise karşılama ve yakınlaşma olmak üzere iki temel kriter tanımlanmaktadır (30). Bu durumda yaşamın ilk günlerinde annenin bebeğiyle olması ve onun ihtiyaçlarına cevap vermesi, onda temel güven duygusunun oluşmasını sağlayacaktır (4).

Baba için de durum benzerdir. Babanın bebek ile fiziksel temas kurması, bakımında sorumluluk alması ve bebek ile vakit geçirmesi, bebek ile baba arasında duygusal bir bağ kurulmasını sağlayacaktır (4). Bazı anneler bebek için babanın önemini fark etmeyerek bebeğin gereksinimlerini karşılayan, onunla ilgilenen tek kişi olmaktan hoşlanmakta ve bu şekilde baba-bebek bağlanmasını engellemektedirler. Babalara bebeği besleme, öz bakımını karşılama, bebek ile oynama fırsatı verilmezse, kendilerini bebekle ilgili dışlanmış hissedebilirler. Babanın bebeğine gösterdiği sıcaklık ve şefkat, baba-bebek ilişkisini güçlendirirken; düşmanlık ve reddetme ise bebeğin gelişimine, baba-bebek ilişkisine zarar vermektedir (31). Gander ve Gardiner (32), çeşitli araştırmalar sonucunda babanın çocuğuna karşı gösterdiği sevgi ve ilgi ile çocuğun akranlarıyla iyi ilişkiler kurabilmesi ve uyum yeteneği arasında ilişkiler bulunduğunu belirtmektedirler.

Yaşamın ilk yılında oluşturulan bağlanma tarzının hem okul öncesi dönemde hem de sonrasında kişinin duygusal yapısı ve sosyal ilişkileri üzerindeki rolü oldukça önemlidir. Bireyin tüm yaşamı boyunca sosyal duygusal gelişimini etkileyen unsurların başında yaşamın ilk yıllarında özellikle anneyle veya çocuğa temel bakım

veren ile kurulan bağlanma ilişkisi gelmektedir (33). Çocuğun annesine ya da kendisine bakım verene duyduğu ilk bağlılık, hem sonraki ilişkilerin dayandığı temeldir, hem de daha kapsamlı biçimde sonraki ilişkilerin kurulup yürütülmesini belirleyen işlerlikli bir model ya da beklentiler kümesi sunmaktadır (21).

Bowlby, bağlanmanın ağlamak, emmek, agulamak, gülümsemek ve kavramak gibi doğuştan gelen bazı eylem kalıplarına dayandığını belirtmektedir. Bu eylemler evrim sürecinde ortaya çıkmakta olup yavruların bakıcıya yakınlığını ve etkileşimini teşvik ederek türün hayatta kalma şansını arttırmaktadır. Bowlby, bu ilişkinin esasen anneyle olduğunu ifade etmiş olsa da daha sonraki çalışmalar, bebeğin yanındaki önemli bir bakıcı ya da sık görülen varlıkla bağlanma ilişkisi geliştirdiğini kabul etmektedir (34).

Bağlanma teorisinin temel önceliği, erken çocuk-ebeveyn bağının güvenliğinin, çocuğun ömrü boyunca kişilerarası ilişkilerine yansımadır (35). Araştırmalar, ebeveynleri ile güvensiz bağlanma yaşayan çocukların sosyal ilişkilerinde daha kaygılı olduğunu (36, 37); güvenli bağlanma yaşayan çocukların ise daha sosyal olduklarını göstermektedir (38). Erwin (21) güvenli bağlanma yaşamış çocukların anneleriyle ilişkilerini referans alarak bu özelliklerin başka ilişkilerle de sağlanabileceğine ilişkin olumlu ve kalıcı beklentiler geliştirdiklerini; güvenli bağlanma yaşayan çocukların ilişkileri tatmin edici ve yararlı bulunduğunu belirtmektedir. Schneider ve arkadaşları (35) yaptıkları meta-analiz çalışmasında, güvenli bağlanma ve akran ilişkileri arasında bir ilişki olduğunu, güvenli bağlanma yaşayan çocukların daha kaliteli arkadaşlıklar kurduklarını ve akranlarıyla ilişkilerinde sosyal olarak daha yetkin (akranlarıyla daha sosyal oldukları, liderlik yaptıkları, daha az saldırganlık gösterdikleri ve daha az sosyal çekilme gösterdikleri) olduklarını görmüştür. Yetişkinlerle yapılan bir çalışmada ise güvenli bağlanma stiline sahip yetişkinler, güvensiz bağlanma stiline sahip yetişkinlere oranla, ailelerini daha olumlu tanımladıkları; kendine güven, psikolojik mutluluk ve kişilik değişkenlerinden daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür (39).

Çocuk ile çocuğa temel bakım veren kişi arasında kurulan bağlanma ne kadar güçlü ise çocuğun özgüvenin de o kadar güçlü olacağı söylenebilir. Özgüveni yüksek çocukların da arkadaşlarıyla daha kolay işbirliği yaptığı, daha girişimci ve sosyal

olabildikleri, okul öncesi dönemde daha bağımsız bireyler oldukları görülmektedir (40).

Temel güven duygusuna sahip bebekler ailesi, çevresi ve dünya ile barışık büyürken bu duyguyla tanışmamış bebekler ise güven gereksiniminden uzak büyümektedirler (25). Yaşamın ilk döneminde güvenli bağlanma duygusu yaşayamamış çocuklar kaygılı, aşırı bağımlı olabilmekte ve cevaplanmamış beklentilerinin olumsuz yükünü yaşamlarının ileriki dönemlerinde kuracakları ilişkilerine taşıyabilmektedirler (21). Ciechanowski ve arkadaşlarının (41) kronik ağrıları olan 111 hasta üzerinde yaptıkları çalışmada korkulu bağlanma stili, daha yüksek depresyon ve anksiyete düzeyi ile ilişkili bulunurken; güvenli bağlanma stili ise, düşük depresyon düzeyi ile ilişkili bulunmuştur.

Öğrenme Kuramları

Öğrenme, yaşantı ve tekrarlar sonucu davranışta meydana gelen devamlı bir değişimdir. İnsan davranışlarının büyük bir bölümü öğrenilmiş davranışlardır (42).

Öğrenme kuramları iki kategoride incelenmektedir. Çocuğun annesine karşı beslediği duygular Pavlov'un köpeğinin zil sesine ağzının sulanması örneği ile aynı süreç içinde açıklanmaktadır. Bu görüşe göre, aç insanın yemeğe tok insandan daha büyük bir iştahla sarılması gibi, uzun süre ilgi görmeyen çocuk da bir erişkinin ilgisinden ve olumlu değerlendirmelerinden daha çok etkilenecektir. Bu modelde ilişki olgusunun çıkarıcı bir açıklaması yapılmıştır. Anne ile çocuk ilişkisinden söz edilmekte ise de, model diğer ilişkilere de uygulanabilmektedir. Modelde ilişkilerin değişik evrelerinden söz edilmemektedir (16).

Sosyal öğrenme kuramı ise öğrenmenin sadece bizzat yaşayarak değil gözleyerek ya da duyarak da gerçekleşebileceğini savunmaktadır (42). Kuramın öncü savunucusu Albert Bandura, bireylerin diğer insanlar tarafından büyük ölçüde etkilendiği fikrini savunmaktadır. Bandura'ya göre, çocukların çoğunun öğrenmesi, temsili pekiştirme olarak adlandırılan bir süreçle çocuğun başkalarının davranışlarının sonuçlarını izlemesiyle meydana gelir. Temsili pekiştirme etkisinin yanında Bandura, çocukların ve yetişkinlerin diğer insanların davranışlarını taklit ettiklerini veya model aldıklarını düşünmektedir. Birey modelleme yoluyla yeni davranışları, bu davranışlara uygun bağlamları ve sonuçları öğrenmektedir.

Modelleme sürecinde dikkat, hatırlama, motor üretim, pekiştirme ve motivasyon olmak üzere dört süreç yer almaktadır (43).

Çocuklar büyük oranda kendilerine sağlanan sosyal öğrenme deneyimlerine ve örnek olarak gördükleri modeller olan ebeveynlerine bağlıdırlar (44). Kendini ifade edebilmeyi, kendi kendini yönetebilen bir birey olmayı ebeveynlerinden öğrenen çocuklar, özdeşim modellerini kendilerine örnek alarak onların yaşam biçimlerini taklit yoluyla öğrenirler (45). Çocuk büyüdükçe davranışlarının şekillenmesinde ebeveynleriyle birlikte diğer çocukların etkisi de artmaktadır (44).

Psikanalitik Kuramlar

Psikanalitik kuramlar Freud'un psikoseksüel gelişim kuramını ve Erikson'un psikososyal gelişim kuramını kapsamaktadır.

Psikoseksüel gelişim, libidonun farklı yapılara ve ifade biçimlerine nasıl dönüştürüldüğüne dayanan aşamalı bir gelişim teorisidir. Her aşamada, vücudun belli bir bölgesinde artmış duyarlılığı, onu libidinal enerjinin yatırıldığı ve zevk yaşandığı erojen bir bölge haline getirmektedir. Çocuğun genetik planı incelendiğinde gelişim boyunca farklı erojen bölgelerin devreye girdiği görülmektedir. Freud'un erken gelişimin önemi ve ebeveynlerin çocuklarının kişiliklerini etkilemedeki rolü üzerine fikirleri kültürümüze yerleşmiştir (43). Öyle ki psikanalitik kurama göre çocuk bir takım dürtü ve gereksinimleri olan pasif bir varlıktır ve anne baba davranışları sonucunda kişiliğini edinmektedir (46).

Freud, kişilik gelişiminde özellikle ilk altı yılın çok önemli olduğunu vurgulamakta ve bu zaman diliminde çocuğun başından geçen her türlü yaşantının kümülatif olarak onun sosyal-duygusal gelişimini şekillendiren birer unsur olduğunu belirtmektedir (47).

Freud, çocuğun gelişimini oral dönem, anal dönem, fallik dönem, latans dönem, genital dönem olmak üzere beş dönemde incelemiştir. Freud'un erken çocukluk dönemine karşılık gelen psikoseksüel dönemi "fallik dönem" olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde erkek çocuk annesine, kız çocuk ise babasına ilgi ve hayranlık duymaktadır. Freud, bu dönemin sağlıklı bir şekilde tamamlanması durumunda çocuğun ileriki yaşlarda karşı cinsle ilişkilerinin sağlıklı olacağını, bu

dönemin sağlıklı şekilde tamamlanamaması durumunda ise karşı cinsle ilişkilerinde sorunlar yaşanabileceğini belirtmektedir (48).

Diğer taraftan Erikson ise kişilik gelişiminin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu savunmakta (49) ve bireyin yaşamı boyunca, psikososyal dönemler olarak adlandırdığı sekiz büyük kriz ile karşılaştığını belirtmektedir (50). Her kriz, biyolojik olgunlaşma ve insan hayatının belirli dönemlerinde yaşadığı deneyimlerin getirdiği sosyal beklentiler tarafından şekillenen belirgin bir zaman döneminde ortaya çıkmaktadır (50). Her bir dönem, bireyin gerçekleştirmesi gereken kişisel ve sosyal görevlerle karakterize olup birey bir dönemi başarıyla geçiremezse, diğer dönemlerde bununla karşı karşıya kalmaktadır (51).

Erikson'un erken çocukluktaki psikososyal dönemi girişimciliğe karşı suçluluk duygusudur (18). Erikson'a göre duygusal açıdan sağlıklı okul öncesi dönem çocukları kendilerini kanıtlamak istemektedirler (47). Bu evredeki çocuklar doyurulamaz bir merak ve enerjiyle dikkat çekmekte olup (32) icat etmek, taklit etmek, risk almak, arkadaşlarıyla yaratıcı faaliyetler denemek isterler (47). Çocuğun bu davranışları anne babası tarafından özendirilir ve çocuğun sorgulama, araştırma, deneme yanılmalarına olanak sağlanarak eleştiri ve kısıtlamadan kaçınılır ise çocuğun girişkenlik duygusu gelişimini sürdürecektir (32, 47, 49). Bununla birlikte çocuğun aktiviteleri ve keşifleri genel olarak etkili ise olaylar ve kişilerle nasıl başa çıkacaklarını öğrenirler ve girişimcilik duyguları gelişir (52). Ancak anne babalar yaklaşımlarında kısıtlayıcı, denetleyici, cezalandırıcı ve eleştirel davranırlarsa çocuklar denemelerinden yavaş yavaş vazgeçmeye başlar ve yaptıklarının yanlış olduğuna inandırılmaya başladıklarında kendilerini suçlu hissederler (32, 47, 52). Bu da çocuğun sağlıklı kişilik gelişimini geciktirecek ya da engelleyecek ve gelişimin bir sonraki evresinde -orta çocukluk- ve sonrasında çocukları olumsuz yönde etkilemeyi sürdürecektir (32).

Psikanalitik kuramlar kişiyi odak noktasına alarak ilişkilerin kişi için önemini vurgulamakta, önceki ilişkilerin sonraki ilişkileri etkilediğini savunmaktadır (16).

Ekolojik Sistem Kuramı

Ekolojik sistem kuramı, çocuk gelişiminin çoklu toplumsallaşma bağamlarını kavramsallaştıran bir yaklaşımdır. Kuram, çocuğun gelişimi üzerindeki hem

doğrudan hem de dolaylı etkilerin bir modelde kavramsallaştırılmasını içermektedir. Kuramın öncüsü Bronfenbrenner (53), büyümekte olan bireyi etkileyen kurum ve ortamlara atıfta bulunurken ekoloji kavramını kullanmaktadır. Ekoloji, bireyin yaşamını etkileyen çeşitli ortam ve kurumlardır. Bu ekolojiler bireyin etrafında farklı katman ve ekolojik sistemler halinde bulunmaktadır (53).

Ekolojik sistem kuramı: ailenin atıfta bulunduğu mikro sistem; aileler ve okullar arasındaki ilişki gibi mikro sistemler arasındaki bağlantıları ifade eden mezosistem; mahalle ve cemaatler gibi aileler için bir bağlam sağlayan, geniş sistemlerden kaynaklanan etkilere atıf yapan ekzosistem; ulusal, toplumsal ya da genel kültürel düzeyde (siyasi, dini, ekonomik, kültürel ve yasal kurumlardaki) en büyük toplumsal bağlamları temsil eden makro sistem; yaşam boyu olayların zamanlamasına atıf yapan kronosistem olmak üzere beş ekosistemik seviyeyi içermektedir (54). Mikrosistem, gelişmekte olan kişi tarafından belirli fiziksel ve maddi özelliklere sahip bir ortamda yaşanan bir dizi etkinlik, rol ve kişilerarası ilişki kalıbı olup bireyin içinde yaşadığı ortamı kapsamaktadır. Bu ortam, küçük çocuk için aile, çocuk bakım merkezi ve mahalle gibi bağlamları içerir (53). Bu çevrede yer alan tüm bireylerle olan ilişkiler çocuğun gelişimini etkilemektedir (49). Çocuğun mikrosistemleri arasındaki ilişkiler, mezosistemleri içermektedir. Küçük bir çocuk ve ailesi için, ev ile çocuk bakımı merkezi arasındaki bağlantı, mezosisteme örnek verilebilir. Mezosistemler bir çocuğu direkt olarak etkilerken, ekzosistem seviyesindeki yapılar bir çocuğu dolaylı olarak etkilemektedir. Makrosistem, alt sipariş sistemlerini düzenleyen yapılardan oluşmakta olup toplumsal ve kültürel inançlar ile değerler, bu yapılara örnek verilebilir. Bu ekolojik sistem çerçevesi, kültürel değerlerin ve uygulamaların, insan davranışlarına yönelik beklentilerinin yanı sıra çocukların sosyal açıdan bilgi edinmek için sahip oldukları olanakların nasıl güçlü bir etkiye sahip olduğunu açıklamaktadır (55). Kronosistem diğer sistemleri kapsamakta olup çocuğun bulunduğu çevrede zamanla meydana gelen (örn. Okula başlama, taşınma, ebeveyn kaybı vb.) değişimlerin çocuğun gelişimine etkisini ifade etmektedir (56).

Görüldüğü gibi ekolojik sistem kuramında çocuğun ebeveynleri ve yakın çevresi ile başlayan ilk etkileşimlerini daha geniş çevrelerle etkileşimler izlemektedir.

2.1.2. Anne-Baba-Çocuk İlişkisini Etkileyen Faktörler

Aile alt sistemi içindeki her bir sistem diğer alt sistemleri etkilemektedir (3). Anne, baba ve çocuk ilişkisini etkileyen faktörler “anne ve babaya bağlı faktörler” ve “çocuğa bağlı faktörler” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Anne ve Babaya Bağlı Faktörler

Bu başlık altında anne, baba ve çocuk ilişkisini etkileyen “anne ve babaya bağlı faktörler” ele alınmıştır.

Anne-Baba Yaşı

Ebeveynliğe hazır oluş ve ebeveyn olgunluğu için ebeveyn yaşı önemli bir faktördür. Ebeveynler genç yaşta çocuk sahibi olduğunda acemiliğin ve bilgisizliğin verdiği yetersizlikle çocukları ile ilişkilerinde sorunlar yaşayabilirler. İleri yaşlarda çocuk sahibi olmak da “koruyucu bir ebeveynliğe”, çocuğun benmerkezciliğinin körüklendiği, her istediğinin yerine getirildiği ve sonucunda doyumsuz, güven duygusu zayıf, başkalarına karşı aşırı bağımlı bir çocuğun yetişmesine neden olabilir (14). Dolayısıyla ebeveyn yaşının anne-baba-çocuk ilişkisi için önemli olduğu söylenebilir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Saygı (57)’nin araştırma bulguları küçük yaş grubu annelerin büyük yaş grubu annelere göre çocuklarıyla ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıklarını göstermektedir. Seçer ve arkadaşları (58) ise çalışmalarında, babaların babalığa yönelik ilgilerinin yaşa göre farklılık gösterdiğini, babaların artan yaş ile birlikte babalığa yönelik ilgilerinin azaldığını görmüşlerdir. Diğer taraftan literatürde, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkilerin ebeveynlerin yaşına göre farklılık göstermediğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (59-60).

Anne-Babanın Çocuğu Kabul Düzeyi

Ebeveynliğe hazır olduktan sonra çocuk sahibi olmak, çocuğu planlayarak ve isteyerek dünyaya getirmek çocuğun kabulü için büyük önem taşımaktadır (14).

Çocuğun kabulü, anne babanın çocuğa sevgi ve şefkatle yaklaşması, onun ihtiyaçlarını karşılaması ile karakterize olurken çocuğun reddi ise anne babanın çocuğuna düşmanca duygularla yaklaşarak ihtiyaçlarını aksatmasıdır (61).

Ebeveynler çocuklarını kendilerinin bir uzantısı gibi görerek çocuklarının hayattaki hedeflerini gerçekleştirmek adına ikinci bir şans olduğunu düşünerek çocuklarına kendilerinin istediği gibi olmaları için baskı yapabilirler. Çocuğun birey olmasına imkân tanımak, çocuğu farklılıklarıyla kabul etmek gerekmektedir. Çünkü çocukların kendileri olmaya hakları vardır (62).

Bazı ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını daha fazla kabul ettikleri ki bu kabulkar tutumun onların kişilik özelliklerinin bir parçası olduğu görülmektedir. Böyle ebeveynlere sahip çocuklar, anne babalarının yanında rahat olduklarını hissederek kendilerini kolaylıkla ifade edebilmektedirler. Bazı ebeveynlerin ise çocuklarının davranışlarına karşı kabul düzeylerinin çok düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bunun da ebeveynlerin kişilik özelliklerinin bir parçası olduğu söylenebilir (4).

Diğer taraftan ebeveynlerin çocuğun davranışlarını kabul edip etmemeleri ebeveynlerin o davranışa tanık oldukları anda yaşadıkları duygulara, çocuğun yaş, cinsiyet gibi özelliklerine ve çevreye göre değişebilmektedir. Örneğin ebeveynler olumsuz duygular yaşadıkları esnada çocuğun bir davranışını kabul etmezken, olumlu duygular yaşadıkları esnada çocuğun aynı davranışını görmemezlikten gelebilmektedirler (4, 45, 63). İki yaşındaki bir çocuğun parmak emmesi, ebeveyni tarafından kabul edilebilirken sekiz yaşındaki bir çocuğun parmak emmesi ise ebeveyni tarafından kabul edilmemektedir. Ebeveyn çocuğun mutfakta yemeğini istediği gibi yemesine müsaade ederken misafir geldiğinde ya da dışarıda olduklarında aynı davranışına izin vermeyebilir (63). Bu tutarsızlık çocuğun kişilik gelişimi başta olmak üzere pek çok alanda çocuğu olumsuz yönde etkileyebilir (62).

Anne ve babanın ruhsal durumu dışında çocuğun kişilik özellikleri de çocuğun benimsenmesinde, dolayısıyla çocuğun davranışlarının kabul edilip edilmemesinde etkilidir (64).

Anne ve babanın çocuğu ile kurduğu onaylayıcı sıcak bir ilişki, çocuğun sorumluluk sahibi ve kendi kendini denetleyebilir bir kişilik geliştirmesine yardımcı

olurken; reddedici, düşmanca ilişkiler ise çocuğun saldırganlığını destekleme eğilimindedir (32).

Anne Baba Tutumları

Anne, baba ve çocuk arasındaki ilişki temelde anne-baba tutumlarına bağlıdır (45). Anne-baba tutumu, ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarıyla birlikte bu tutumların dile getirildiği duygusal iklimi içermektedir (65).

Bee (66) ' nin belirttiğine göre Baumrind (1971) otoriter, izin verici ve yetkin olmak üzere üç tür anne-baba tutumu tanımlamıştır. Otoriter ebeveyn tutumu, kontrol ve olgunluk taleplerinde yüksek olmakla birlikte bakım ve iletişimde düşüktür. İzin verici ebeveyn tutumu, bakım talebinde yüksektir; ancak olgunluk talepleri, kontrolleri ve iletişimi düşüktür. En tutarlı olumlu sonuçlar, ebeveynlerin hem kontrol hem de sıcaklık bakımından yüksek olan, belirgin sınırlar koyan, aynı zamanda da çocuğun bireysel ihtiyaçlarına cevap veren yetkin ebeveyn tutumu ile ilişkilendirilmiştir. Maccoby ve Martin (1983)' in kavramsallaştırması ile anne baba tutumlarına dördüncü bir tür olarak en tehlikeli kabul edilen katılmayan veya ihmal eden ebeveyn tutumu eklenmiştir. En tutarlı olumsuz sonuçlar, ihmalkar ebeveyn tutumu ile ilişkilendirilmiştir (66).

Anne ve babalar çocuk yetiştirme tutumlarıyla çocuğun kişiliğinin oluşumunu büyük ölçüde etkilemekte ve toplumsal değerleri de çocuğa aktararak sosyalleşmesine yardımcı olmaktadır (67).

Araştırmacılar ebeveyn tutumlarının çocuğun sosyal davranışlarıyla ilişkili olduğunu gösteren oldukça tutarlı kanıtlar bulmuşlardır. Sıcak, destekleyici ebeveynlik, yüksek düzeyde prososyal davranış ve sosyal yeterlilik de dahil olmak üzere çeşitli olumlu sosyal davranışlarla ilişkilendirilmiştir (68). Örneğin, Deborah ve arkadaşları (69) ebeveynlik tutumları, çocukların aile ilişkilerine dair algıları ve sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 6 yaş grubu 74 çocuk ve ebeveynleri üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışma kapsamında çocuklara prososyal temalar ve agresif temalar için kodlanmış, ilişki odaklı bebek hikayeleri tamamlatılmıştır. Çocuğun sosyal davranışları, ebeveynlik ölçeği ve bir takım demografik ögelere ilişkin bilgilere ebeveynlerinden; çocukların sosyal yetkinliklerine ve dışa yönelim davranışlarına ilişkin bilgiler ise öğretmenlerinden

alınmıştır. Sıcak veya samimi ebeveynlik, çocuğun oyuncak bez bebek hikayelerinde ve toplumsal yetkinlikte prososyal temaları kullanmasını temsil ederken, sert veya soğuk ebeveynlik ise çocuğun bebek hikayelerinde agresif temaları kullanmasını ve çocuğun dışsallaştırma davranışını temsil ettiği öngörülmüştür. Bu bulgular, çocukların bakım verenlerle olan erken etkileşimlerin aile dışındaki ilişki modellerini inşa ettikleri yönündeki fikrini desteklemekte ve çocuklar bu temsilleri sosyal davranışlarını yönlendirmek için kullanmaktadırlar.

Laibe ve arkadaşlarının (70) da yaptıkları çalışmada sıcak ebeveynlik tekniklerini kullandıklarını bildiren ebeveynlerin çocuklarının sıcak ebeveynlik tekniklerini kullanmayanların çocuklarına göre daha fazla prososyal temalar ürettiği, buna karşın zor ebeveynlik tekniklerini kullandığını bildiren ebeveynlerin çocuklarının ise daha az prososyal temalar ile daha fazla agresif temalar ürettikleri görülmüştür.

Sıcak anne baba tutumlarının çocuğun üzerinde olumlu etkileri olduğu, buna karşın baskıcı, otoriter, mükemmeliyetçi, aşırı koruyucu, ilgisiz gibi zor anne baba tutumlarının ise çocuğun üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu söylenebilir (25).

Anne-Babanın Sosyoekonomik Düzeyi ve Kültürel Konumu

Sosyoekonomik düzey, farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanan ve ölçülen çok yönlü bir değişkendir. Genel olarak sosyoekonomik düzey; eğitim, gelir, mesleki statü ve konut düzeylerinin nicelleştirilmesini içermektedir (65, 71).

Sosyoekonomik düzey ebeveynlerin çocukları için belirledikleri hedeflerini, çocuklarıyla kurdukları ilişkinin doğasını, çocuklarını yetiştirmede kullandıkları uygulamaları etkilemekte olup (65) çocuğa sunulacak uyaran çeşitliliği, çocuğun büyüdüğü fiziksel ortamın niteliği açısından da büyük öneme sahiptir (14).

Bradley ve Corwyn (71), sosyoekonomik düzeyin çocuklar üzerindeki etkilerini kapsamlı olarak inceledikleri çalışmada, dışlayıcı ve saldırgan davranışların düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarında daha yaygın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Berger ve arkadaşları (72) da çalışmalarında düşük gelirli ailelerin çocuklarının, yüksek gelirli ailelerin çocuklarına kıyasla daha saldırgan, çekingen ve endişeli davranışlar sergilediğini görmüşlerdir.

Ailenin dengesini bozan en önemli faktörlerden biri ekonomik yetersizliklerdir. Sürekli ya da geçici olarak karşılaşılan ekonomik sorunlar, aile dayanışmasını olumsuz yönde etkilemektedir (29). Literatürde aile içinde yaşanan ekonomik krizlerin ebeveynlerde psikolojik sorunlara neden olduğunu, bunun da ebeveynlik uygulamalarında bozulmalara yol açtığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (73-75).

Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynler; çocuklarının toplumsal beklentilere uymamasından daha fazla endişe duymakta, çocuklar üzerinde otoriterite kurdukları bir ev atmosferi yaratmakta, otoriteye karşı konulduğunda çocuklarını daha fazla cezalandırmakta, günlük etkileşimde çocuklarına daha fazla talimat vermekte ve çocuklarıyla daha az sohbet etmektedirler (65). Bu durumda yoksulluğun stresini yaşayan ebeveynlerin daha az etkin oldukları, çocuklarına karşı daha cezalandırıcı ve soğuk davranarak öfkelerini çocuklarına yönelttikleri söylenebilir (76). Buna karşın, yüksek sosyoekonomik düzeydeki ebeveynlerin ise; çocuklarının inisiyatif geliştirmesini desteklemekte, çocukların neredeyse eşit katılımcılar haline getirildiği ve kuralların tartışılmaya açık olduğu bir ev atmosferi yaratmakta, çocuklarını cezalandırma eğilimleri özellikle sert fiziksel cezaya başvurma eğilimleri çok düşük olmakta, günlük etkileşimde çocuklarına daha az talimat vermekte ve çocuklarıyla daha fazla sohbet etmektedirler (65).

Sosyoekonomik düzeyin anne-baba tutumlarıyla ilişkili olduğunu gösteren bir çalışmada; düşük sosyoekonomik düzeye sahip annelerin annelik rolünü daha fazla reddettikleri, aile içinde daha geçimsiz oldukları ve çocuklarına daha sıkı disiplin uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır (77). Kohen ve arkadaşları (78) çalışmalarında sosyoekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde aile işlevlerinin zayıf, anne depresyonunun ise yüksek olduğunu; bunun da daha tutarsız, daha az teşvik edici ve daha cezalandırıcı ebeveynlik davranışlarıyla ilişkili olduğunu görmüşlerdir.

Anne-baba çocuk ilişkisini etkileyen faktörlerden bir diğeri ise kültürdür. Kültür, çoğu zaman kültürel aktarım ve edinimdeki muhafazakâr mekanizmalar tarafından sürdürülür. Yani kültürel yönler, aile ve yakın çevre ile iletilmektedir. Radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarının kullanımından önce, çocuk bakımıyla ilgili pek çok inanç ve uygulama daha çok aileden edinilmekte olup bu iletim şekli oldukça korunmuş kültür öğelerini sürdürmeyi sağlamaktadır (79).

Ebeveynlik uygulamaları incelendiğinde kültürel farklılıkların olduğu görülmektedir. Örneğin; Orta Afrika'daki Aka gibi bazı kültürlerde babalar için bebek bakımı yaygın ve hassas bir görevken, Afrika' daki çoğu çiftlik toplumunda babalar bebeklerin ya da küçük çocukların bakımında neredeyse hiç görev almamaktadırlar (79). Arjantinli, Arap, Fransız, Hintli ve Polonyalı 2884 ergen ile yapılan bir diğer çalışmada ise ebeveyn kabul ve reddinin kültüre göre farklılaştığı; hem bireyci hem toplulukçu kültürlerde ergenlerin daha çok baba kabulü ve daha az baba reddi algıladıkları; toplulukçu kültürlerle göre bireyci kültürlerde anne reddi algısının daha az olduğu saptanmıştır (80).

Ebeveynlerin Kendi Anne ve Babalarıyla Olan İlişkisi

Ebeveynlerin kendi gelişim geçmişleri veya aile mirasları, ebeveynlik stilleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Öyle ki, aile ile olan daha önceki deneyimler, kişinin ebeveynlik stiliyle ilgili iki önemli kaynak olan bireyin psikolojik sağlığını ve kişiliğini etkilemektedir. Bu bağlamda, kişinin psikolojik sağlığı, kişiliği ve ebeveynlik uygulamalarıyla birlikte, kendi çocuklarının da kendi ailesi içinde bulunan farklılaşma düzeyinden etkilendiği ileri sürülebilir (81, 82). Yani ebeveynlerin kendi çocukluk yıllarında yetiştiği aile iklimi onların bugünkü anne baba rollerinin temelini oluşturmaktadır (14, 64).

İlişki türünün çeşitli ilişkilerde tekrarlanabileceği beklentisi, bağlılık kuramının önermelerinden birisidir. Bağlılık kuramına göre anne ve babaların kendi anne babalarıyla kurdukları bağlılık türü, kendi çocuklarıyla olan ilişkileri vasıtasıyla çocuklarının geliştirdiği bağlılık türünü etkilemektedir (46). Literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların bu düşüncayı desteklediği görülmektedir. Örneğin, Brook ve arkadaşları (83) 20 yıllık boylamsal çalışmaları sonucunda annesi ile ilişkisi olumsuz olan bireylerin çocukları ile ilişkilerinin de olumsuz olduğunu görmüşlerdir. Benzer şekilde Steele, Steele ve Fonagy (84)'nin çalışma bulguları da ebeveyn ve çocuk bağlanma kalıpları arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer çalışmada ise bulgular, anne bağlanma stillerinin bebek-anne bağlanma stilini öngördüğünü bildirmektedir (85).

Anne-Babanın İletişim Becerileri

Çocuğun yaşamında ilk karşılaştığı, iletişim kurduğu kişiler anne-babasıdır. Çocuğun anne babası ile kurduğu ilişki sonucunda kim olduğu ve kafasındaki benlik algısı şekillenmektedir. Bu algıyı ilerleyen yaşlarda çocuğun arkadaşları ve sosyal çevresi ile kuracağı ilişkileri de etkilemekte olup hayatındaki ilk ve en önemli aktörler anne ve babasıdır (62).

İletişim gerek aile içi ilişkiler açısından gerekse tek tek aile bireylerinin yakın ve uzak çevreyle ilişkileri açısından çok yönlü ve önemli bir konudur. Birbirleri ile etkileşim içinde olan kişilerden birinin diğerine ileteceği bir mesajı vardır. Bu mesaj belirli araç ya da yaklaşımla mesajın hedef aldığı diğer kişiye iletilir. Mesajı alan kişi aldığı mesajı algılar ve yorumlar, mesaj bir cevap vermeyi ya da tepkide bulunmayı gerektiriyorsa o da mesajını veya cevabını aynı yollarla ilk mesajını iletene gönderir. Böylece karşılıklı uyarıcı ve tepkilerle etkileşim bir süreç olarak devam eder. İletişim, insan ilişkilerinin, günlük yaşantılarının temelidir (86).

Ailede sağlıklı iletişimin önemi ne kadar vurgulansa azdır. Pek çok aile, yoksulluktan ve ciddi sorunlardan ziyade, aile içi iletişimin yetersizliğinden dolayı problem yaşamakta ve problemleri çözümlemede yetersiz kalmaktadır (29). İletişim eksikliği veya aksaklıkları, ailenin işlevselliğini bozmaktadır (87). Herkesin farklı konulardan bahsettiği, aile bireylerinin birbirini dinlemediği bir evde, iletişim sağlanamaz. Böyle bir ortamda anlaşmazlıklar, yanlış anlamalar, kırgınlıklar ve küskünlükler ortaya çıkmaktadır (29). İletişimsizlikten kaynaklanan problemler, kişilerin kendilerini açık bir şekilde ifade etmeleriyle çözüme ulaşabilmektedir (87).

Aile ortamında sağlıklı iletişim bağının kurulması, çocuğun gelişiminin ve kişiliğinin olumlu bir şekilde desteklenmesi ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi için gereklidir (88).

Çocuklarla sağlıklı ilişki kurabilmenin ilk adımı çocuğu dinlemek ve anlamaya çalışmakla başlamaktadır (45, 64). Aktif dinlemenin yanı sıra kabul, empati ve dürüstlük de anne-baba-çocuk etkileşimini kolaylaştıran etkenlerdir (4). Sağlıklı iletişim kurabilmenin diğer önemli adımı ise aile içi olumsuzlukları en aza indirmektir. Anne ve babalar çocukları ile konuşmalarında “eleştiri ve küçük düşürme, çok fazla emir ve nasihat verme, çocukların sorunlarını anlamaya

çalışmadan hafife alma” gibi iletişimi zedeleyici ve engelleyici konuşmalardan kaçınılmalıdır (62).

Anne-Babanın Evlilik İlişkisindeki Doyumu

Evlilik ilişkisinde yaşanan doyumsuzluk ve çatışmalar, anne ve babanın doğrudan ya da dolaylı olarak çocuklarıyla etkileşimlerini etkilemektedir (14). Çünkü eşlerin kendi aralarındaki iletişimin sağlıklı olup olmaması, çocuklarına yöneltecekleri tutumları üzerinde büyük öneme sahiptir (45).

Çatışmalı ve mutsuz evliliklerde büyüyen çocuklar, anne-babalarının çabuk sinirlenen, gergin, soğuk, destekten mahrum, hatta cezalandırıcı davranışlarıyla karşı karşıya kalabilmektedir (62). Gerard ve arkadaşları (89) çalışmalarında evlilik çatışmasının, ebeveyn-çocuk ilişkisi yoluyla çocukların uyum düzeylerini etkilediğini görmüşlerdir. Bir başka çalışmada ise annelerinin evlilik doyumu düşük olan çocukların anneleri ile aralarındaki ilişkiyi daha reddedici olarak algıladıkları saptanmıştır (10).

Doyum sağlanan mutlu evliliklerin yaşandığı aile ortamı ise aile içi etkileşim iklimini olumlu etkilediği gibi ebeveyn-çocuk ilişkisini de olumlu etkilemektedir (14). Fishman ve Meyers (20) çalışmalarında ebeveyn evlilik doyumu arttıkça ebeveyn-çocuk ilişkisindeki kalitenin arttığını görmüşlerdir.

Ebeveynlerin evlilik ilişkisi, araştırmanın ilerleyen bölümünde daha kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Çocuğa Bağlı Faktörler

Bu başlık altında anne, baba ve çocuk ilişkisini etkileyen “çocuğa bağlı faktörler” ele alınmıştır. Çocuklar çevresel uyaranların pasif alıcısı değildir. Çocukların kişisel özellikleri ve farklılıkları da çevresindekilerle kurduğu ilişkileri etkilemektedir (90).

Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti

Çocuğun cinsiyeti, yaşı veya gelişim durumu gibi özellikleri, ebeveynlerin çocukları ile ilişkisini etkilemektedir (82).

Çocuğun büyümesiyle birlikte bilişsel açıdan gelişmesi; kuralları, doğru ve yanlışları öğrenmesini sağlayarak anne, baba ve çocuk ilişkisini birçok açıdan etkilemektedir. Süreç içerisinde çocuğun anne babasına bakış açısı değişirken anne-babanın da çocuğa karşı bakış açısı değişmektedir (16). Shin (91), 131 Koreli göçmen ailenin katılımıyla yürüttüğü çalışmada, yaş ile ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları ceza arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu, yani yaş arttıkça cezanın azaldığını saptamıştır. Diğer yandan çocuğun yaşı anne babanın, çocuğunun davranışlarının sonuçlarını değerlendirmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Örneğin kardeşini yere düşürerek canının acımasına neden olan bir çocuğun anne babasından göreceği tepki yaşına göre farklılık gösterecektir. Çocuğun yaşı küçükse aile çocuğun bu davranışı istemeyerek bilinçsiz olarak yaptığını, ancak çocuğun yaşı büyükse bunu kardeşini kıskandığı için bilinçli olarak yaptığını düşünebileceğinden tepkileri farklı olacaktır (16).

Anne baba ve çocuk ilişkisinin önemli bir yönü yetki (otorite)-özerklik ikilemidir. Anne babaların hem eğitici, yol gösterici rolü hem de güç konumu nedeniyle çocukların anne babalarının isteklerine uymaları beklenmektedir. Çocuk çoğunlukla anne babanın isteklerini yerine getirmekte ancak özerklik kazanmaya başladıkça bazı konu ve durumlarda karşı çıkmaya başlamaktadır (46). Çocuklardaki bu karşı çıkışın niteliği de yaşa bağlı olarak farklılık göstermektedir. Çocuklardaki pasif uyumsuzluk ve doğrudan meydan okuma yaş ile birlikte azalırken entelektüel direniş biçimi ise yaş ile birlikte artmaktadır (92).

Cinsiyet rolleri çocuğun çevresindekilere vereceği tepkileri ve hayata ilişkin tercihlerini belirlemesinde ya da çevresindekilerin kendisine yönelik davranışlarını yorumlamasında etkili olmaktadır (93). Cinsiyet açısından farklılıklar değerlendirildiğinde kızlar yakın aile bağlarını korumaları ve bağımlı olmaları konusunda teşvik edilirken, erkekler ise daha fazla keşif yapmak, daha fazla kazanmak, daha rekabetçi ve bağımsız olmak için teşvik edilmektedir (94). Yavuzer (45), anne babaların erkek çocukların önünde daha sık ve uzun süre kavga ederken kız çocuklarının önünde başlayan tartışmaların ise ertelendiğini ya da durdurulduğunu; yani ebeveynlerin kız çocuklarına karşı daha koruyucu bir tutum sergilediklerini belirtmiştir. Çocuklara dair bu yönelimlerin her biri, erkek ve kız çocukların yetiştirilme biçimini belirlemede yardımcı olmakta ve daha spesifik

olarak kontrol edilmektedir (82). Diğer yandan babalar erkekler ile kızlar arasında annelere oranla daha fazla ayırım yapma eğilimindedir. Ayrıca fiziksel cezalar erkek çocuklar için daha fazla kullanılmaktadır (95).

Barnett ve Baruch (96) anaokulundan 4. sınıfa kadar farklı yaş gruplarda çocukları olan 160 aile ile yaptıkları çalışmada babaların çocuk bakımına katılımının çocuğun cinsiyetine ve yaşına göre değiştiğini, erkek çocuğa sahip babaların çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdiği ve çocuğun katılımına daha fazla katıldıkları sonucuna ulaşmıştır. Babaların çocuğun yaşı büyüdükçe çocuk bakımına katılımlarının azaldığı görülmüştür. Bir diğer araştırmada ise annelerin ebeveynliğe ilişkin ilgi ve doyumlarının sahip oldukları çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı, ancak kız çocuğa sahip babaların ebeveynlik ilgi ve doyumlarının erkek çocuğa sahip babalardan daha yüksek olduğu görülmektedir (97).

Çocuğun Bireysel Farklılıkları

Çocukların doğuştan gelen özellikleri önemlidir. Çünkü bu özellikler kısmen de olsa diğerlerinin ona nasıl davranacağını belirlemektedir (49). Örneğin çocuğun duygudurum, aktivite seviyesi, dikkat süresi, dikkat dağınıklığı, yeni durumlara uyum, reaksiyonların yoğunluğu, yaklaşım-çekilme kalıbı ve bedensel işlevlerin akışkanlığı gibi özelliklerini içeren mizacı ebeveynlerinin çocuğa karşı tutumlarını etkilemektedir. Yalnızca çocuğun mizacı ebeveynleri etkilememekte aynı zamanda ebeveynler de çocuğun mizacını etkilemektedir. Bu nedenle, etkili ebeveynliğin belirlenmesinde kritik bir faktör çocuğun özellikleri ile ebeveynin özellikleri arasındaki uyumluluk düzeyidir (82).

Literatürde zor mizaç özelliklerinin çocukların sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebileceğine ilişkin çalışma bulguları olduğu görülmektedir (98).

Çocuğun gelişimsel özellikleri, engelli olup olmaması da anne-baba çocuk ilişkisini etkileyen diğer faktörler arasında sayılabilir. Çocuktaki gelişimsel ilerlemenin yavaş olması anne-baba çocuk arasındaki etkileşimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öyle ki ebeveynlerin çabaları karşısında çocuklarında bekledikleri hızda bir ilerleme görememeleri, aşamalı olarak çocuklarıyla etkileşimlerini azaltarak çocuklarına sadece temel bakım vermelerine neden olabilmektedir (32).

Özellikle ülkemizde engelli çocuğa sahip olmak başlı başına bir zorluk kaynağıdır. Gelecek belirsizdir ve pek çok ebeveynin onları neyin beklediği konusunda fikirleri yoktur. Engelli çocukla iletişim problemleri, çocuğa bakım vermede ve eğitiminde karşılaşılan problemler ebeveynleri zorlamaya başlamaktadır. “Sevgi”, “sorumluluk”, “zorunluluk”, “yorgunluk”, “bıkkınlık” gibi kavramlardan oluşan problemler giderek artmaktadır. Aile bireyleri yeterli destek bulamadıklarında yaşadıkları zorluklarla baş etmekte zorlanabilmektedirler (32, 99). Ebeveynler engelli çocuklarını terk etmekten, yalnızca çok az bakım vermeye kadar değişik şekillerde yavrularını reddedebilmektedirler (32). Literatür incelendiğinde Uğuz ve arkadaşları (100) tarafından yapılan çalışmada engelli çocuğa sahip annelerin depresyon, stres ve kaygı düzeylerinin normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bir diğer çalışmada ise dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı alan çocukların ebeveynlerinin çocuklarına karşı olumsuz davranış sergileme eğiliminde oldukları görülmektedir (101).

2.1.3. Anne-Baba-Çocuk İlişkisinin Önemi

Anne-baba-çocuk ilişkisinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Çünkü anne ve baba çocuğun ilk sosyalizasyon ajanları olarak görev yapmakta olup çocuğun sosyal gelişiminde birincil etkiye sahiptirler (102). Dolayısıyla çocuğun sosyal duygusal yönden sağlıklı, uyumlu bir birey olabilmesinde ebeveynleri ile kurduğu ilişki önemli bir rol oynamaktadır.

Adler (103), çocuğun doğumundan itibaren ilk beş yılın ve bu süreçteki aile ilişkilerinin, çocuğun kişilik özelliklerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir.

Rubin ve arkadaşlarının (104) belirttiğine göre Hartup (1985), ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun sosyal yeterliliğini geliştirmede ve çocuğun akran ilişkilerinin niteliğini belirlemede en az üç işleve sahip olduğunu belirtmektedir. Bu üç işlev incelendiğinde ebeveyn-çocuk ilişkisinin öncelikle çocuğun sosyal etkileşimi için gerekli olan pek çok yeterliliğin geliştiği bir bağlam sağlamaktadır. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin ikinci işlevi, çocuğa toplumsal evrenin özelliklerini inceleme özgürlüğü veren bir güvenlik ağı oluşturarak çocuğun toplumsal becerilerinin gelişimini

arttırmaktadır. Üçüncü işlevin ise çocuğun diğer insanlar ile ilişkileri ve etkileşimleri hakkında beklentiler ve varsayımlar geliştirmesini sağlamak olduğu görülmektedir.

Özetle ebeveynler ile çocuk arasındaki iletişim ne kadar güçlüyse, diğerleri ile kurulan iletişim, ilişkiler ve kişinin ruh sağlığı da aynı oranda iyi olacaktır (25). Paley ve arkadaşları (105) 4 yıl boyunca 451 çocuk ve ebeveynlerinin ilişkilerini inceledikleri çalışmada ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun akranları ile ilişkilerini şekillendirdiğini; ebeveynleri ile arasında kabul edici, sıcak ilişkileri olan çocukların akranları ile olumlu ilişkiler kurduklarını saptamışlardır. Literatürde anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun akranları ile ilişkilerine yansıdığını gösteren farklı çalışmaların da olduğu görülmektedir (106-109).

2.1.4. Okulöncesi Dönemde Anne-Baba-Çocuk İlişkisi

Okulöncesi dönemdeki çocuk ile anne-babası arasındaki ilişkinin sağlıklı olması, çocuğun hem kişilik gelişimi hem de yaşamının sonraki dönemleri için önemli bir temel oluşturmaktadır (14).

0-3 yaşta çocuğun bağlanma gelişim süreci yaşanırken 3-6 yaş döneminde ise çocuğun kreş, anaokulu ya da anasınıfına başlaması gündeme gelmektedir. Yani çocuk, aileden ilk düzenli ayrılışı ve kendine ait ilk sosyal ortamı oluşturma deneyimi yaşayacaktır (3). Çocuklar bu dönemde fiziksel bakıma daha az gereksinim duymakta ve kendi başlarına daha fazla şey yapabilmektedirler. Anne ve babalar çocuklarının bağımsızlığına saygı göstermeli, onun büyüdüğünü kabul ederek ona fırsatlar tanımalı, gerektiğinde de yardım ve destek için hazır olmalıdırlar (49). Anne ve babalar bu dönemde çocuklarına kısıtlayıcı, denetleyici, cezalandırıcı ve eleştirel davranırlarsa çocuklar denemelerinden yavaş yavaş vazgeçer ve yaptıklarının yanlış olduğuna inandırılmaya başladıklarında kendilerini suçlu hissederler (32, 47, 52).

Freud'a göre bu dönemdeki erkek çocuk annesine, kız çocuk ise babasına ilgi ve hayranlık duymaktadır (48). Kız çocuklar babasının annesini sevdiğini ve beğendiğini düşünerek annelerini model almaktadır. Benzer şekilde erkek çocuklar da babalarını model almaktadır. Çocuklar bu süreçte kendi cinsiyetinden olan ebeveynine benzeme konusunda çaba harcarken karşı cinsten olan ebeveynini ise kıskanmaktadırlar (49).

2.2. Evlilik

Evlilik, aileyi meşru temellere dayandıran toplumsal bir olgudur (110). Özgüven (86) evliliği “karşı cinsten iki kişinin yaşamını birleştirmek, yaşantıları paylaşmak, çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmek amaçlarıyla yaptığı bir sözleşme” olarak tanımlarken Çelik (111) ise evliliği “yüzyıllar önce kurulan erkek ve kadının birlikteliğinin kabul edilmesini sağlayan sosyal, kültürel ve dini bir kurum” olarak tanımlamıştır.

Yavuzer (112)’in belirttiğine göre Erikson, evlilik kurumunda bulunması gereken öğeleri: birbirine sevgi duyan bir çiftin karşılıklı doyuma ulaşılabilmesi, karşılıklı güven duygusunun paylaşılabilmesi, iş, üreme, eğlence alanlarında birlikte bir düzen kurulabilmesi şeklinde sıralamıştır.

Bir evliliğin mutluluğu ve devamlılığı, eşlerin kişisel sorumluluklarını kabul ederek beraber yaşamak için istekli olmaları ve çaba harcamaları ile sağlanabilir (86).

Kurulan her aile sisteminin kendi gelişimsel rotası vardır. Zamanla, aileye yeni üyelerin eklenmesi veya aileden üye eksilmesi aile kompozisyonunda değişiklikler meydana getirmektedir. Böyle kritik aile geçişleri, aile sisteminde uyarlamalar ve değişiklikler gerektirebilir. Örneğin; çocuğun doğumu, ailenin iki kişiden üç kişiye çıkarak yeni bir sisteme taşınmasını, karı kocanın daha önce var olan rollerine ebeveynlik rolünün eklenmesini içermektedir. Bu durumda aile, ebeveyn ve evlilik alt sistemindeki sınırlarını yeniden düzenlemeli, roller yeniden tanımlanmalı ve stratejiler gözden geçirilmelidir (82). Buradan yola çıkarak çocuğun evlilik ilişkisi üzerindeki etkisinin de aile sistemi içinde ele alınması gerektiği söylenebilir (64). Evlilik konusunda çocuklar ilginç bir etkiye sahiptir. Öyle ki çalışmalar çocuğun evlilik üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir (113-115). Çocuğun evlilik üzerindeki etkisi, çiftlerin gebeliği planlayıp planlamaması, çocuğun ve çiftin özellikleri, çiftin çocuğa ilişkin beklentileri gibi etkenlere göre değişebilmekte, dolayısıyla çocuğun evlilik üzerindeki etkisi her aile için farklı olmaktadır (116). Diğer yandan evliliğin de ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkiler, çocuğun sosyal yeterliliği ve uyumu üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar, ebeveynlerin evliliklerinden

sağladığı doyumun ya da evlilik çatışmalarının çocukları ile ilişkilerini etkilediğini göstermektedir (9, 117).

Evlilik ilişkisinin yapısı son yüz elli yılda önemli ölçüde değişime uğramıştır (118). Johnson ve arkadaşlarının (118) belirttiğine göre VanDenBerghe (2000), çiftlerde evlilik ilişkilerine yönelik oluşan esneklik beklentisi sonucunda geleneksel evlilik yaşantısında çöküş olduğunu ve buna bağlı olarak boşanma oranlarında artış görüldüğünü bildirmektedir.

Boşanma, eşler için mutsuz bir evlilikten kaçış gibi kabul edilse de aile için yıkım olduğu söylenebilir. Boşanmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda dahi boşanma, sorunları çözüme kavuşturmayabilir. Boşanma eşleri ekonomik açıdan sarsabilmekte, ruhsal açıdan örseleyebilmekte ve toplumsal konumlarını etkileyebilmektedir. Boşanmadan en olumsuz etkilenenin ise çocuklar olduğunu söylemek mümkündür. Boşanmayla eşinin desteğinden yoksun kalan ebeveyn, evin yükünü tek başına taşımak zorunda kaldığı için çocuklarıyla ilişkilerini de sağlıklı şekilde yürütmekte zorlanabilir (119). Dolayısıyla evlilik ilişkilerinin korunması, aile için hayati bir rol oynamaktadır.

Güçlü evlilikler güçlü aileleri; güçlü aileler de güçlü toplumları oluşturmaktadır. Boşanmayla sonuçlanan evlilik sayısındaki artış, araştırmacıları evlilik memnuniyeti ve onu etkileyen faktörleri incelemeye yöneltmiştir (118).

2.2.1. Evlilik İle İlgili Kavramlar ve Çocuk Üzerindeki Etkileri

Evlilik, ailenin temellerinin oluşmasında büyük bir öneme sahiptir. Özellikle sanayileşme ve endüstrileşmeyle birlikte evliliğin yapısı değişmiş olup bu değişim, değişen toplumda yaşamı sürdürmek ve uyum sağlamak açısından evlilik yapısının anlaşılmasının ve iyi bir şekilde değerlendirilmesinin önemini arttırmaktadır (120). Bu başlık altında evlilik ile ilgili kavramlar ve bunların çocuk üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Uyum

Evlilikte uyum, evliliğin sağlıklı olması için gereken koşullardan birisidir. Yaşama bakış açısı, evlilik algısı, fiziksel ve cinsel uyum, psikolojik olarak

benzerlikler, çiftlerin kendisini ifade etme biçimi, kişisel özellikleri uyumlu bir evliliğin parçalarıdır (121).

Evlilik uyumu; eşlerin mutluluğunun, bağlılığının, ortak kararlılığının ve eşler arası duygusal ifadenin toplamıdır. Yani eşler ilişkilerinde kendilerini ne kadar mutlu, birbirine bağlı, ortak karar verme yetisine sahip hisseder ve duygusal olarak kendilerini eşlerine ifade edebilirlerse o kadar uyumlu sayılmaktadırlar (122).

Kadın ve erkeğin evlenmeleriyle aralarında kurulan yeni ilişki karı-koca birlikteliğini oluşturmaktadır. Bu birlikteliğin uyumlu olabilmesi için karı-koca arasındaki iletişimin sağlıklı olması elzemdir. Eşlerin aralarındaki sorunları gerekli şekilde ele alamamaları ve aralarında sağlıklı iletişimin bulunmayışı, iletişim bozukluğundan kaynaklanmaktadır. Eşlerin birbirini sevmesi, anlaması ve birbirine değer vermesi evlilik uyumunun oluşmasında büyük öneme sahiptir (86, 123).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde eşlerin sahip oldukları evlilik uyumu azaldıkça bu durumdan olumsuz yönde etkilendikleri görülmektedir. Örneğin, Kim (124) yaptığı araştırmayla evlilik uyumu ile depresif belirtiler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Ebeveynlerin sahip olduğu evlilik uyumunun ebeveynlerin yanı sıra çocuk üzerinde de önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalar ebeveynlerin evlilik uyumu azaldıkça çocuklardaki davranış problemlerinin arttığını ve çocuğun sosyal yeterliliğinin olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir (15, 125).

Doyum

Özgüven (93) evlilik doyumunu, “mutlu bir evlilik, birçok konu üzerinde eşlerin anlaşmaya varabildikleri, kaygı ve stres oluşturmayan bir ilişki” olarak tanımlarken; Tezer (126) ise evlilik doyumunu, “bireyin kendi evlilik ilişkisindeki ihtiyaçlarını karşılama düzeyine ilişkin algısı” olarak tanımlamıştır.

Araştırmalar, evlilik doyumunun bireyin yaşamdan sağladığı genel doyum ile ilişkili olduğunu göstermektedir (127-129). Eşler tatmin edici bir evlilik ilişkisi kurmada başarılı olduklarında, yaşadıkları memnuniyet eşlerin psikolojik sorunlardan ve olumsuz yaşam olaylarından korunma eğilimini arttırmaktadır (130). Diğer taraftan Johnson ve arkadaşlarının (118) belirttiğine göre Bloom ve arkadaşları

(1978) ile Emery (1982) evlilik üzüntüsünün ve hoşnutsuzluğunun ise eşlerin ve aynı zamanda çocuklarının fiziksel ve duygusal refahı için olumsuz sonuçlar doğurduğunu bildirmişlerdir.

Evlilik doyumu ile çocukların psikolojik uyumu arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada bulgular, annelerin ve babaların evlilik doyumu hakkındaki raporlarının çocukların davranış problemleriyle anlamlı derecede ilişkili olduğunu göstermiştir. Evlilik doyumsuzluğu yaşayan annelerin çocuklarıyla daha az ilgilendiği görülmüş, bu durum da çocukta daha fazla psikolojik problem ile ilişkilendirilmiştir (20). Literatürde benzer bulgulara sahip farklı çalışmaların da olduğu görülmektedir (10, 131).

Brody ve arkadaşlarının (132) evliliğinde sorunları olan ve olmayan ebeveynlerin çocukları için kullandığı öğretim davranışlarını inceledikleri çalışmada, evliliğinde sorunları olan babaların diğer babalara kıyasla çocuklarına daha az ödül verdikleri, çocuklarına daha olumsuz geribildirimde bulundukları ve müdahaleci davrandıkları görülürken; evliliğinde sorunları olan annelerin ise diğer annelere göre çocuklarına daha fazla soru sordukları, çocuklarına daha olumlu ve bilgilendirici geri bildirimde bulundukları görülmüştür. Evliliğinde sorunları olan annelerin çocuklarını eğitmeye daha fazla dahil olmaları, tatmin edici olmayan evliliklerini telafi etmeye çalıştıkları şeklinde yorumlanmıştır.

Empati

İnsan ilişkilerindeki sorunlar, daha çok dünyaya tek yönlü bakma eğilimi olan insanların yarattığı anlaşmazlıkların ürünüdür. Halbu ki bir anlaşmazlığın en az iki tarafı vardır. Kişi kendisiyle birlikte, karşısındakinin yerine de düşünebilmeli, olayları iki yönlü görebilmelidir. Böylece daha nesnel olmak, olayları tarafsız bir yaklaşımla değerlendirmek, anlaşmazlık ve çatışmaları her iki tarafı da doyuma ulaştıracak şekilde çözmek mümkün olacaktır. Kısacası burada etkili iletişim yöntemi olan empatinin önemi ortaya çıkmaktadır (133).

Türkçesi “duygudaşlık” olan empati kavramı, “kendini karşıdakinin yerine koymak” olarak ifade edilebilir (121). Empati doğuştan gelen, başkalarının duygusal ve fiziksel acısını dolaylı olarak hissedebilme yeteneğidir (47). Empati tüm ilişkilerde olduğu gibi evlilikte uyumun da en önemli göstergelerinden birisidir.

Küçük ve Topkara (121), ilgili çalışmalarda empati arttıkça evlilikteki uyumun ve ilişki kalitesinin arttığını; evlilik çatışmalarının ise azaldığını belirtmektedir. Kışlak ve Çabukça (134), 150 evli kişi ile yürüttükleri çalışmalarında empatinin evlilik uyumunu yordayan anlamlı bir değişken olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Empatik iletişim sürecinde, her iki taraf da kazançlı çıkmaktadır. Örneğin, çocuğunuzla empati kurduğunuzda çocuğunuz anlaşıldığını, önemsendiğini ve kendisine değer verildiğini hissetmektedir. Anlaşıldığını, önemsendiğini ve kendisine değer verildiğini hisseden birey, karşı tarafla daha iyi ilişkiler kurup geliştirme eğilimi içine girecektir. Ayrıca, empati kuran kişinin de karşıdaki kişi tarafından sevilme, önemsenme olasılığı yüksektir. Örneğin, eşi ile empatik iletişim kuran, eşinin duygu, düşünce ve isteklerini anlayan ve anladığını eşine ileten bir erkek, eşi tarafından daha fazla önemsenerek ve sevilerek (135).

Çatışma

Çatışma, birden fazla gereksinim veya doyumun aynı anda sağlanamadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Çatışma, bireyin “kendi içinde”; tutum, değer ve tercihleri arasında ya da çevresiyle ilişkili olarak bireyler arasında “ikili çatışma” şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Eşler arasındaki ikili çatışma, eşlerden birinin kendi isteklerinin diğeri tarafından engellediğini veya engellemek üzere olduğunu düşündüğünde başlamakta olup iki tarafın duygularını, düşüncelerini, davranışlarını ve elde edilen sonuçları içeren bir süreçtir (86).

Aile yapılarındaki farklılıklar, iletişim sorunları, cinsel uyumsuzluk, eşlerin birbirinden değişmelerini istemeleri, evlilik içinde duyguların zamanla değişmesi, evdeki sorumlulukların paylaşılmaması gibi pek çok neden çatışmalara neden olabilmektedir (121). Çatışmalı bir evlilik hayatı da eşlerde depresyon, anksiyete bozuklukları, madde kullanımı gibi bir takım olumsuzluklara neden olabileceği gibi, çocukların davranış problemleri geliştirmesine de neden olabilmektedir. Evlilik ilişkilerinde sürekli çatışmalar yaşayan ve çatışmalarını çoğunlukla çözemeyen çiftlerin zamanla evliliklerinden aldıkları doyum, birbirlerine olan güven ve bağlılık azalmaktadır (5). Yapılan araştırmalar anlaşmazlıklarını saldırganlık ile çözmeye çalışan ve samimi olarak çözüm arayışına girmeyen çiftlerin, evliliklerinde en az doyuma sahip çiftler olduğunu göstermektedir (123). Halbu ki çiftin ve ailedeki diğer

üyelerin yaşamdan aldıkları doyumu arttırabilmeleri, aralarındaki sorunları çözüme ulaştırmaları ile mümkündür (5). Evliliklerde yaşanan bir sorunun çözümüne ilişkin eşler arasında anlaşmazlıkların yaşanması, çatışmaların olması doğaldır (90). Uzun süreli evliliklerin temelinde çatışma çözme becerisi bulunmaktadır (5, 46, 90). Çünkü sağlıklı iletişim sürdüren bütün çiftler çatışma yaşasalar da anlaşma sağlayabilmektedirler (136). Evlilik araştırmaları yapan Gottman (137) da çatışma becerileri gelişmiş olan çiftlerin birlikteliklerini daha nitelikli bir şekilde devam ettirdiklerini ve diğer çiftlere oranla boşanma olasılıklarının daha düşük olduğunu belirtmektedir.

Aile merkezli deneyimin çocuğun gelişiminin temelinde olduğu kabul edildiğinde ebeveyn çatışmalarının çocuk üzerindeki sonuçlarının analizi büyük önem taşımaktadır. Ebeveyn çatışma davranışlarının çocuğun üzerindeki etkileri, 1980' lerden itibaren araştırılmaktadır (138). Çocuğun algıladığı evlilik çatışması; anne baba arasındaki sorunları ya da çatışmaların çocuğun gözünden nasıl görüldüğü ya da çocuğun anne-babasının ilişkisine dair algısı olarak tanımlanabilir (139).

Evlilikte yaşanan çatışmalar çeşitlilik göstermekle birlikte yapıcı ve yıkıcı olmak üzere iki boyutta ele alınabilir. Düşmanlık, öfke, fiziksel saldırganlık, sözlü saldırganlık, tehdit ve kişisel hakaret gibi çatışma taktiklerini içeren çatışmalar yıkıcı olarak tanımlanırken; sözlü ve fiziksel sevgi, problem çözme ve destek gibi olumlu çatışma taktiklerini içeren çatışmalar ise yapıcı olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynleri arasındaki yıkıcı çatışmalara tanık olan çocukların duygusal güvenliği sarsılmakta, aileleri hakkındaki iç hedefleri bozulmakta ve duygusal açıdan dağılma ihtimalleri daha yüksek olmaktadır. Yapıcı evlilik çatışmaları ise çocuk üzerinde olumlu ve yapıcı etkiye sahiptir (140). Araştırmaların büyük bir bölümü ebeveyn çatışma davranışlarının olumsuz sonuçları üzerine odaklanmıştır. Buna karşın, çocukların duygusal tepkileri ve davranışları ebeveyn çatışma tarzına (yapıcı ve yıkıcı) bağlı olarak, olumludan olumsuza değişiklik göstermektedir (138).

Barthassat (138), yaptığı derleme çalışmasında yapıcı ve yıkıcı ebeveyn çatışma davranışlarının çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini incelemiştir. Araştırmalar, daha yapıcı çatışma davranışlarının çocuklar üzerinde olumlu duygusal sonuçlar (Örn. daha olumlu duygusal tepkiler ve artmış duygusal güvenlik) ve davranış çıktıları (Örn. daha prososyal davranışlar ve daha az saldırganlık) gibi daha

olumlu etkilere sahip olduğunu doğrulamıştır. Buna karşılık, daha yıkıcı çatışma davranışlarının, çocuklar üzerinde daha olumsuz duygusal (Örn. olumsuz duygusal tepkiler ve azalmış duygusal güvenlik) ve davranışsal etkileri (Örn. daha fazla saldırganlık ve daha az etkili problem çözme stratejileri) olduğu görülmüştür.

Aslında çocuklar anne-babalarının sorunlarından ziyade anne-babalarının bu sorunları ele alış biçimlerinden ve sorunların sürekliliğinden etkilendiği görülmektedir. Çözömlenen çatışmalar, eşler arasındaki etkileşimin yapıcı hale gelmesiyle ilişkili olduğu için çocuklar üzerindeki olumsuz etkiyi azaltıcı bir işlev görmektedir (90). Evlilik ilişkisinin devamını sağlayan faktör, evliliklerde tartışma ve çatışma yaşamamaktan ziyade yaşanan çatışma ve tartışmaları çözümleyebilecek beceriye sahip olmaktır. Aksi halde aile içerisinde sürekli tartışmaların ve çözömlenemeyen çatışmaların varlığı, ailenin stres seviyesini yükselterek aile ve evlilik fonksiyonlarında bozulmalara yol açacaktır (5). Bir evliliğin niteliği, eşlerin biyolojik, psikolojik ve sosyal yaşamlarını etkilemektedir (90). Diğer yandan evlilik zorluklarından kaynaklanan sıkıntı, kaygı ve düşmanlık, ebeveynlik uygulamalarına taşınarak, ebeveynliğin ve en nihayetinde çocuğun işlevinde bozulmalara neden olmaktadır (140).

Sorunların yaşandığı sağlıklı evlilikler, çocukların hem fiziksel hem de psikolojik sağlıkları açısından risk taşımaktadır (62). Evlilik çatışması, çocuklarda davranış problemlerinin yordayıcısı olmakla beraber, evlilik çatışmasına maruz kalan her çocuk psikolojik problem geliştirmeyebilir. Evlilik çatışması, en uyumlu evlerde bile yaşanabilir (90). Önemli olan eşlerin bu tartışmaları çocuğa yansıtmamasıdır. Çünkü çocuk bütün bunları bilgi dağarcığına atmakta ve şahit olduğu bu kavgalar çocuğun sosyal yaşantıya uyumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yaşanan kötü anılar psiko-sosyal problemlerin ortaya çıkışına neden olabilir (141). Dahası ebeveynler arasında yaşanan çatışma, çocuk için benlik saygısında azalma; zayıf anne-baba çocuk ilişkisi; akran ilişkilerinde problemler ve akademik başarıda düşüş gibi pek çok probleme neden olabilmektedir (90). Örneğin, evlilik çatışmasının çocuğun psikolojik uyumuna etkisinin incelendiği bir araştırmada fiziksel saldırganlık içeren çatışma durumlarının sözel çatışma durumlarına göre çocuk üzerinde daha fazla olumsuz etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (142). Bir diğer çalışmada ise ebeveynleri arasında evlilik çatışması olan çocukların, ebeveyn-

çocuk ilişkisi aracılığıyla daha çatışmalı akran ilişkileri yaşadıkları görülmüştür (9). Benzer şekilde Gerard ve arkadaşları (89) da çalışmalarında evlilik çatışmasının, ebeveyn-çocuk ilişkisi yoluyla çocukların uyumunu etkilediğini saptamışlardır.

Vandewater ve Lansford (143) tarafından yapılan araştırmada bulgular, ebeveyn çatışmasının çocukların refah düzeyini etkilediğini, yüksek çatışmalı ailelerde yaşayan çocukların daha düşük refah düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

Ebeveynlerin evlilik kalitesinin, çocuğun bağlanma ilişkisi ve buna yönelik yapılar üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada bulgular, ebeveynlerin evlilik ilişki kalitesinin çocuğun işlevleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bulguların, sosyal öğrenme ve bağlanma teorileri ile tutarlı olarak, anne-babaların uygun çatışma yönetimi ve iletişim becerileri aracılığıyla ilişkilerinde farklılıklara sahip olma kabiliyetlerinin, çocuğun refahına katkıda bulunduğunu göstermektedir. İlişki memnuniyetinin ve sağlıklı iletişim düzeyinin yüksekliği ile evlilik ilişkisindeki düşük çatışma düzeyi, pozitif çocuk sonuçlarıyla ilişkilidir (144).

Diğer taraftan Yılmaz (7) yaptığı çalışmada çocuğun ebeveyn çatışmasına ilişkin algısının gelişim dönemine bağlı olarak değiştiğini; anne-baba arasındaki çatışmada, okul öncesi dönemdeki ve ilkokulun ilk yıllarındaki çocukların ergenlere kıyasla kendilerini daha çok suçlama eğiliminde olduklarını görmüştür. Kızıldağ ve Şendil (145), çocuk ve ergenlerin evlilik çatışmasına yönelik algılarını inceledikleri çalışmada ebeveynlerin evlilik çatışması bildirimi ile çocukların çatışma özellikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve çocukların yaşı arttıkça evlilik çatışmasından algıladıkları tehdidin azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durumda okul öncesi dönemdeki çocukların büyük çocuklara oranla ebeveynlerinin evlilik çatışmalarından daha fazla etkilendiği söylenebilir.

2.2.2. Evlilik Doyumunu Etkileyen Faktörler

Santrock (18)'un belirttiğine göre Waite (2009), mutlu evlilikleri olan bireylerin daha uzun yaşadıklarını ve daha sağlıklı bir yaşam sürdüklerini bildirmektedir. Dolayısıyla evlilikten sağlanan doyum etkileyen faktörlerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Literatürde evlilik doyumunun cinsiyet, yaş, evlenme yaşı, evlilik süresi, evlenme şekli, eğitim durumu, gelir durumu, çocuk sayısı, aile yapısı gibi demografik değişkenlere göre incelendiği görülmektedir (146-150). Demografik değişkenlerin yanı sıra evlilik doyumunu etkileyen pek çok faktör olduğu söylenebilir. Örneğin, eşler kendi kişisel geçmişlerini, çocukluk eğitimlerini, aile yaşamının kendilerinde bıraktığı izleri evliliklerine taşımaktadır. Dolayısıyla eşlerin birbirleriyle kurdukları iletişimin hem düşünsel, hem davranışsal hem de duygusal yönden olumlu olması eşlerin aile geçmişlerine dayanmaktadır (87)

Her evlilikte süreç içinde uyumsuzluk ve çatışma yaşanabilmektedir. En iyi anlaşılan çiftler bile farklılıkları kabul etmekte çatışma içine girebilirler (87). Evlilik mutluluğu büyük ölçüde eşlerin çatışma durumlarında birbirleriyle kurdukları iletişim biçimiyle yakından ilgilidir (112). Önemli olan, çatışmanın ortaya çıkıp çıkmaması değil, eşlerin çatışmayı sağlıklı bir şekilde ele alarak, yapıcı ve ilişkiyi güçlendirici bir şekilde yönetebilmeleridir (87).

Evlilik doyumunu etkileyen diğer bir faktör ise eşlerin değer ve inanış sistemlerindeki benzerlik ve farklılıklardır. Evliliğin iki farklı kültürün karışımı olduğu düşünüldüğünde her bir kültürel etmen, çiftlerin evlilik dinamiğini farklılaştıracaktır. Bu kültürel etmenler çiftlerin inanışları, ırkları, etnik kökenleri ve sosyalizasyon süreçleri olabilmektedir (151).

Çelik ve Tümkaya (120)'nın belirttiğine göre Terry ve Kottman (1995), sağlıklı ailelerdeki çiftlerin doyum sağlayıcı evliliklerinin olduğunu; eşler arasındaki etkili iletişimin, destek ve onayın, aile ile ilgili görev ve sorumlulukların yerine getirilmesinin, çocuklarla ilgilenmenin, karşılıklı saygı ve değer vermenin, boş zamanları birlikte paylaşmanın, problemlere birlikte göğüs germenin, eşlerin aileye ekonomik anlamda katkıda bulunmasının ve bir meslek sahibi olmalarının evlilikteki psikolojik doyumu etkilediğini vurgulamaktadırlar. Yapılan araştırmalar incelendiğinde evlilik doyumunu yordayan daha pek çok faktör bulunduğu söylenebilir (13, 147).

2.3. Arkadaşlık ve Akran İlişkileri

İnsanlarla ilişki kurma ihtiyacı, kendini her toplumda göstermektedir. Bu ihtiyacın temelinde biyolojik bir yön bulunmakta olup her toplum ve toplum içindeki

her aile, bu ihtiyacı değişik biçimlerde ve derecelerde ortaya koymaktadır (152). Başkaları ile anlamlı ilişki kurma becerisi, yaşam kalitesinin önemli belirleyicilerinden biridir (153). Dolayısıyla arkadaşlık bireyin yaşamında önemli bir yere sahiptir.

Arkadaşlık, tercih edilen sosyal bir ortakla kurulan karşılıklı, devamlı ve kopleks bir ilişki olup akranlarla kurulan ilgi ve etkileşimin doruk noktasını temsil etmektedir (153). Arkadaşlık genellikle sıkı, karşılıklı ve gönüllü kurulan ikili ilişki olarak tanımlanmaktadır. Arkadaşlığın gönüllü yapısı, çocukların beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayan arkadaşlıklar kurmalarına, bu arkadaşlıkları sürdürmelerine ve onlardan vazgeebilmelerine olanak tanımaktadır (154).

Akran, bir bireyin belirli bir konudaki eşiti; karşılıklı ilişki içinde bulunulan aşağı yukarı aynı düzeydeki kişidir (44). Akran için yapılan tanımlar incelendiğinde tanımların ortak noktasının yaş, eğitim durumu, sosyal konum ve benzer özellikler bakımından eşitlik, denklik olduğu görölmektedir (21, 23, 44, 155, 156).

"Arkadaş edinmek" ve "başkalarıyla ilişki kurmak" oğu ebeveynin anaokuluna başlayan çocukları için belirlediği hedeflerdir (157). Çünkü arkadaş edinimi ve başkalarıyla kurulan ilişkiler çocuğun sosyal bilgi ediniminde önemli bir adımdır (157, 158). Ancak arkadaşlık kurmanın temeli okul öncesi eğitim döneminin öncesine dayanmaktadır (157). İlişki kurmanın öğrenilmesi, bebeklerin ebeveynleri veya ilk bakıcılarıyla kurdukları ilişki ile erkenden başlamaktadır (157, 158). Bebekler sözlü olarak iletişim kurmadan önce gülümseyerek, mırıldanarak ve ağlayarak yetişkinlerle ilişki kurmaktadırlar. Bebeklerin bakıcılarının yüz ifadelerine, jestlerine dikkat ettikleri ve bunları yorumladıkları bilinmektedir. İlk bakım veren yetişkinle kurulan güvenli bağlanma ile bebekler, insanların birbirleriyle iletişim kuran ve birbirlerine güvenen toplumsal varlıklar olduğunu öğrenmektedir. Ebeveynlerle veya bakım verenle kurulan olumlu sosyal etkileşimler, çocuklara sosyal etkileşimlerin eğlenceli ve tatmin edici olduğu beklentisini kazandırmaktadır (157).

Akran etkileşimi on-on iki aylık bebeklerde dahi gözlemlenmiştir. Bu etkileşim bakmayı, gülümsemeyi ve dokunmayı içermektedir (32). On ikinci ayından sonra bebekler bir oyuncağı birbirlerine verip almaktadırlar. Ancak bu bir oyun olarak değerlendirilmemektedir (49). Çocuklar yürümeye başladıklarında

çevrelerindeki diğer bireylerin eylemlerine ve etkileşimlerine olan ilgileri artmaktadır. İki yaşlarında çocuklar oyun arkadaşları için tercih göstermeye başlamakta ve birbirlerini arkadaş olarak tercih edebilmektedirler. Başlarda bu arkadaşlıklar belirli olaylar bağlamında başlamakta ve sona ermektedir. Bu erken etkileşimler birikerek daha kalıcı ilişkiler için yapı taşlarını oluşturmaktadır (157).

Küçük çocuklar için arkadaşlık kurma potansiyeli, nerede ve kime yakın olduklarına bağlıdır. Yine yetişkinler, çocuklara bu sosyal fırsatları tanıtmak için insiyatif kullanmaktadırlar (157). Çünkü küçük çocuklar, annesinin arkadaşı çocuğuyla birlikte onlara ziyarete geldiğinde; komşularla parkta buluşulduğunda; daha büyük bir çocuğun doğum günü partisine gittiklerinde ya da bir kuzeni ziyarete geldiğinde arkadaş ortamına girerler (159).

2.3.1. Arkadaşlık ve Akran İlişkileri İle İlgili Kavramlar

Bu başlık altında arkadaşlık ve akran ilişkileri ile ilgili kavramlara yer verilmiştir.

Sosyal Duygusal Gelişim

Demircioğlu (25)'nin belirttiğine göre Saarni (2001), sosyal duygusal gelişimin, alanyazında bazen psikososyal gelişim bazen de kişilik gelişimi kavramı ile eş tutulduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda kişilik gelişiminin en önemli unsurları olarak değerlendirilen sosyal gelişim ve duygusal gelişim öğelerini birbirinden ayırıştırmanın anlamlı bir yaklaşım olmadığını; bu nedenle kişiliği tanımlayan en önemli iki unsurun birbirinden bağımsız değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Sosyal duygusal gelişim bireysel, ailevi ve toplumsal hayatın kişi üzerinde yarattığı etkinin tümü olarak ifade edilebilir (25).

Çocukların erken dönem sosyalleşmesinde etkili olan kişiler çocuğa temel bakım veren kişiler ve genellikle aile üyeleridir. Fakat çocuklar büyüdükçe akranlar, öğretmen, okul, medya gibi diğer kişilerin önemi artmaya başlamaktadır (33). Okul öncei dönemde çocuğun sosyal-duygusal gelişimde akranların önemli işlevleri vardır. Akranlar arkadaşlığın yanı sıra sosyal becerilerin uygulanması bağlamında birbirlerine sosyal deneyimler sunmakta; birbirlerinin alışkanlıklarını ve fikirlerini

etkilemektedirler. Arkadaşlık, sosyal ve duygusal destek, çatışmaları karşılıklı şekillerde çözebilmek için motivasyon ve sonunda duygusal yakınlık sağlaması açısından önemlidir (155).

Sosyal Yeterlilik

Sosyal yeterlilik, insan gelişiminin birbiriyle içi içe olan “başkaları tarafından sevilme ve sosyal ortamlarda etkili iletişim kurmak” yönlerini ifade etmektedir (47). Fabes ve Martin (43) sosyal yeterliliği, “akran ilişkilerini güçlendirmek için yaşa uygun sosyal davranışları kullanma becerisi” olarak tanımlamışlardır.

Erken çocukluk döneminde başlayan, diğerleriyle etkileşimlerde etkili ve uyumlu olmayı sağlayacak sosyal becerilerin kazanılması büyük bir gelişimsel başarıdır. Erken öğrenme ve gelişimin bu doğal seyri, bireyin yaşamında ileriki yıllarda sahip olacağı toplumsal uyumun düzeyine belirlemede etkili olabilmektedir. Sosyal çekicilik ve diğerine ilgi, yaşam boyunca devam etmekte ve toplumsal dünyada hatta türler arasında genç ve yaşlı bireylere diğer insanlarla yetkin bir şekilde sosyal etkileşimde bulunmak için bir sahne belirlemektedir (160).

Çocuğun sosyal yeterliğinin ön koşulunun çocuğun sosyal becerilerinin geliştirilmesi olduğu söylenebilir (27). Sosyal yeterliliğin farklı kültürlerde farklı şekillerde tanımlanabileceği unutulmamalıdır. Bir kültürde akran kabulüne işaret eden sosyal davranışlar diğerinde aynı anlama gelmeyebilir. Örneğin, çocukların arkadaşlarıyla oynadıkları aktif ve sert oyunlar bazı kültürlerde popüler olmaya bazı kültürlerde ise reddedilmeye yol açabilir (47).

Sosyal yeterliliğin gelişmesinde akranlarla olan erken etkileşimin önemi büyüktür (161). Çünkü akranlar, çocuklara değerli öğrenme deneyimleri sunmaktadır. Çocuklar erken dönemde diğerleriyle etkileşime girerek sosyal hayatın önemini ve duygu kontrolünü öğrenmektedirler. Bu da onların çocukluk döneminde ve sonrasında başkalarıyla uyum içinde yaşamalarına yardımcı olmaktadır (162).

Akran Statüsü

Araştırmacılar okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yeterliliklerini genellikle sınıflarda kullandıkları sosyometrik mülakatlarla değerlendirmektedirler.

Bu teknikte çocuklar ile birebir mülakat yapılmakta ve çocuklara hangi arkadaşlarıyla oynamaktan hoşlanıp hoşlanmadıkları sorulmaktadır (47).

Çoğu çocuk tercih ettiği akranlarıyla etkileşimde bulunmaktadır. Bazı çocuklar arkadaş edinmede, arkadaşlarınca kabul ve saygı görmede başarılı olurken bazı çocuklar ise akranları ile etkileşim kurmada zorlanabilmektedir (43, 47).

Akran kabulü ya da akran statüsü, çocukların akran grubunda hangi derecede sevilip sevilmediklerini ifade etmektedir (163). Kabul, bir çocuğun akranları tarafından ne kadar sevildiğini ifade ederken red ise bir çocuğun akranları tarafından ne kadar sevilmediğini ifade etmektedir. Kabul ve red birbirinin tam tersi olmadığı gibi birbiriyle ilişkisiz de değildir. Yani yüksek kabul gören bir çocuğun red ihtimali ya da yüksek red gören bir çocuğun kabul ihtimali olabilmektedir (104).

Akran statüleri çocukların arkadaşları tarafından kabul/red görme durumlarına göre kategorileştirilmiştir.

Wentzel ve Asher (164) akran statülerini beş kategoride incelemiştir:

- Popüler çocukların, genelde en iyi arkadaş olarak gösterildikleri ve çok nadir akranları tarafından sevilmedikleri görülmektedir (164). Yakın ilişki içinde olan popüler çocukların, işbirliğine daha yatkın, akranları ile oyunlarında daha sosyal, başkaları ile sıkı ilişkiler kurmada daha yetenekli oldukları bilinmektedir (31).
- Ortalama çocuklar, akranlarından ortalama sayıda pozitif ve negatif değerlendirme almaktadırlar (164).
- Reddedilen çocuklar, nadiren birilerinin en yakın arkadaşı olarak değerlendirilmekte ve akranları arasında sevilmemektedirler (164). Çocuğun karakteristik özellikleri ve içinde bulunduğu sosyal çevrenin temel özellikleri, çocuğun sosyal çevresi tarafından reddedilmesinde etkili olabilmektedir (21).
- İhmal edilen çocuklar, akranları tarafından çok nadir en iyi arkadaş olarak değerlendirilmekle birlikte sevilmeyen çocuklar da değildirler (164). Çocuklar ihmal edilmiş çocuklarla ve diğer arkadaşlarıyla aynı derecede oynamayı sevmekte, fakat reddedilmiş çocuklar ile oynamayı istememekte ve sevilmemektedirler (43).
- Tartışmalı çocuklar, hem sıkça birbirlerinin en yakın arkadaşı hem de sevilmeyen kişi olarak değerlendirilmektedirler (164).

Sosyometrik olarak popüler, reddedilen, ihmal edilen, tartışılan ve ortalama çocukları birbirinden ayıran özellikler hakkında genel bir sonuç çıkarılabilir. Aralarındaki farklılıklar genellikle pozitif/ negatif bir süreçten oluşmaktadır. Sosyometrik olarak reddedilen çocuklar yüksek düzeyde negatif davranışlar ve düşük düzeyde pozitif davranışlar gösterirken, popüler çocuklarda durum tam tersidir. Ortalama çocuklar, orta düzeyde pozitif ve negatif davranışlar gösterirken, ihmal edilen çocuklarda her sosyal davranış biçiminin düşük düzeyde olduğu ve tartışmalı çocuklarda ise hem pozitif hem de negatif davranışların yüksek düzeyde olduğu söylenebilir (104).

Akranlar çocukların hayatında düşünülen çok daha önemli rol oynamaktadırlar (165). Akran kabulü çocuğun evde kardeşleriyle ve ebeveynleriyle olan ilişkileri, ebeveynlerinin kendi aralarındaki ilişkileri, ailenin sosyal destek düzeyi gibi çocuğun hayatındaki birçok faktörden etkilenmektedir (153). Bununla birlikte akran kabulü çocukların kendi davranışlarından doğrudan etkilenmektedir (165, 166).

Çocukların sosyal becerileri, başkaları tarafından kabul edilip edilmeyeceği konusunda büyük rol oynamaktadır (162). Erken yaşlarda akranlarıyla yetkin olan ve prososyal davranışlar sergileyen çocukların, akranları tarafından kabul görme ihtimali daha yüksektir (165). Araştırmalar saldırgan çocukların ise akranları tarafından kabul edilmediklerini göstermektedir (166). Saldırgan çocukların akranları tarafından reddedilme olasılığı yüksektir, ancak saldırganlığın daima akran kabulünü engellediği söylenemez. Çocuklardaki duygusal, bilişsel ve davranışsal beceri eksikliği ya da bozukluğunun akran ilişkilerinde uyumlu etkileşim için zorluklara neden olduğu açıktır. Erken dönemde davranışsal ve duygusal problemleri olan çocuklar için risk, karşılaştıkları akran reddi ile şiddetlenmektedir (165). Çocukların akranlarıyla problemleri, özellikle anksiyete, depresyon ve davranış bozukluğu gibi bazı bozuklukların ortaya çıkışına katkıda bulunabilmektedir (153). Öte yandan, erken dönemde kurulan arkadaşlıklar ve akran gruplarıyla olan sağlıklı ilişkiler ise çocukları yaşamlarının ileriki dönemlerinde karşılaşılabilecekleri psikolojik problemlere karşı koruyucu olmaktadır (165).

Literatürde erken yaştaki davranışların akran statüsündeki değişiklikleri öngördüğünü gösteren çalışma bulguları yer almaktadır. Ladd ve arkadaşları (167),

alışmalarında prososyal davranışların akran kabulündeki artışı öngördüğünü; antisosyal davranışların ise akran reddindeki artışları öngördüğünü ortaya koymuşlardır. Bir diğer araştırmada ise reddedilen çocukların herhangi bir diğer sosyometrik statü grubuna göre prososyal davranış sergileme olasılığının daha düşük olduğu; reddedilen çocukların grup girişimlerinde diğerlerine göre daha başarısız oldukları görülmüştür (168).

Prososyal Davranış

Prososyal davranışlar akran ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü sosyalleşme sürecinin en önemli unsurlarından birisidir. Ladd ve Profilet (169) prososyal davranışı, “çocukların empatik, işbirlikçi ve fedakâr olma eğilimleri” olarak tanımlarken; Eisenberg ve Mussen (170), “diğer bireylere ya da bir grup bireye yarar sağlamayı ve yardım etmeyi amaçlayan gönüllü eylem” olarak tanımlamışlardır. Bayhan ve Artan (49) da prososyal davranışı “başkalarının yararı için dışsal bir ödül beklemeden yapılan eylem” olduğunu belirtmişlerdir.

Prososyal davranışların gelişmesinde modellerin önemi vurgulanmaktadır (49). Davranışçı kuramcılar ve öğrenme kuramcıları prososyal davranışların yetişkinler tarafından ödüllendirildiğini veya model olunduğunu öne sürmektedir. Bu görüşü destekleyen bulgular da model olmanın gücünü sergilemektedir (47). Anne ve babalar çocuğun prososyal davranışları öğrenmesinde önemli rol modellerdir (49). Buradan yola çıkarak ebeveyn prososyal davranışları ile çocuğun prososyal davranışları arasında benzerlik olduğu söylenebilir. Bağcı (171)’nın çalışma bulguları bu görüşü destekler niteliktedir.

Prososyal davranışların ele alındığı çalışmalar incelendiğinde prososyal davranışların yaşa, cinsiyete ve kültüre göre farklılık gösterdiği görülmektedir (172-175).

İlişkilerin devamlılığını sağlayan yardımseverlik, işbirliği, nezaket gibi prososyal davranışlar okulöncesi dönemde ortaya çıkmakta ve yıllar içerisinde gelişmektedir (153). Bazı prososyal davranışlarda yaş ile birlikte artış görülmektedir. Örneğin, farklı yaş grubundaki çocuklara ihtiyacı olan bir çocuk için bağış yapma fırsatı verildiğinde, okul çağı çocuklarının küçük çocuklardan daha fazla bağış yaptığı görülmektedir. Her ne kadar tüm prososyal davranışlar için geçerli olmasa da

yardımsızlık de yaş ile artan bir diğel prososyal davranışdır. Örneğın, okul öncesi ve ilkokul çağı çocuklarının bir çocuğı sakinleştirme davranışı değelendirildiğinde; bu davranışın büyük yaş grubundaki çocuklarda daha yaygın olduğı görölmektedir (176).

Prososyal davranışların okul öncesi dönem çocukları üzerinde uzunlamasına araştırıldığı bir çalışmada bulgular, çocukların yaşı arttıkça prososyal davranışların giderek artan sıklıkta ortaya çıktığı; kız çocukların okulöncesi dönemde prososyal davranışlardan biri olan fedakârlık davranışıyla erkeklerden daha iyi performans gösterdiği yönündedir (173). Salı (175)'nin, 5-6 yaş grubundaki 243 çocuk üzerinde yürüttüğü çalışmanın bulguları da kız çocukların erkeklere kıyasla daha fazla prososyal davranış sergilediğini göstermektedir. Benzer şekilde Altay ve Güre (174)'nin, Uluyurt (177)'un çalışmaları da kız çocukların erkeklere göre daha fazla prososyal davranış sergilediği sonucunu desteklemektedir.

Prososyal davranışlar kültürel gruplar arasında önemli farklılıklar göstermektedir (47). Örneğın, Whiting ve Whiting (172) altı farklı kültür üzerinde yaptıkları çalışmada, yardımsızlık ve işbirliğinde büyük farklılıkların olduğunu tespit etmişlerdir. Bireyci kültürden gelen küçük çocukların, yardımsızlık ve işbirliği gibi prososyal davranışlardan en düşük puanları aldıkları; toplulukçu kültürlerden gelen, büyük başarısızlıklar yaşamış ve aşırı zorlu iş yükleri olan ebeveynlere sahip çocukların ise en yüksek puanları aldıkları görölmüştür.

Geri Çekilme Davranışları

Bazı çocuklar koşup oynarken bazı çocukların oyunlara katılmadığı görölmektedir (49). Ancak çekingen, içedönük tipteki bu davranışlar çevre tarafından kolay fark edilemeyebilir. Bu davranışlar arkadaş edinmede zorluk (178, 179), oyunlara katılmama, okul başarısında yetersizlik, istek ve ihtiyaçlarını belirtmeme, çevrenin şaka ve eğlence gibi davranışlarına katılamamayla karakterize olmaktadır (178).

Ladd ve Profilet (169) asosyal davranış, kaygılı korkulu olma ve akranlar tarafından dışlanma olmak üzere üç tip geri çekilme davranışı tanımlamıştır. Asosyal davranış, kendi kendine dayatılan yalnızlık ve akran bağlamlarında sosyal aktivitelere katılmak yerine kendini akranlardan uzak tutmak ya da yalnız hareket

etmek olarak tanımlanmıştır. Asosyal çocuklar yalnızlığı tercih etmekte, arkadaşlarından kaçınarak uzak durmaktadırlar.

Akranlar tarafından dışlanma, akranların uyguladığı izolasyon olarak tanımlanmış olup görmezden gelinen, kaçınılan ve akranlar tarafından dışlanan eğilimleri içermektedir. Bu çocuklar akranları tarafından göz ardı edilmekte, alay konusu olmakta, oyun arkadaşı olarak tercih edilmemekte ve çok sevilmemektedirler (169). Okul öncesi dönemde uzun süreli akran reddine maruz kalmak ileriki yıllarda çocuğun sosyal davranışlardaki başarısını ortadan kaldırarak olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (168).

Kaygılı korkulu davranış, sosyal bağlamlarda belirgin sorun olarak kavramsallaştırılmış olup ağlama, endişe etme veya korku duyma eğilimini içermektedir (169). Çocukların yaşadığı kaygı ve korkular utangaçlık, çekingenlik göstermelerine neden olabilmektedir (180). Chang ve arkadaşları (181) çalışmalarında okul öncesi dönemde çekingen olan çocukların sosyal problem çözme becerilerinin, benlik algılarının ve empati becerilerinin düşük olduğunu; bu çocukların akran gruplarında etkin olmadıklarını görmüşlerdir. Howes ve Phillipsen (161) ise çalışmalarında okul öncesi dönemde daha saldırgan ve geri çekilme davranışları gösteren çocukların okul çağında daha saldırgan olduklarını saptamışlardır.

Gazelle ve Ladd (182) geri çekilme davranışlarının ve akran tarafından dışlanmanın depresyon ile ilişkisini inceledikleri 5 yıl süreli boylamsal çalışmada, erken okul yıllarında endişeli bir şekilde yalnız davranma eğiliminde olan çocukların daha yüksek akran dışlama seviyelerine maruz kalmaları durumunda depresif belirtileri ortaya koyma ve sürdürme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aşırı Hareketlilik

Bazı çocuklar dürtü kontrolü, dikkat kapasitesi ve aşırı hareketlilik konusunda zorluk yaşamaktadırlar. Dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliği olan çocukların daha fazla olumsuz davranış sergiledikleri ve sosyal becerilerinin diğerlerine göre önemli derecede zayıf olduğu (101, 183); bu durumun da akran reddi için risk taşıdığı

görülmektedir (184). Benzer şekilde Gomes ve Livesey (185) de çalışmalarında, aşırı hareketli çocukların akran ilişkilerinde problem yaşadıklarını görmüşlerdir.

Okul öncesi dönemdeki dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunda en çok fark edilen belirti dikkatsizlikten ziyade aşırı hareketlilik (186). Hareketlilik, okul öncesi dönem çocuklarının gelişimsel özelliğidir. Ancak çocuktaki hareketliliğin yaşlılarına oranla belirgin şekilde fazla olması, bu davranışın çocuğun günlük işlevlerini etkilemesi ve çevresindeki bireyler için sorun oluşturması durumunda aşırı hareketlilikten bahsedilebilir (187).

Keown (188) da aşırı hareketliliği, “gelişimsel düzeye uygun olmayan derecede dikkatsiz, hiç durmayan davranışlar” olarak ifade etmektedir. Aşırı hareketli çocuklar, uzun süre bir yerde oturmakta (189); sırasını beklemekte; sakin bir şekilde oyun oynamada zorlanmakta ve aşırı derecede konuşmaktadırlar (186). Bu çocuklar huzursuzlukları, dikkat sürelerindeki kısalık ve dikkatsizlikleri ile karakterize olmaktadır (169). Başladıkları işi yarım bırakabilir ve dikkatsizlikten kaynaklanan hatalar yapabilirler (186).

Keown (188), 4 yaşındaki çocuklar ile yürüttüğü çalışmada aşırı hareketlilik tanısı alan çocukların daha saldırgan olduklarını, daha fazla sosyal olmayan davranış gösterdiklerini ve akranları tarafından daha fazla dışlandıklarını görmüştür.

Araştırmaların büyük bölümü aşırı hareketliliğin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini; aşırı hareketliliğin erkek çocuklarda kızlara göre daha fazla görüldüğünü ortaya koymaktadır (23, 190-194).

Saldırganlık

Çocukların akran ilişkileriyle ilgili literatürde sürekli rastlanan temalardan birisi, saldırganlığın sosyal ilişkilerde reddedilmenin başlıca nedenlerinden birisi olduğudur (21).

Saldırganlık, öfke ve düşmanlık hissiyle ilgili genel bir terim olup “başkalarını inciten ya da incitecek olabilen her türlü davranış” olarak tanımlanmıştır (44, 195). Ladd ve Profilet (169) saldırganlığı “akranlara zarar verebilecek davranış” olarak nitelendirmişlerdir. Saldırganlık hem fiziksel hem de sözlü saldırı biçimlerini içerebilmektedir.

Bir güdünün engellenmesi, saldırganlık davranışının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Eğer çocuk istediği şeyi bazı nedenlerden dolayı elde edemezse, saldırganlık davranışı görülebilir (44). Diğer taraftan ebeveynler, tutum ve davranışları ile çocuklarına modeldirler ve çocukları ile kurdukları ilişki sonucunda çocuğun kişiliğinin, benlik algısının oluşumunda önemli rol oynamaktadırlar. Çocukların hoşgörüsüz davranışlarının en büyük nedeni, ebeveynlerinin birbirlerine karşı kırıncı, hoşgörüsüz davranışlarını görmeleri, aynı zamanda ebeveynlerinin kendilerine karşı hoşgörüsüz, kırıncı ve azarlayıcı davranışlarıdır. Çocuklar azarlanıp cezalandırıldığında kendilerini değersiz hissedebilmekte ve kendisini değersiz hisseden bir birey de başkasına karşı saldırgan davranışlarda bulunabilmektedir (196).

Kız ve erkek çocuklar saldırgan davranışlar açısından incelendiğinde erkek çocuklar genellikle daha saldırgan olarak değerlendirilmektedir. Kız çocuklar anlaşmazlıklarında sözlü kavgayı tercih ederken erkek çocuklar dövüşme eğilimindedirler. Kız ve erkek çocuklarının çatışma çözmede farklı eğilimlerde olması fiziksel olarak erkeklerin daha güçlü olmaları ile birlikte, kız çocuklarının daha çok engellenmesinden de kaynaklanmakta olabilir (194). Crick ve arkadaşları (166), okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlığını inceledikleri çalışmada erkek çocukların kız çocuklardan daha saldırgan olduğunu ve ilişkisel saldırganlığın hem kız hem de erkek çocuklar için psiko-sosyal uyumsuzluk (akran reddi gibi) ile önemli derecede ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Walker (168)'ın ve Dodge ile arkadaşlarının (197) çalışma bulguları da erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiği savını desteklemektedir.

2.3.2. Akran İlişkilerini Etkileyen Faktörler

Bir ilişki, diğer etkenlerden yalıtılmış şekilde var olmadığı gibi yaşanma biçimini de etkileyecek çeşitli faktörlerin etkili olduğu bir bağlamda sürdürülmektedir (21). Çocuğun akran grupları ve arkadaşları ile ilişkileri aile, okul ve toplum da dahil olmak üzere muhtemelen çocuğun hayatının her alanındaki gelişimi ve işleyişi etkileyecektir. Çocuğun hayatında yer alan tüm bağlamlar da çocuğun akran gruplarındaki işleyişini etkilemektedir (163). Çocuğun akranları ile

ilişkilerini etkileyen faktörler çocuğa bağlı faktörler ile aileye ve çevreye bağlı faktörler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Çocuğa Bağlı Faktörler

Çocuğa bağlı faktörler çocuğun yaşı, cinsiyeti, nörolojisi veya bazı engel türleri gibi değişmez nitelikleri ile sosyal performansıyla ilişkili olan özellik, beceri ve yeteneklerini kapsamaktadır.

Akran ilişkileri, çocuğun deneyimlerinden ve yaşantısının diğer öğelerinden (örneğin, bilişsel ve dil becerileri kaliteli çocuk bakımından etkilenebilir ve daha fazla sosyal yeterliliğe katkıda bulunabilir) de etkilenebilmektedir (160).

Yaş

Çocuğun yaşı ilerledikçe sosyal çevresinde bulunan akran sayısı ve akranlarıyla kurduğu günlük ilişkiler artmakta; akranlar ile kurulan ilişkinin yapısı gelişmektedir (21, 23, 104, 163). Çünkü çocuğun akranları ile birlikte geçirdiği zaman dilimi genişlemekte, artan yaş ile birlikte çocuğun tüm gelişim alanlarında ilerleme kaydedilmekte ve akranları ile oynadığı oyunlar çocuğun yaşına bağlı olarak gelişmektedir. Dolayısıyla akran ilişkileri artan yaş ile birlikte gelişip daha karmaşık bir yapı haline gelmektedir (23).

Literatür incelendiğinde yapılan araştırmaların büyük bir bölümü akran kabulünü destekleyen sosyal becerilerin ve prososyal davranışların yaş ile birlikte arttığını (198-201); akran kabulünü engelleyen saldırganlık, aşırı hareketlilik, kaygılı korkulu olma gibi davranışların ise artan yaş ile birlikte azaldığını göstermektedir (161, 175, 190, 202).

Akran ilişkilerinin farklı yaşlarda farklı işlevlere sahip olduğu söylenebilir (163, 203). Yaşamın ilk yıllarında arkadaşlık, iş birlikçi oyun ve olumlu duygular yoluyla karşılıklı keyif ve eğlence paylaşımını sağlamaktayken; orta çocuklukta grup kimliği oluşumunu ve kabulü sağlamakta; ergenlik döneminde ise bireysel kimlik kazanımı ve kendini anlamada destek sağlamaktadır (203).

Başlangıçta küçük çocuklar aynı ve karşı cinsten akranlarıyla arkadaşlık kurmaktadır. Ancak yaşın artmasıyla birlikte cinsiyet ayrımı olarak adlandırılan bir olgu ile yavaş yavaş aynı cinsiyetteki arkadaşlarıyla etkileşime girmeyi tercih

ederler (153). Bu cinsiyet ayrımı yaşamın ilk yıllarında daha yaygın olmakla birlikte genellikle yaşam boyu devam eden bir olgudur (204). Munroe ve Romney (205), 3 ile 9 yaş grubu arasındaki çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada çocuğun yaşı ilerledikçe hemcinsleri ile kurduğu arkadaşlığın arttığını; bunun erkek çocuklarda kız çocuklara oranla daha fazla görüldüğünü saptamışlardır.

Cinsiyet

Kız ve erkek çocukların yetiştirilme biçimlerine göre farklı toplumsal cinsiyet rollerine sahip oldukları bilinmektedir. Literatür incelendiğinde çalışmaların bu olguyu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Laibe ve arkadaşları (70) kız çocukların erkeklere göre daha ilişki yönelimli olduklarını, sosyal ilişkilerde daha yapıcı ve duyarlı davrandıklarını belirtmektedirler.

Altay ve Güre (174) çalışmalarında kız çocuklarının akranlarıyla kurduğu olumlu ilişkilerin, erkek çocuklardan daha yüksek olduğunu; erkek çocukların akranlarıyla kurduğu olumsuz ilişkilerin ise kızlardan daha yüksek olduğunu; kızların olumlu sosyal davranışlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Walker (168)'in araştırma sonuçları da erkek çocukların kız çocuklara göre daha saldırgan olduğunu; erkek çocukların çatışma çözmede saldırgan veya yıkıcı davranışlar kullanmaya daha yatkın olduğunu ortaya koymaktadır. Seven (206)'in araştırma bulguları erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla sosyal davranış problemi gösterdiği yönündedir. Ensor ve arkadaşları (207), 6 yaşında 228 çocuk ile yürüttükleri çalışmada, çocukların davranış sorunlarından uyarılma, saldırganlık, oyunbozanlık ve negatif olma durumlarını incelenmiş ve sonuçlar kız çocukların lehine anlamlı bulunmuştur.

Anaokullarında akran gruplarının cinsiyet kompozisyonu grup büyüklüğünü, yetişkinlere yakınlığı (yetişkinlerin gözetimi) ve çocukların katıldığı faaliyet türlerini etkilemektedir. Örneğin, okulöncesi dönemdeki erkek çocuklar kız çocuklara göre daha geniş grup kurma, sıklıkla yetişkinlerden uzakta ve daha aktif oyunlar oynama eğilimindedirler (204). Erkekler, itişmeli kakışmalı oyunlar oynamaya, rekabet, çatışma, ego gösterileri, risk alma ve hâkimiyet arama ile uğraşmaya kızlardan daha yatkınken; kızlar karşılıklı bir şekilde konuşup hareket ettikleri “iş birlikçi söyleme” daha yatkındırlar (18). Braza ve arkadaşlarının (208) yaptığı çalışmada da bulgular

kızların erkeklere kıyasla daha çok kurallı oyunlar ile rol gerektiren oyunlar oynama eğiliminde olduklarını, erkek çocukların ise kızlara kıyasla daha çok sportif oyunlar ve arbedeli oyunlar oynama eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Bireysel Farklılıklar

Çocuğun mizacı, duygusal yeterliliği, bilişsel becerileri, iletişim ve dil becerileri, engelli olup olmaması gibi özellikleri bireysel farklılıklarıdır. Çocuğun mizaç özellikleri akran ilişkilerine yön veren önemli bir faktördür (25, 209). Hay ve arkadaşları (153) okulöncesi dönemdeki çocukların akranları tarafından kabul veya reddini etkileyen nedenleri utangaçlık, saldırganlık ve prososyal davranışlardaki eksiklik gibi bireysel farklılıkların altında yatan negatif duygular, duygu düzenlemedeki problemler, sosyal anlayış problemleri ve yürütme işlevlerindeki problemler olarak belirtmişlerdir. Hay ve arkadaşları (153) çalışmalarında okul öncesi dönemdeki çocukların akranlarıyla olan ilişkilerindeki bireysel farklılıkları ve bu farklılıkların akranların kabulü ve reddi üzerindeki sonuçlarının yanı sıra, başarılı akran etkileşimine katkıda bulunan temel süreçleri: ortak dikkat, duygusal düzenleme, önleyici kontrol, taklit, nedensel anlayış ve dil becerileri olarak ifade etmişlerdir.

Sanson ve arkadaşları (209) yaptıkları çalışmada tepkisel/ çekingen ve zayıf özdenetim grubundaki çocukların tepkisel olmayan/ dışa dönük ve yüksek özdenetim gruplarındaki çocuklardan daha düşük sosyal becerilere sahip olduklarını ve daha fazla davranış sorunu gösterdiklerini; tepkisel olmayan ve dışa dönük çocukların ise geç çocukluk döneminde, diğer çocuk gruplarına göre daha fazla sosyal becerilere sahip olduğunu görmüşlerdir. Braza ve arkadaşları (208) çalışmalarında hem erkek hem de kız çocuklar tarafından tercih edilen arkadaşların uyumsuz davranış düzeylerinin düşük olduğunu saptamışlardır.

Çalışmalar fiziksel çekicilik ve sosyometrik statü arasında ilişki olduğunu göstermektedir (210-214). Fiziksel çekicilik sosyometrik statü ile ilişkili olduğu kadar bedensel engelin varlığı ya da yokluğu ile de ilişkili bulunmuştur. Baydık ve Bakkaloğlu (212)'nin çalışma bulguları incelendiğinde fiziksel görünümün hem özel gereksinimli hem de normal gelişim gösteren çocuklar için akran kabulünü yordayan değişkenlerden biri olduğu görülmektedir. Diğer taraftan fiziksel engelliler de

akranları tarafından daha az çekici olarak algılanmaktadır. Sağlıklı çocuklar engelli çocuklara oranla daha çok sevilmektedir. Sonuç olarak düşük fiziksel çekiciliğin ve fiziksel engelin kişiler arası beğeniyi düşürdüğü söylenebilir (213). Wolfberg ve arkadaşlarının (214) yaptığı çalışmada gelişim geriliği ya da engeli olan çocukların büyük bir bölümünün akranları tarafından dışlandığı görülmektedir. Benzer şekilde Yener (215) okul öncesi dönemdeki çocuklar ile yürüttüğü çalışmada özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre akranları tarafından daha fazla dışlandıklarını görmüştür.

Aileye ve Çevreye Bağlı Faktörler

Akran ilişkileri, çocuğun dışındaki deneyimlerden de etkilenmektedir. Bronfenbrenner tarafından önerilen ekolojik sistem kuramına göre de bu etkilerin, aile ya da sınıf ortamları gibi çocuğun yakın çevre koşullarından daha uzak olan kültüre kadar uzandığı söylenebilir (160). Bu bölümde, aileye ve çevreye bağlı faktörler aile etkilerinden kültürel etkilere kadar uzanan, yakından uzağa bir sıraya göre incelenmiştir.

Aile

Aile karmaşık bir sistemdir ve bu sistem çocukların akranları ile ilişkilerini hem doğrudan hem de dolaylı olarak birçok şekilde etkileyebilmektedir (18, 216). Aile üyeleri arasındaki ilişkiler, aile yaşamında gelişen bilişsel ve davranışsal süreçler, aile ortamının özellikleri, çocukların sosyal becerilerini geliştirilerek akran ilişkilerinde yeterli hale gelmesinde önemli katkılar sağlamaktadır. Genel olarak araştırmacılar, ailenin bu özelliklerinin çocukların akran ilişkileri üzerinde dolaylı etkiler yarattığı görüşündedir. Aile çocuğun akran ilişkilerini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çünkü çocuklar akran grubuna aktarılabilen veya genellenebilen önemli becerileri aile içinde öğrenmektedirler. Örneğin, olumsuz aile koşulları ve ilişkileri, çocuğun akranları ile ilişkilerinde yetersizliğe ve uyumsuzluğa hizmet edebilmektedir (216).

Ebeveynlerin çocuklarını akranlarıyla deneyim kazanmaya teşvik etme ve ilişkilerini yönetme çabaları, aile ve akran sistemlerini birbirine bağlayan "doğrudan" yollar olarak değerlendirilmektedir (216). Etkileri çocuğun yaşına göre değişmekle

birlikte, çocuklarının arkadaşlık kurulacakları sahneyi, anne-babalar hazırlamaktadır. Anne-babalar, halen kendilerine bağımlı olmaları nedeniyle, belirgin biçimde küçük çocukların ilişkilerini etkilemektedirler. Okul öncesi dönemdeki çocukların akranlarıyla karşılaşma fırsatları açısından neredeyse tamamen anne-babalarına bağımlı oldukları söylenebilir (21). Öyle ki ebeveynlerin temel yaşam tarzı seçimleri –mahalle, okul ve kendi arkadaşları konularındaki seçimleri- büyük oranda çocuklarının muhtemel arkadaşlarını seçeceği havuzu belirlemektedir (18). Böylece ebeveynler çocuklarının akran teması (çocuk bakımı, okulöncesi, topluluk faaliyetleri, oyun grupları ve komşuluk seçimi) için fırsatlar yaratarak ve oyun etkileşimlerini denetleyerek çocukların akran ilişkilerini yönetmektedirler (216, 217).

Sosyal davranış kuramı, kişiliği oluşturan alışkanlıkların kazanılmasında öğrenme ilkelerini uygulamaktadır. Kuram, gözlem yoluyla öğrenme veya model alarak öğrenme olarak adlandırılan öğrenme üzerinde durmaktadır. Bu tip öğrenmede birey bir davranışı, aynı davranışı gösteren bir başkasını gözlemleyerek öğrenmektedir. Öğrenme ve modeli örnek almanın, olumlu sosyal davranışların gelişiminde olduğu gibi, saldırganlık üzerinde de önemli bir etkisi vardır (44). Dolayısıyla ebeveynlerin birbirleriyle, diğer bireylerle ve çocuklarıyla olan ilişkilerindeki tutum ve davranışları çocuk tarafından model alınarak çocuğun akranları ile kuracağı ilişkilerin niteliğini etkileyebilir.

Parke ve arkadaşları (218) da, ebeveynlerin çocuğun sosyal gelişimine yaptığı katkıları, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve etkileşimleri; ebeveyn önerileri, danışmanlığı ve öğretimi; ebeveyn yönetimi ve denetimi olmak üzere üçlü model ile tanımlamışlardır. Söz konusu model incelendiğinde ilk unsura göre, ebeveyn-çocuk bağının kalitesinin çocukların akran ilişkilerinin kalitesiyle ilişkili olduğu; ikinci unsura göre, ebeveynlerin sosyal ilişkilerin nasıl başlatılacağı ve sürdürüleceği hususunda çocuklara doğrudan eğitim verdiklerini; üçüncü unsura göre ise ebeveynler izleme, oyun kuralları oluşturma, sosyal temasları düzenlenme, sosyal ağları koruma ve geliştirme yoluyla çocukların akran ilişkilerini etkilediği belirtilmektedir.

Ladd ve Golter (219), ebeveynlerin çocuklarının akranlarıyla deneyimlerini yönetmeye çalıştıkları hipotezi ile başlattıkları çalışmada, çocuklarının akranlarıyla iletişim kurma çabalarını desteklemede ebeveynler arasında önemli değişiklik

olduğunu; çoğu ebeveynin çocuklarının akranları ile oynamasına fırsat yarattığı ancak neredeyse örneklenen çoğu zaman periyodu boyunca bu yönetim faaliyetine karışmadığını saptamışlardır. Bu yönetim durumunun iki ebeveyn arasındaki farklılığı incelendiğinde ise annelerin akran ilişkilerini yönetmede babalardan daha fazla sorumluluk aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin yönetim stilleri, çocukların akran gruplarında kabulüne aracılık eden sosyal becerilerin gelişmesini (Örn. akran faaliyetlerini başlatma, oyun temaları oluşturma ve uygulama vb.) destekleyebilmekte veya engelleyebilmektedir. Bhavnagri ve Parke (220) de, çalışmalarında küçük çocukların arkadaşlık ilişkilerini yönetmede büyük çocuklara oranla ebeveynlerinden daha fazla destek gördükleri sonucuna ulaşmışlardır.

Çocuğun sosyalleşme sürecinde anne babası ile kurduğu ilişki kadar kardeşleri ile kurduğu ilişki de önemlidir. Çünkü kardeşler, çocuklara toplumsal kuralları ve ilişkisel dinamikleri anlamada önemli bir bağlam oluşturmaktadır (49, 170). Sürekli etkileşim yoluyla kardeşler taklit, oyun, kurallara uyma ve paylaşma gibi sosyal becerileri birbirlerinden öğrenmektedirler. Ayrıca kardeşler duygusal destekler, rakipler ve iletişim ortakları olarak da işlev görmektedirler. Diğer yandan kardeş ilişkileri dövüşme ile çatışmayı da içermektedir (18).

Okul Öncesi Eğitim Kurumları

Çocuklar anaokuluna, kreş ve gündüz bakımevine veya organize oyun gruplarına başlayarak grup aktivitelerine katılmaktadırlar (153). Anaokulları çocuklara akranlarıyla bir arada ve etkileşim içinde olma fırsatı sağlamaktadır (14). Böylelikle sosyal yapılar ortaya çıkmaya başlamaktadır (153).

Okul önce eğitim yılları, okulda ve hayatın sonraki dönemlerinde başarılı olmayı sağlayacak sosyal yeterliliklerin geliştirilmesinde büyük öneme sahiptir (40, 221).

Okul öncesi eğitim kurumları, ebeveynlerin çocuğa sunduğu olanakları zenginleştiren, çocuklara tüm gelişim alanları açısından donanımlı ortam sağlayan zengin bir çevredir (222). Eğitim kurumlarında görevli öğretmenler ise çocuklara yardım etme, işbirliği yapma, paylaşma gibi prososyal davranışları destekleyici yönergeler vererek çocukları cesaretlendirmekte ve istedik davranışları ödüllendirerek çocuğun sosyalleşmesine katkıda bulunmaktadırlar (170). Dahası

öğretmenler, çocuğu sosyal aktivitelere katılım için destek olmaktadır. Dışarıdan gelen bu desteğin yanında çocuğun bilişsel, sosyal ve iletişimsel becerilerinin gelişmesi, çocuğa akranlarıyla daha başarılı ilişkiler kurma fırsatı vermektedir (14).

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların akranları ile oynadığı oyunlar, çocukların önemli sosyal yeterlilikleri kazanmalarını sağlayan doğal ve dinamik bir bağlamdır (221).

Oyun

Oyun, çocuğun akranlarıyla arkadaşlık kurmasında önemli bir yere sahiptir. Erwin (21), oyun alandaki ilk kuramcılarının, küçük çocukların akranlarıyla kurduğu ilişkilerin büyük ölçüde oyuncaklar aracılığı ile gerçekleştiğini ileri sürdüklerini belirtmektedir.

Küçük çocuklar sık sık "oyun" ve "arkadaş" sözlerini birlikte kullanırlar: "Benimle oynamazsan arkadaşım olamazsınız. Benimle oynarsan arkadaş oluruz." Yetişkinler de çoğu kez çocuğun "arkadaş" ve "oyun" konusundaki algı kalıplarını güçlendirmektedir: "Arkadaşlarınızla birlikte güzelce oynayın", "Arkadaş gibi oynayın", "Git ve arkadaşlarıyla oyna" (159). Çünkü oyun, arkadaşlık ilişkilerini başlatan ve geliştiren bir mekanizmadır (223). Arkadaşlar oynamak için heyecan verici ve eğlencelidir, ancak arkadaşlık beraber oynamanın ötesinde çok daha fazla şeyi içermektedir (159).

Oyun, arkadaşlar arasındaki etkileşimi arttıran, değişik toplumsal rolleri deneme olanağı veren, ayrıca farklı hareket ve bilişsel becerileri sağlayan etkinlik türlerinden birisidir (31). Genel tanımıyla oyun, belirli bir amaca yönelik olan veya olmayan, kurallı ya da kuralsız gerçekleştirilen ancak her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişimin temeli olan, gerçek yaşamın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme sürecidir (49). Günümüzde çocuk oyunlarının özellikle kişilik, toplumsal ve duygusal gelişim açısından çok önemli etkilere sahip olduğu kabul edilmektedir (31).

Okulöncesi dönemdeki sosyal gelişimin yapısını ortaya koymayı sağlayan en önemli araç oyundur. Oyun, çocuklar için hem yetişkin ilişki ve iletişimine yönelik birer prova hem de diğerlerinin duygularını anlamlandırmada güçlü bir farkındalık kaynağıdır. Dolayısıyla bu dönemde çocuğa sosyal gelişimini destekleyici oyun

ortamları sunmak önemlidir. Çünkü çocuk, arkadaşlık olgusunu ve iş birliği içinde hareket etmesi gereken zamanlarda üstleneceği rolü kendisine sunulan oyun ortamlarındaki denemelerle şekillendirecektir (25).

Gander ve Gardiner (32)'ın belirttiğine göre Parten (1932), oyun ile ilgili gözlemlerini 6 sınıfta toplamıştır:

Uğraşsız davranış: Çocuk çevresinde bulunan ve ilgisini çeken şeyleri izleyerek kendini meşgul etmekte; aslında oyun oynamamaktadır.

Seyirci: Çocuk kendisinden daha büyük çocukların oyunlarını izlemektedir. Çocuk, oyun oynayan çocuklarla konuşmakta ancak oyuna katılmamaktadır.

Yalnız oyun: Yalnız oyun, diğer çocuklarla çevrili olsa dahi sosyal oyunun en düşük seviyesidir. Çocuk tek başına bağımsız olarak oyun oynamaktadır. Bu tip oyun 2 yaş grubuna özgüdür.

Paralel oyun: Çocuk aynı yerde ve aynı zamanda başka bir çocuğun oynadığı etkinlikte uğraşır fakat her çocuk hala ayrı ayrı oynamaktadır. Çocuklar yan yana oynamakta olup birbirleriyle oynamamaktadırlar.

Birlikte oyun: Çocuk diğer çocukların da olduğu oyunlara katılmakta olup her çocuğun oyundaki amacı farklıdır. Birlikte oyun, 3 ve 4 yaşlarında yaygın olarak görülmektedir.

Kooperatif oyun: İki ve daha fazla çocuk, sosyal etkileşim gerektiren, ortak bir amacı olan oyun etkinliğine katılmaktadır. Kooperatif oyun, en üst düzeyde sosyal oyundur.

Rubin ve arkadaşları (104), çocukların artan yaş ile birlikte meşgul oldukları birlik ve beraberlik içeren oyunların sıklığının arttığını; uğraşsız olma, yalnızlık ve izleyici davranışlarının sıklığının ise azaldığını belirtmektedir. Buradan yola çıkarak çocukların artan yaş ile birlikte kurdukları oyunların yapısının değiştiği, daha sosyal bir hal aldığı söylenebilir.

Kültür

Başkalarıyla ilişki kurma ihtiyacı evrensel olmakla birlikte ilişkilerin biçimi, beklentileri ve yükümlülükleri kültürlere göre farklılık göstermektedir (21). Bireyci kültürler bireyselliğe, seçme özgürlüğüne vurgu yaparak kişisel ilişkileri önemli

bulurken; toplumcu kültürler ise üyeler arası ilişkileri, akrabalık ilişkilerini önemsemektedir (21, 46).

Kültür, çocukların sosyal etkileşimlerini, iletişim kalıplarını ve oyun alanlarını etkilemektedir. Belirli kültürel gruplardaki çocukların etkileşimleri, kültürün eşsiz geleneklerini veya kişiler arası karakterlerini anlamayan kişiler tarafından yanlış şekilde yorumlanabilir. Fedakarlık, empati gibi prososyal davranışlar kültürler arasında önemli derecede farklılık göstermektedir (47).

Çocukların sosyal davranışları da kültürden kültüre farklılık gösterdiği için, etnik kökenin akran kabulü ve reddi için bir sebep oluşturduğu düşünülebilir. Anaokullarında veya çocuk bakım merkezlerinde çok farklı şekillerde oynayan ve iletişime geçen bir çocuk akranları tarafından dışlanabilir (18, 47).

2.3.3. Akran İlişkilerinin Önemi

Ülkemizdeki eğitim politikalarının değişimi; okul öncesi eğitime verilen önemin artması; özellikle de çalışan anne sayısının ve tek ebeveynli aile sayısının artması sonucunda çocuk, erken yaşta akran grubuna katılımı organize eden bakımevlerine veya anaokullarına başlamaktadır. Böylece çocuklar geçmişe oranla daha uzun yıllar okula devam etmektedirler. Ayrıca günümüzde çocuklar, sıklıkla akran gruplarının bulunduğu çeşitli okul sonrası aktivitelere ve yaz aktivitelerine katılmaktadırlar. Bu deneyimler ile çocuk, zamanının büyük bir bölümünü yaşlılarıyla birlikte geçirmektedir. Dolayısıyla akran ilişkilerinin önemi gün geçtikçe daha da artmaktadır (224).

Akran ilişkileri çocuk açısından çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Okul öncesi dönemde kurulan akran ilişkilerinin, çocuğun karşılaştığı ilk örnekler olmasının yanında, çocuğun tüm gelişim alanlarını etkileyebilecek önemli işlevleri vardır (21).

Literatür incelendiğinde akran ilişkilerinin kimlik duygusu kazanılmasına katkıda bulunma; sosyal becerilerin uygulanmasını sağlama; kuralların, toplumsal rollerin öğrenilmesini ve uygulanmasını sağlayacak ortamlar sunma; aile dışındaki dünya hakkında bilgi ve karşılaştırma kaynağı sunma; duygusal ve sosyal destek sağlama; çatışma çözme gibi etkili kişilerarası becerileri öğrenme fırsatı sağlama; başkalarının duyguları karşısında uygun tepki vermeyi ve duyguları kontrol etmeyi

öğrenme; kendi kapasitesini değerlendirme; birbirlerine hayatlarını anlamalarında yardımcı olma gibi işlevleri olduğu görülmektedir (18, 21, 43, 155, 179).

Arkadaşlık, çocuğa sosyal yaşamında ihtiyacı olan uyumlu ilişkiler kurabilme becerisini ve işbirliğini öğretmenin yanında centilmence yarışma yeteneğini de kazandırmaktadır. Lider olabilme, yönetebilme, belirli bir amaç doğrultusunda takım çalışmasında yer alabilme, sorumluluk alabilme gibi beceriler, ev ortamından ziyade sosyal çevrede, özellikle akran ilişkileri ile kazanılabilir. Kendi cinsiyle ve karşı cinsle kurulan akran ilişkisi çocuğun cinsel kimliğini pekiştirmesini sağlamaktadır (29).

Okul öncesi eğitimle tanışan çocuk, arkadaşlara sahip olması ile birlikte girdiği ortamlarda nasıl davranması gerektiğini öğrenmeye başlamakta, hangi zamanda kimlerin hangi davranışa nasıl tepki verdiğini öğrenerek davranış örüntülerini zenginleştirmeye başlamaktadır. Sosyal ortamlarda bulunduğu müddetçe sosyal öğrenmelere devam etmekte, esnetilebilecek ya da taviz verilmeyecek kuralları fark etmeye başlamaktadır (25).

Özetle akranlarla yaşanan deneyimler, çocuklara yaşam boyu adaptasyonlarını etkileyecek geniş davranış, beceri ve tutum serileri kazandırmaktadır (104).

Ladd (225) çalışmasında çocuğun akranları ile ilişkisinin okul uyumunda oynadığı potansiyel rolü araştırmıştır. Çalışma, 125 çocuk üzerinde yapılmış olup veriler çocuk okula başladığında, 2 ay sonra ve yılın sonunda olmak üzere üç defa toplanmıştır. Çalışma bulguları, okula başladığında arkadaş sayısı fazla olan çocukların okulun 2. ayında daha olumlu okul algısı geliştirdiklerini ve bu ilişkileri devam ettirenlerin yıl ilerledikçe okulu daha çok sevdiklerini ortaya koymuştur. Sınıfta yeni arkadaşlar edinmek, yüksek okul başarısı ile ilişkili bulunmuş; erken akran reddi yaşayan çocukların ise okul algılarının olumsuz olduğu, bu çocukların okuldan kaçınma düzeylerinin daha yüksek olduğu ve okulda yıl boyunca düşük performans gösterdikleri görülmüştür.

Çeşitli araştırmalar akran ilişkilerinin, çocuğun gelişiminde uzun süreli etkileri olduğunu göstermektedir. Akran grupları arasında gösterilen sosyal uyum, yetişkinlik yıllarındaki uyumun, hatta gelecekteki ruh sağlığı ve duygusal problemlerin yordayıcısı olmaktadır (226). Parker ve Asher (227) çocuklukta akran

ilişkilerinde yaşanan güçlüğün yaşamın ileriki yıllarında ciddi uyum sorunlarını öngördüğü iddiası ile yaptıkları derleme çalışmada, yapılan çalışmaların akran uyumu zayıf olan çocukların daha sonraki yaşamsal zorluklar için risk taşıdıkları hipotezini destekler nitelikte olduğunu; problemli akran ilişkilerinin üç indeksinin (kabul, saldırganlık ve çekingenlik/ çekilme), üç sonucu (okuldan ayrılma, suçluluk ve psikopatoloji) öngördüğünü saptamışlardır. Benzer şekilde Hay (165) da akran ilişkilerinin kısa ve uzun süreli etkilerini vurgulamakta ve erken yaşta akranlarla kurulan olumlu ilişkilerin çocukları daha sonraki psikolojik problemlere karşı koruduğunu ifade etmektedir.

2.3.4. Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkilerinin Gelişimi

Akran ilişkileri incelendiğinde farklı yaş grubundaki akran ilişkilerinin farklı özelliklerinin olduğu görülmektedir. Bu farklılığı, farklı yaş grubundaki çocukların farklı gelişimsel özelliklere sahip olması ile açıklamak mümkündür.

Arkadaş gereksinimi bebeklik döneminden itibaren başlamaktadır. Ağlayan bir bebek yanına birinin yaklaştığını fark ettiğinde susmaktadır. 12 aylık bebekler yan yana getirildiklerinde birbirlerine bakarak yaklaştıkları ve birbirleri ile ilgilendikleri görülmektedir (14). Ortalama 2 yaş civarında prososyal davranışlar görülmeye başlanmaktadır (49, 153). Fakat bunun tam olarak akran ilişkilerine yansımaları görmek mümkün olmamaktadır. Akranlarla nesneleri paylaşmada 2 yaş çocuklarının 1 yaş çocuklarına göre daha nazik olduğu söylenebilir (153). Çocukların akranları ile etkileşimi 2 yaş civarında başlamaktadır (14, 153). Çocuk 3 yaşına geldiğinde ise akranlarıyla ilişki kurmada daha özgün yöntemler geliştirmektedir. Bazı çocuklarda olumsuz sosyal davranışlar görülebilmektedir. Bu çocukların kurdukları ilişkiler tartışma, saldırı ve karşı çıkışlardan oluşmaktadır. Bazı çocuklar ise daha olumlu ve sosyal olabilmektedirler. Bu çocuklarda da akranlarıyla paylaşma, faaliyette bulunma ve akranlarına karşı sevgi gösterileri görülmektedir (14).

Çocukların 3 yaş civarındayken karşı cinsiyetten oyun arkadaşlarından ziyade aynı cinsiyetten arkadaşları ile zaman geçirmeyi tercih ettikleri ve bu tercihin erken çocuklukta arttığı bilinmektedir (18). Çocuklar 3 yaşından sonra dil gelişimindeki ilerlemeyle birlikte diğerleriyle etkileşime girebilmektedir. Çocuğun anaokuluna başlamasıyla arkadaş çevresinin genişlemesi, çocuğun sosyal ilişkilerini büyük

ölçüde etkilemektedir (16). Çocuğun 3-4 yaşlarındayken akranlarla kurulduğu arkadaşlık sayısında artış olmaktadır (14). 4 yaşına gelindiğinde, grup ortamındaki çocukların %75'inde seçtikleri akranlarla sık sık, karşılıklı, işbirliği içinde ve pozitif etkileşimler gözlenmektedir (228). Bu dönemde çocukların istikrarlı arkadaşlıklar kurma ihtimalleri kendilerinden küçük çocuklardan daha yüksektir. Çocuklar yaklaşık 4-5 yaşlarına geldiğinde ilgi, onay ve kabul görme gereksinimlerini anne babadan akranlarına doğru yöneltmektedirler (32). Akran tercihlerinin ve popülerliğin temel karakteristiği 4-5 yaştan itibaren şekillenmeye başlamaktadır. 5-6 yaştan itibaren yakın akran ilişkilerinin ve gerçek arkadaşlıkların örnekleri görülmeye başlanmaktadır (21).

Çocuğun 5 yaşlarında uzunca süre birlikte olduğu bir ya da iki arkadaşı bulunmaktadır (14). Bu yaşlarda çocuk kurallı grup oyunlarına yönelmekte ve arkadaşlarının duygularını paylaşmaya başlamaktadır. Çocuk 6 yaşından itibaren arkadaşlık ilişkilerinin yalnız almaya değil vermeye de yönelik olduğunu anlamaktadır (189).

Çocuklar fiziksel ve duygusal olarak büyüdükçe sosyal becerileri de zaman içerisinde gelişerek değişmektedir (102). Çocuğun yaşının ilerlemesiyle sosyal çevresinde bulunan akran sayısı ve akranlarıyla kurduğu günlük ilişkiler artmakta, çeşitlenerek daha karmaşık bir hale gelmektedir (21, 23, 104, 163).

Erken çocukluk döneminde çocuklar bazı çocukları diğerlerine göre oyun arkadaşı olarak tercih etmektedirler. Çocukların bu tercihlerinde kendilerine benzerliğin önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Çocukların çoğunun yaş, cinsiyet, etnik köken, davranış bakımından benzer oyun ortakları seçme olasılıklarının yüksek olduğu görülmektedir (104, 229).

3. GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan araçlar, veri toplama süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ve akranlarıyla ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumları çeşitli bağımsız değişkenler üzerinden incelenmiş ve belirtilen bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Dolayısıyla araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan tarama modeli ve ilişkisel model kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. İlişkisel model ise, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin derecesini belirlemeyi amaçlayan bir modeldir (230). Bu çerçevede, hem mevcut bağımlı değişkenler araştırmacı tarafından belirlenen bağımsız değişkenler üzerinden taranmış, hem de aralarında anlamlı bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evren ve örnekleme belirlenirken ulaşılabilirlik dikkate alınmış ve araştırmanın, araştırmacının yaşadığı Manisa İl merkezinde yapılmasına karar verilmiştir. Evrenin tespiti aşamasında, Manisa İline bağlı iki merkez ilçe olan Yunusemre ve Şehzadeler'de yer alan resmi ve özel anaokullarının tümüne ait listeye ulaşmak için Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile gerekli görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda 2016-2017 eğitim öğretim yılında Manisa İl merkezinde bulunan resmi ve özel bağımsız anaokullarının listesine ve bu anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuk sayısına ulaşılmıştır.

Elde edilen verilere göre Şehzadeler İlçesinde 4'ü resmi 1'i özel olmak üzere 5 tane bağımsız anaokulu; Yunusemre İlçesinde ise 7'si resmi, 14'ü özel olmak üzere 21 tane bağımsız anaokulu bulunduğu; mevcut 26 anaokulunda ise 5-6 yaş grubunda toplamda 1125 çocuk olduğu tespit edilmiştir (Erişim Tarihi: 25.11.2016). Bu çerçevede araştırmanın evreni 1125 çocuk ve ebeveynleri olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın örneklem büyüklüğünü belirlemede Israel (231)'in örneklem büyüklüğü tablosu kullanılmıştır. Israel (231)'in hazırladığı tabloya göre %5 hassasiyet ve %95 güven aralığında 1125 kişilik evrenden çekilmesi gereken minimum örneklem hacmi 286 çocuk ve ebeveynleri olarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini belirlenirken basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmış olup örneklemin evreni temsiliyet gücünü arttırmak amacıyla, evrende bulunan tüm anaokullarından veri toplanması hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2016-2017 eğitim öğretim yılında Manisa İli merkez ilçeleri olan Yunusemre ve Şehzadeler ilçelerinde bulunmakta olup araştırmaya katılmayı kabul eden 9'u özel bağımsız anaokulu, 10'u resmi bağımsız anaokulu olmak üzere toplam 19 bağımsız anaokulunda eğitime devam eden 237'si kız ve 267'si erkek toplam 504 çocuk ve 496 anne ile 306 baba olmak üzere toplam 802 ebeveyn oluşturmuştur. Çocuğun akran ilişkilerine yönelik veriler 54 okul öncesi öğretmeni aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırma kapsamında 570 çocuk ve onların ebeveynlerinden veri toplanmış, ancak eksik ya da hatalı doldurulan 66 veri değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak, 504 çocuk ve 802 ebeveyn araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

3.2.1. Araştırmaya Katılan Çocuk ve Ebeveynlerine İlişkin Demografik Dağılımlar

Araştırmanın örnekleminde yer alan katılımcılara ilişkin demografik dağılımlar aşağıda Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Araştırmaya katılan çocuklara ve ebeveynlerine ilişkin demografik özelliklerin dağılımı.

Değişkenler		Gruplar	F	%
Çocuk	Cinsiyet	Kız	237	47
		Erkek	267	53
	Yaş	60-65 Ay	337	47
		66-72 Ay	267	53
	Kardeş Sayısı	Kardeşi Yok	178	35,3
		Bir Kardeş	273	54,2
		İki Kardeş ve üzeri	53	10,5
	Doğum Sırası	Birinci Sıra	313	62,1
		İkinci Sıra ve üzeri	191	37,9
	Okul Türü	Bağımsız Resmi	330	65,5
Anaokulu		174	34,5	
Bağımsız Özel Anaokulu				
Anne	Yaş	25 yaş ve altı	26	5,2
		26-30 yaş arası	126	25
		31- 35 yaş arası	207	41,1
		36- 40 yaş arası	122	24,2
		41 yaş ve üzeri	23	4,6
	Evlilik Yaşı	20 yaş ve altı	115	22,8
		21- 25 yaş	261	51,8
		26 yaş ve üzeri	128	25,4
	Öğrenim Durumu	İlköğretim ve öncesi	133	26,4
		Ortaöğretim	192	38,1
		Yükseköğretim	179	35,5
	Çalışma Durumu	Çalışıyor	223	44,2
		Çalışmıyor	281	55,8
Baba	Yaş	30 yaş ve altı	52	10,3
		31- 35 yaş arası	184	36,5
		36- 40 yaş arası	173	34,3
		41 yaş ve üzeri	95	18,8
	Evlilik Yaşı	20 yaş ve altı	35	6,9
		21- 25 yaş	192	38,1
		26- 30 yaş	225	44,6
		31 yaş ve üzeri	52	10,3
	Öğrenim Durumu	İlköğretim ve öncesi	136	27
		Ortaöğretim	170	33,7
		Yükseköğrenim	198	39,3
	Çalışma Durumu	Kamu Personeli	93	18,5
		Özel Sektör	116	23
İşçi		206	40,9	
Serbest Meslek		75	14,9	
Çalışmıyor		14	2,8	
Aile	Aylık Ortalama Gelir Durumu	1.500 TL ve altı	76	15,1
		1.501 TL- 3.000TL	196	38,9
		3.001 TL- 4.500 TL	135	26,8
		4.500 TL ve üstü	97	19,2
	Aile Yapısı	Çekirdek Aile	456	90,5
		Geniş Aile	48	9,5
Toplam			504	100

Tablo 3.1 incelendiğinde örnekleme oluşturan çocukların %47'sinin kız, %53'ünün erkek olduğu görülmektedir. Örneklem grubundaki çocukların %47'si 60-65 aylıkken %53'ü 66-72 aylıktır. Çocukların %35,3'ü tek çocuk olup %54,2'sinin bir kardeşi, %10,5'inin ise iki veya daha fazla kardeşi bulunmaktadır. Çocukların %62,1'i ailenin ilk çocuğuyken %37,9'u ise ikinci çocuk ya da daha üzeridir. Çocukların %65,5'u resmi anaokuluna devam ederken %34,5'u ise özel anaokuluna devam etmektedir.

Çocukların ebeveynlerine ilişkin dağılımlar incelendiğinde annelerinin %5,2'sinin 25 yaş ve altında, %25'inin 26-30 yaşında, %41,1'inin 31-35 yaşında, %24,2'sinin 36-40 yaşında, %4,6'sının ise 41 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Çocukların annelerinin %22,8'inin evlilik yaşı 20 yaş ve altında, %51,8'inin evlilik yaşı 21-25 yaş arasında, %25,4'ünün evlilik yaşı 26 yaş ve üzerindedir. Çocukların annelerinin öğrenim durumu; %26,4'ü “İlköğretim ve öncesi”, %38,1'i “Ortaöğretim”, %35,5'i “Yükseköğretim” olarak dağılım göstermektedir. Çocukların annelerinin %44,2'si çalışırken, %55,8'i çalışmamaktadır.

Çocukların babalarının %10,3'ü 30 yaş ve altında, %36,5'i 31-35 yaş arasında, %34,3'ü 36-40 yaş arasında, %18,8'i 41 yaş ve üzerindedir. Çocukların babalarının evlilik yaşının babaların % 6,9'unda 20 yaş ve altında, % 38,1'inde 21-25 yaş arasında, % 44,6'sında 26-30 yaş arasında, %10,3'ünde ise 31 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Çocukların babalarının %18,5'i kamu personeli olarak, %23'ü özel sektörde, %40,9'u işçi olarak, %14,9'u serbest meslekte çalışırken %2,8'i ise çalışmamaktadır. Babaların öğrenim durumuna ilişkin bulgular incelendiğinde babaların %27'sinin “İlköğretim”, %33,7'sinin “Ortaöğretim” ve %39,3'ünün “Yükseköğretim” mezunu olduğu görülmektedir.

Aylık ortalama gelirin ailelerin %15,1'inde “1.500 TL ve altında”, %38,9'unda “1.501-3.000 TL arasında”, %26,8'inde “3.001-4.500 TL arasında”, %19,2'sinde “4.501 ve üzeri” olduğu görülmektedir. Ailelerin %90,5'i çekirdek aile yapısındayken %9,5'i ise geniş aile yapısındadır. Araştırmaya katılan çocukların büyük bir bölümünün çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada çocuğun ve ailenin demografik bilgilerini belirleyebilmek amacıyla "Genel Bilgi Formu" (Bkz. Ek 1), çocuğun ebeveynleri ile arasındaki ilişkilerini belirleyebilmek amacıyla "Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği", ebeveynlerin evlilik yaşam doyumlarını belirleyebilmek amacıyla "Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği", çocuğun akran ilişkilerini belirleyebilmek amacıyla "Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği" kullanılmıştır.

3.3.1. Genel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan çocuklar, anneleri ve babaları hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Genel bilgi formu, çocukların yaş, cinsiyet ve doğum sırasına; anne ve babaların ise yaş, evlilik yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, sahip olunan çocuk sayısı, ailenin gelir durumu ve aile yapısına ilişkin bilgilerin belirlenmesine yönelik soruları içermektedir. Genel bilgi formunun üst bölümünde çalışmanın amacına ilişkin bilgi yer almaktadır.

3.3.2. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği

Akgün ve Yeşilyaprak (232)'ın belirttiğine göre ölçek anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla 1992 yılında Pianta tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali üç alt boyuttan oluşmakta olup çatışma alt boyutu 14 madde, bağlanma alt boyutu 6 madde ve olumlu ilişki alt boyutu 10 madde olmak üzere ölçek, toplam 30 maddeden oluşmaktadır (232).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması 2010 yılında Akgün ve Yeşilyaprak (232) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmaları sırasında orijinal ölçekten 6 madde çıkarılmış ve ölçeğin Türkçe formu 24 maddeden oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmış hali, çatışma ve olumlu ilişki olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipindedir. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler yer almakta olup ölçekteki olumlu ifadeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. Ölçekten yüksek puan almak olumsuz ilişkiyi, düşük puan almak ise olumlu ilişkiyi göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek toplam puan 120 iken en düşük toplam puan ise 24 tür. Ölçeğin çatışma alt boyutunda yer alan maddelerin yük

değeri .38 ile .72 arasında değişmektedir. Aynı değerler olumlu ilişki alt boyutu için .42 - .72 arasındadır. Ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayısı çatışma alt boyutu için .98, olumlu ilişki alt boyutu için .96 ve toplam puan için .96 bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliği ile ilgili olarak alt boyutlara ilişkin iç tutarlık katsayıları çatışma alt boyutu için .85, olumlu ilişki alt boyutu için .73 ve toplam puan için ise .73 olarak bulunmuştur. Spearman Brown düzeltmesinden sonra testin iki yarısı arası korelasyonu ise aynı sırayla .84, .73 ve .72'dir (232).

Yapılan çalışmada ölçeğin güvenirliğine ilişkin iç tutarlılık katsayısı çatışma alt boyutu için .84, olumlu ilişki alt boyutu için .73 ve ölçeğin toplam puanı için ise .85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin araştırmada kullanılabilmesi için gerekli olan izin e-posta yoluyla alınmıştır.

3.3.3. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği

Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği (EYDÖ), evli bireylerin evlilik yaşam doyumu düzeylerini belirlemek amacıyla 2006 yılında Johnson ve arkadaşları (118) tarafından geliştirilmiş olup 7'li likert tipinde 5 maddeden oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçek tek boyutlu olup toplam puan vermektedir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten en yüksek 35 puan, en düşük ise 5 puan alınabilmektedir.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması 2014 yılında Çelik (233) tarafından yapılmıştır. Çalışmada faktör analiziyle toplam varyansın %68,07'sini açıklayan, ölçeğin orijinaline uygun tek faktörlü yapı elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinde Ki-karenin ($X^2 = 7,08$ SD= 5, $p = 0.21$) anlamlı, uyum indekslerinin ise RMSEA= .03, AGFI= .97, NFI = .99, NNFI = 1.00, CFI= 1.00, IFI= 1.00, RFI= .99, GFI= .99 ve SRMR= .01 olduğu görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise .85 tir (233).

Yapılan çalışmada ölçeğin güvenirliğine ilişkin iç tutarlılık katsayısı .79 olarak bulunmuş olup ölçeğin beşinci maddesinin faktör yükü .27 olduğu için söz konusu madde puanlama dışı bırakılmış ve ardından ölçeğin güvenirliğine ilişkin iç tutarlılık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak ölçeğin beşinci maddesi puanlama dışı bırakıldığında ölçeğin iç tutarlılık katsayısının yükseldiği görülmüştür. Ölçeğin araştırmada kullanılabilmesi için gerekli olan izin e-posta yoluyla alınmıştır.

3.3.4. Ladd Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği (ÇDÖ), okul öncesi dönemdeki çocukların akranlarıyla ilişkilerini, öğretmenlerin gözlemleri doğrultusunda değerlendirmek amacıyla Ladd ve Profilet (1996) tarafından 1996 yılında geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. Ölçek prososyal davranış, asosyal davranış, dışlanma, kaygılı-korkulu olma, aşırı hareketlilik ve saldırgan davranış olmak üzere 6 tip davranış yapısını içermektedir (1996). Ölçek materyali, soru formundan oluşmakta olup ölçeğin üst bölümünde nasıl doldurulacağına ilişkin açıklama yer almaktadır. Tüm maddeler “Uygun Değil”, “Bazen Uygun”, “Her Zaman Uygun” ifadeleri ile değerlendirilmektedir. “Uygun Değil” ifadesi 0 puan, “Bazen Uygun” ifadesi 1 puan, “Her Zaman Uygun” ifadesi 2 puan olarak hesaplanmaktadır. Ölçek toplam puan vermemekte olup her bir alt ölçek kendi içinde değerlendirilmektedir. Alt ölçeklerden alınan toplam puanlar, o alt ölçeğin temsil ettiği davranışın hangi sıklıkta gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Ölçeğin uygulanması özel bir eğitim gerektirmemekle birlikte, öğretmenin çocukları iyi tanımış olması beklenmektedir. Ölçeğin iç güvenirlik çalışması sonucunda elde edilen iç tutarlık katsayıları; akranlarına karşı saldırganlık alt boyutu .89, akranlarına karşı prososyal davranışlar gösterme alt boyutu .92, akranlarına karşı asosyal davranışlar gösterme alt boyutu .87, akranlarına karşı korkulu-kaygılı olma alt boyutu .77, akranları tarafından dışlanma alt boyutu .94, akranlara karşı aşırı hareketlilik alt boyutu .88’dir (23).

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması ve 5-6 yaş grubu çocuklar için geçerlik güvenirlik çalışması 2008 yılında Gülay (23) tarafından yapılmıştır. Yapılan geçerlik güvenirlik çalışmaları sonucunda, ölçeğin iç tutarlık katsayısı .81 olarak belirlenmiştir. Akranlarına karşı saldırganlık alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .87, akranlarına karşı prososyal davranışlar gösterme alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .88, akranlarına karşı asosyal davranışlar gösterme alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .84, akranlarına karşı kaygılı-korkulu olma alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .78, akranları tarafından dışlanma alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .89, akranlara karşı aşırı hareketlilik alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .83 olarak belirlenmiştir (23).

Yapılan çalışmada ölçeğin güvenirliğine ilişkin iç tutarlılık katsayısı saldırganlık alt ölçeği için .89, akranlarına karşı prososyal davranışlar gösterme alt ölçeği için .91, akranlarına karşı asosyal davranışlar gösterme alt ölçeği için .84,

akranlarına karşı korkulu-kaygılı olma alt ölçeği için .71, akranları tarafından dışlanma alt ölçeği için .89, akranlara karşı aşırı hareketlilik alt ölçeği için .83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin araştırmada kullanılabilmesi için gerekli olan izin e-posta yoluyla alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ve akranlarıyla ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumlarının incelendiği bu araştırmada izlenen veri toplama süreci aşağıda özetlenmiştir:

- Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli olan Etik Kurul İzninin alınabilmesi amacıyla Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve yaklaşık bir aylık süre sonunda gerekli izin alınmıştır (Bkz. Ek 2).
- Manisa'nın Yunusemre ve Şehzadeler İlçelerinde bulunan bağımsız resmi/özel anaokullarında planlanan araştırmanın yapılabilmesi için gerekli izni almak üzere Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvuruda bulunarak araştırmanın amacına, araştırma sürecine ilişkin bilgi verilmiş ve araştırmada kullanılması planlanan veri toplama araçları sunulmuştur. Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Geliştirme Birimi'nin yaptığı inceleme ve değerlendirmenin ardından yaklaşık altı aylık süre sonunda planlanan araştırmanın Manisa merkez ilçelerinde bulunan bağımsız resmi/özel anaokullarında yapılabilmesi için gerekli izin alınmıştır (Bkz. Ek 3). Araştırmada kullanılacak ölçme araçları Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce mühürlenerek araştırmacıya teslim edilmiştir.
- Araştırma için gerekli izinlerin alınmasının ardından veri toplama süreci planlanmış ve veri toplama araçları hazırlanmıştır. Araştırmanın örnekleminde yer alacak her bir çocuk için hem çocuğun ebeveynleri hem de öğretmeni tarafından doldurulması gereken veri toplama araçları bulunduğundan, form ve ölçeklerin karışmasını önlemek için ebeveynlerin doldurması gereken form ve ölçekler bir arada olmak üzere ebeveynlerin ve öğretmenin dolduracağı ölçekler ayrı ayrı zımbalanmış ve her bir çocuğa sayı

verilerek ölçekler numaralandırılmıştır. Böylece anne, baba ve öğretmenden gelen ölçeklerin eşleştirilmesi sağlanmıştır.

- Veri toplama araçları dağıtılmaya hazır hale getirildikten sonra araştırma kapsamına alınan anaokullarının idarecileri ile telefon görüşmesi yapılmış ve araştırma kapsamında görüşme için kendilerinden randevu alınmıştır. Randevu saatlerinde anaokullarına gidilmiş ve okul idarecileri ile görüşülerek araştırmanın amacı ve veri toplama süreci hakkında bilgi verilmiştir. Ardından araştırmaya katılmayı kabul eden anaokullarındaki 5-6 yaş grubu çocukların öğretmenleri ile görüşülerek araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca araştırmacı tarafından hazırlanan araştırmanın amacının, veri toplama sürecinin ve araştırmacının iletişim bilgilerinin yer aldığı bilgi notları anaokullarındaki ilgili okul öncesi öğretmenlerine teslim edilmiş ve gerekli durumlarda okul öncesi öğretmenleri ile telefon ve e-posta aracılığıyla iletişime geçilmiştir.
- Araştırmada veri toplamak için kullanılan Genel Bilgi Formu, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği ve Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği anaokulları aracılığı ile çocukların ebeveynlerine ulaştırılmış, Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği ise çocukların öğretmenleri tarafından doldurulmuştur.
- Araştırma kapsamında bir anaokuluna dağıtılan ölçekler yaklaşık iki hafta içerisinde toplanmış olup çalışma verilerinin tamamının toplanması ise yaklaşık iki ay sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Genel Bilgi Formu, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği, Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği ve Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği aracılığıyla toplanan araştırma verileri SPSS 20.00 paket programına aktarılarak analizler için hazırlanmıştır.

Ölçekler için yapılan faktör analizi sonucunda Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin beşinci maddesinin faktör yükü .27 bulunmuştur. Ölçeği Türkçe'ye uyarlayan araştırmacı ile yapılan görüşmede, maddenin faktör yükünün .30'un altında olması durumunda söz konusu maddenin puanlama dışı bırakılabileceği değerlendirilmiştir (E. Çelik, yazılı görüşme). Bu bulgu ve bilgi ışığında ölçeğin

beşinci maddesi, faktör yükü .30'un altında olduğundan analizlere dahil edilmemiştir (234).

Verilerin analizinde kullanılacak uygun yöntemleri belirleyebilmek için verilerin dağılımı incelenmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını kontrol etmek için öncelikle örneklem büyüklüğü 50'nin üzerinde olduğu için Kolmogorov-Smirnov testinden yararlanılmıştır. Ancak bu testin büyük örneklem gruplarından etkilendiği düşünüldüğünde, örneklem büyüklüğünün fazla olduğu bu araştırmada sadece söz konusu test sonuçlarının dikkate alınmasının yanı sıra sonuçlara neden olacağı değerlendirilmiştir. Bu nedenle verilerin normal dağılıp dağılmadığına karar verilirken normallik test sonuçlarından ziyade histogram, P-P, Q-Q grafikleri ile çarpıklık (kurtosis) ve basıklık (skewness) değerleri dikkate alınmıştır (235). Çarpıklık ve basıklık ölçüleri $\pm 1,5$ sınırları içerisinde değer aldığı anda normal dağılımdan söz edilebilmektedir (236). Bu nedenle çalışmada çarpıklık ve basıklık ölçülerinin $\pm 1,5$ sınırları içerisinde olması, normal dağılımın varlığına kanıt olarak değerlendirilmiştir.

Gruplar arasındaki farklılıklar incelenirken ikili karşılaştırmalarda verilerin normal dağılması durumunda parametrik testlerden Bağımsız Gruplar T Testi ve verilerin normal dağılmaması durumunda ise nonparametrik testlerden Mann-Whitney U Testi; çoklu karşılaştırmalarda ise verilerin normal dağılması durumunda parametrik testlerden Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve verilerin normal dağılmaması durumunda ise nonparametrik testlerden Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri ne kadar yordadığını ölçmek için ise Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları yorumlanırken anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmış olup $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı bir ilişkinin veya farklılığın olduğu; $p > 0,05$ olması durumunda ise anlamlı bir ilişkinin veya farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesi ve amaçları dikkate alınarak, örneklem grubundan toplanan verilerin betimleyici analizleri ile araştırmanın amacına yönelik yapılan ileri analizler yer almaktadır.

Beş ana başlıkta toplanan analizler şu şekilde özetlenmiştir:

- Araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin tanımlayıcı istatistik bulguları
- Demografik değişkenler açısından ebeveyn-çocuk ilişkilerine yönelik bulgular
- Demografik değişkenler açısından ebeveynlerin evlilik yaşam doyumlarına yönelik bulgular
- Demografik değişkenler açısından akran ilişkilerine yönelik bulgular
- Ebeveyn-çocuk ilişkileri, ebeveyn evlilik yaşam doyumları ve çocuğun akran ilişkileri arasındaki korelasyon ve regresyon analizi sonuçlarına yönelik bulgular

4.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bulguları

Araştırmanın amacına yönelik yapılan istatistiksel analizler verilmeden önce örneklem grubunun Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği ve Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden almış oldukları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmış ve Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Ladd-Profilet Davranış Ölçeği, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği ve Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden elde edilen puanların ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri.

Ölçekler	Alt Boyutlar	n	$\bar{X}$	Min	Max	ss
Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği (ÇDÖ)	Prososyal Davranış	504	25,60	13	30	4,31
	Asosyal Davranış	504	8,41	7	21	2,29
	Dışlanma	504	7,69	7	18	1,83
	Kaygılı Korkulu Olma	504	11,73	9	24	2,69
	Aşırı Hareketlilik	504	6,04	4	12	1,99
	Saldırganlık	504	8,50	7	21	2,48
	Olumlu İlişki	496	15,33	10	29	3,67
	Çatışmalı İlişki	496	30,07	14	62	8,95
	Olumlu İlişki	306	15,58	10	29	4,14
	Çatışmalı İlişki	306	28,37	14	56	8,24
Anne	Evlilik Yaşama Doyumu Ölçeği (EYDÖ)	496	27,08	8	35	5,28
Baba	Evlilik Yaşama Doyumu Ölçeği (EYDÖ)	306	28,4	11	35	5,22

Tablo 4.1’de araştırmanın örneklem grubunun “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” nin “Sosyal Davranış” alt boyutu puan ortalamalarının 25,60 ($\pm 4,31$); “Asosyal Davranış” alt boyutu puan ortalamalarının 8,41 ($\pm 2,29$); “Dışlanma” alt boyutu puan ortalamalarının 7,69 ($\pm 1,83$); “Kaygılı Korkulu Olma” alt boyutu puan ortalamalarının 11,73 ($\pm 2,69$); “Aşırı Hareketlilik” alt boyutu puan ortalamalarının 6,04 ($\pm 1,99$); “Saldırganlık” alt boyutu puan ortalamalarının 8,5 ($\pm 2,48$) olduğu görülmektedir. “Çocuk Ana İlişki Ölçeği” nin “Olumlu İlişki” alt boyutu puan ortalamalarının 15,33 ($\pm 3,67$), “Çatışmalı İlişki” alt boyutu puan ortalamalarının 30,07 ($\pm 8,95$) olduğu görülürken; “Çocuk Baba İlişki Ölçeği” nin “Olumlu İlişki” alt boyutu puan ortalamalarının 15,58 ($\pm 4,14$), “Çatışmalı İlişki” alt boyutu puan ortalamalarının 28,37 ($\pm 8,24$) olduğu görülmektedir. “Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği” nde annelerin puan ortalamalarının 27,08 ($\pm 5,28$), babaların puan ortalamalarının ise 28,4 ($\pm 5,22$) olduğu görülmektedir.

4.2. Demografik Değişkenler Açısından Ebeveyn-Çocuk İlişkilerine Yönelik Bulgular

Bu başlık altında örneklem grubunun “Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği” nden almış oldukları puanlar çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, annenin ve babanın yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, sahip olduğu çocuk sayısı, ailenin gelir durumu ve aile yapısı demografik değişkenleri açısından incelenmiştir.

Tablo 4.2. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği’nin alt boyut puanlarının cinsiyete göre t testi sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Ana-Çocuk Olumlu İlişki	Kız	233	15,06	14	10	25	3,38	-1,536	,125
	Erkek	263	15,56	15	10	25	3,90		
Baba-Çocuk Olumlu İlişki	Kız	145	14,66	14	10	26	3,52	-3,785	,000*
	Erkek	161	16,40	16	10	29	4,48		

*p< 0,05

Tablo 4.2 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk olumlu ilişki alt boyutundan almış oldukları puanların çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>0,05$), baba-çocuk olumlu ilişki alt boyutundan almış oldukları puanların ise çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu üzerinden babaların kız çocukları ile ilişkilerinin erkek çocuklara göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

Tablo 4.3'de Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.3. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Ana-Çocuk	Kız	233	29,14	27	14	61	9,49	234,42	-2,061	,039*
Çatışmalı İlişki	Erkek	263	30,66	30	15	54	8,46	260,98		
Baba-Çocuk	Kız	145	26,61	24	14	56	8,13	133,85	-3,690	,000*
Çatışmalı İlişki	Erkek	161	29,9	30	14	53	8,19	171,2		

* $p<0,05$

Tablo 4.3 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk çatışmalı ilişki ve baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu üzerinden erkek çocukların anne ve babaları ile ilişkilerinin kız çocuklara göre daha çatışmalı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.4'de Çocuk Ana-Baba İlişkisi Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun yaşına göre t- testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.4. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun yaşına göre t- testi sonuçları.

ÇABIÖ Alt Boyutları	Yaş (Ay Grubu)	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Anne-Çocuk Olumlu İlişki	60-65 Ay 66-72 Ay	235 261	15,39 15,27	15 14	10 10	25 25	3,74 3,62	,372	,710
Baba-Çocuk Olumlu İlişki	60-65 Ay 66- 72 Ay	141 165	15,69 15,48	15 15	10 10	29 26	4,42 3,89		

Tablo 4.4 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk olumlu ilişki alt boyutu ile baba- çocuk olumlu ilişki alt boyutundan almış oldukları puanların, çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.5'de Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun yaşına göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.5. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun yaşına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Yaş (Ay Grubu)	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Ana-Çocuk	60-65 Ay	235	30,42	29	14	60	9,38	257,16	-1,278	,201
Çatışmalı İlişki	66-72 Ay	261	29,52	28	15	61	8,61	240,7		
Baba-Çocuk	60-65 Ay	141	29,3	28	14	50	8,60	164,91	-2,088	,037*
Çatışmalı İlişki	66-72 Ay	165	27,5	26	14	56	7,97	143,75		

*p< 0,05

Tablo 4.5 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundan almış oldukları puanların, çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>0,05$); baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundan almış oldukları puanların ise çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu ışığında, 60-65 aylık çocuk grubunun babaları ile ilişkilerinin 66-72 aylık çocuk grubuna göre daha çatışmalı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.6'da Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun doğum sırasına göre t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.6. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuğun doğum sırasına göre t-testi sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Doğum Sırası	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Ana-Çocuk	1.	307	15,25	14	10	25	3,61	-,554	,580
Olumlu İlişki	2. ve üzeri	189	15,44	14,5	10	25	3,78		
Ana-Çocuk	1	307	29,54	27	14	55	8,9	-1,682	,093
Çatışmalı İlişki	2. ve üzeri	189	30,93	32	15	61	9		
Baba-Çocuk	1	192	15,28	14	10	29	3,93	-1,595	,112
Olumlu İlişki	2. ve üzeri	114	16,08	15	10	27	4,44		
Baba-Çocuk	1	192	28,13	26	14	52	8,07	-,672	,502
Çatışmalı İlişki	2. ve üzeri	114	28,79	28	14	56	8,53		

Tablo 4.6 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba-çocuk olumlu ilişki ve baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların, çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.7'de Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının ebeveyn yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.7. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının ebeveyn yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Ebeveyn Yaşı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Ana-Çocuk Çatışmalı İlişki	25 yaş ve altı	26	16,73	31	19	55	4,38	280,13	7,513	,111	
	26- 30 yaş	123	15,32	28	15	52	3,81	249,55			
	31-35 yaş	204	15,02	29	14	60	3,37	248,01			
	36-40 yaş	121	15,58	27	14	61	3,78	230,05			
	41 yaş ve üzeri	22	15,18	33	17	62	3,91	311,27			

Tablo 4.7 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutunda almış oldukları puanların, anne yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.8'de Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının ebeveyn yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.8. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının ebeveyn yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Ebeveyn Yaşı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Ana-Çocuk Olumlu İlişki	25 yaş ve altı	26	16,73	16	10	25	4,38	1,463	,212
	26-30 yaş	123	15,32	14	10	29	3,81		
	31-35 yaş	204	15,02	15	10	25	3,37		
	36-40 yaş	121	15,58	15	10	25	3,78		
	41 yaş ve üzeri	22	15,18	14,5	10	23	3,91		
Baba-Çocuk Olumlu İlişki	30 yaş ve altı	31	14,87	15	10	23	3,15	,411	,745
	31- 35 yaş	112	15,53	14,5	10	29	4,07		
	36- 40 yaş	112	15,69	15	10	28	4,26		
	41 yaş ve üzeri	51	15,86	15	10	27	4,6		
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	30 yaş ve altı	31	27,94	25	14	52	8,27	,528	,664
	31- 35 yaş	112	28,85	27	15	56	8,15		
	36- 40 yaş	112	27,7	26	14	53	8,22		
	41 yaş ve üzeri	51	29,08	30	14	49	8,54		

Tablo 4.8 incelendiğinde, örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk olumlu ilişki ve baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların, ebeveyn yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.9'da Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.9. Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

ÇAİÖ ve Alt Boyutları	Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Ana-Çocuk İlişki Ölçeği	(1)İlköğretim ve öncesi	129	49,96	49	25	86	12,8	300,18			1-2
	(2)Ortaöğretim	191	43,61	43	26	79	9,28	227,27	22,88	,000*	
	(3)Yükseköğretim	176	43,98	43,5	25	75	9,92	233,66			1-3
Ana-Çocuk Olumlu İlişki Alt Boyutu	(1)İlköğretim ve öncesi	129	15,95	15	10	29	4,17	266,3			1-2
	(2)Ortaöğretim	191	14,81	14	10	25	3,39	229,34	5,97	,051*	
	(3)Yükseköğretim	176	15,43	15	10	24	3,52	256,25			
Ana-Çocuk Çatışmalı İlişki Alt Boyutu	(1)İlköğretim ve öncesi	129	34,02	32	14	62	10,63	302,71			1-2
	(2)Ortaöğretim	191	28,8	28	14	54	7,78	231,59	25,06	,000*	
	(3)Yükseköğretim	176	28,55	24	15	52	7,92	227,12			1-3

*p< 0,05

Tablo 4.9 incelendiğinde örneklem grubunun “Çocuk Ana İlişki Ölçeği”nden, ölçeğin ana-çocuk olumlu ilişki ve ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından aldıkları puanların, anne öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$).

Ana-çocuk ilişki ölçeği toplam puanları açısından söz konusu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak amacıyla yapılan ikili karşılaştırma sonucunda, anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan grup ile anne öğrenim durumu ortaöğretim olan grup arasında; anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan grup ile anne öğrenim durumu yükseköğretim olan grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında anne öğrenim durumu ortaöğretim ve yükseköğretim olan çocukların anneleri ile ilişkilerinin anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan çocukların anneleri ile ilişkilerine göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

Ana-çocuk olumlu ilişki alt boyutu puanları açısından söz konusu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak amacıyla yapılan ikili karşılaştırma sonucunda, anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan grup ile anne öğrenim durumu ortaöğretim olan grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında anne öğrenim durumu ortaöğretim olan çocukların anneleri ile ilişkilerinin anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan çocukların anneleri ile ilişkilerine göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

Ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutu puanları açısından söz konusu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak amacıyla yapılan ikili karşılaştırma sonucunda, anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan grup ile anne öğrenim durumu ortaöğretim olan grup arasında; anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan grup ile anne öğrenim durumu yüksek öğretim olan grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan çocukların anneleri ile ilişkilerinin anne öğrenim durumu ortaöğretim ve yükseköğretim olan çocukların anneleri ile ilişkilerine göre daha çatışmalı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.10’da Çocuk Baba İlişki Ölçeği’nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.10. Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

ÇBİÖ ve Alt Boyutları	Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Baba-Çocuk İlişki Ölçeği	İlköğretim ve öncesi	75	44,60	44	26	73	10,83		
	Ortaöğretim	108	42,91	40	25	82	11,02	,783	,458
	Yükseköğretim	123	44,46	44	24	76	10,50		
Baba-Çocuk Olumlu İlişki Alt Boyutu	İlköğretim ve öncesi	75	15,73	15	10	29	4,46		
	Ortaöğretim	108	15	14,5	10	27	3,99	1,704	,184
	Yükseköğretim	123	15,98	15	10	28	4,04		
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki Alt Boyutu	İlköğretim ve öncesi	75	28,87	27	14	52	8,76		
	Ortaöğretim	108	27,91	26	14	56	8,59	,316	,729
	Yükseköğretim	123	28,48	28	14	50	7,62		

Tablo 4.10 incelendiğinde örneklem grubunun “Çocuk Baba İlişki Ölçeği”nden, ölçeğin baba-çocuk olumlu ilişki ve baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların, baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.11’de Çocuk Ana İlişki Ölçeği’nin alt boyut puanlarının anne çalışma durumuna göre t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.11. Çocuk Ana İlişki Ölçeği’nin alt boyut puanlarının anne çalışma durumuna göre t-testi sonuçları.

ÇAİÖ Alt Boyutları	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanc	Min	Max	ss	t	p
Ana-Çocuk Olumlu İlişki	Çalışıyor	274	15,14	14	10	25	3,67	1,291	,197
	Çalışmıyor	222	15,56	15	10	29	3,67		
Ana-Çocuk Çatışmalı İlişki	Çalışıyor	274	29,86	14	10	25	9,31	,588	,557
	Çalışmıyor	222	30,33	15	10	29	8,51		

Tablo 4.11 incelendiğinde Çocuk Ana İlişki Ölçeği’nin ana-çocuk olumlu ilişki ve ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların, anne çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p < 0,05$).

Tablo 4.12’de Çocuk Baba İlişki Ölçeği’nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının baba çalışma durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.12. Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının baba çalışma durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

ÇBİÖ Alt Boyutları	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Baba-Çocuk Olumlu İlişki	Çalışmıyor	11	15,27	16	11	22	3,64	,451	,772
	Kamu	62	15,53	14,5	10	26	3,92		
	İşçi	118	15,35	15	10	27	4,20		
	Serbest Meslek	49	15,45	15	10	29	4,17		
	Özel Sektör	66	16,17	15	10	28	4,35		
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	Çalışmıyor	11	29,73	28	21	49	7,60	,292	,883
	Kamu	62	28,79	28,5	14	56	8,40		
	İşçi	118	28,58	27	14	52	8,39		
	Serbest Meslek	49	28,06	26	15	46	7,69		
	Özel Sektör	66	27,61	26	14	53	8,47		

Tablo 4.12 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin baba-çocuk olumlu ilişki ve baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların baba çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.13'de Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının ailenin gelir durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.13. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin toplam puanının ve alt boyut puanlarının ailenin gelir durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

ÇABİÖ ve Alt Boyutları	Gelir Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p	İkili Karşılaştırma
Ana-Çocuk İlişki Ölçeği	(1)1.500 TL ve altı	76	49,51	46	27	86	12,87			
	(2)1.501-3.000 TL	193	45,82	44	25	77	10,4			1-3
	(3)3.001-4.500 TL	131	44,43	43	26	79	10,39	6,427	,000*	1-4
	(4)4.5001 TL ve üzeri	96	42,6	43	26	74	9,62			
Ana-Çocuk Olumlu İlişki Alt Boyutu	1.500 TL ve altı	76	15,87	15	10	25	4,11			
	1.501-3.000 TL	193	15,17	15	10	25	3,76			
	3.001- 4.500 TL	131	15,31	14	10	25	3,43	,692	,557	
	4.501 TL ve üzeri	96	15,24	14	10	24	3,45			
Ana-Çocuk Çatışmalı İlişki Alt Boyutu	(1)1.500 TL ve altı	76	33,64	32	16	61	10,72			
	(2)1.501-3.000 TL	193	30,65	29	15	60	8,54			1-3
	(3)3.001-4.500 TL	131	29,11	28	15	54	8,59	8,061	,000*	1-4
	(4)4.501 TL ve üzeri	96	27,36	27	14	51	7,67			2-4

*p< 0,05

Tablo 4.13 (Devam). Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin toplam puanı ve alt boyut puanlarının ailenin gelir durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

Baba-Çocuk İlişki Ölçeği	1.500 TL ve altı	39	44,44	41	26	73	11,98	
	1.501-3.000 TL	111	45	43,5	25	73	9,49	,785
	3.001-4.500 TL	86	42,73	41	24	82	11,38	,503
	4.501 TL ve üzeri	70	43,5	39	27	76	11,22	
Baba-Çocuk Olumlu İlişki Alt Boyutu	1.500 TL ve altı	39	14,97	14	10	29	4,74	
	1.501-3.000 TL	111	15,7	15	10	27	3,92	,353
	3.001-4.500 TL	86	15,73	15	10	26	3,99	,787
	4.501 TL ve üzeri	70	15,51	14	10	28	4,35	
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki Alt Boyutu	1.500 TL ve altı	39	29,46	28	14	52	9,36	
	1.501-3.000 TL	111	29,3	27	14	56	7,65	1,55
	3.001-4.500 TL	86	27	26	14	50	8,55	,202
	4.501 TL ve üzeri	70	27,99	25	16	29	7,98	

Tablo 4.13 incelendiğinde, örneklem grubunun Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk olumlu ilişki alt boyutundan, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nden, ölçeğin baba-çocuk olumlu ilişki ile baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p > 0,05$); Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nden, ölçeğin ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundan almış oldukları puanların ise aile gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$).

Ana-çocuk ilişki ölçeğinin toplam puanları açısından söz konusu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak amacıyla yapılan ikili karşılaştırma sonucunda, aile geliri 1.500TL ve altında olan grup ile aile geliri 3.001TL-4.500 TL aralığında olan grup arasında; aile geliri 1.500TL ve altında olan grup ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında aile geliri 3.001TL-4.500TL aralığında olan anneler ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin aile geliri 1.500TL ve altında olan annelerin çocukları ile ilişkilerine göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

Ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyut puanları açısından söz konusu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak amacıyla yapılan ikili karşılaştırma sonucunda, aile geliri 1.500TL ve altında olan grup ile aile geliri 3.001TL-4.500 TL aralığında olan grup arasında; aile geliri 1.500TL ve altında olan grup ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan grup arasında; aile geliri 1.501TL-3.000TL aralığında olan grup ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında aile geliri 1.500TL ve altında olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin aile gelir 3.001TL-4.500TL aralığında olan anneler ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan annelerin çocukları ile ilişkilerine göre daha çatışmalı olduğu; aile geliri 1.501TL-3.000TL aralığında olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin ise aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan annelerin çocukları ile ilişkilerine göre daha çatışmalı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.14'de Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.14. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Aile Yapısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Baba-Çocuk	Çekirdek	284	15,52	15	10	29	4,11	154,11	-,436	,663
Olumlu İlişki	Geniş	22	15,14	14	10	27	4,29	145,61		

Tablo 4.14. incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin baba-çocuk olumlu ilişki alt boyutundan almış oldukları puanların aile yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.15'de Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının aile yapısına göre t- testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.15. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının aile yapısına göre t- testi sonuçları.

ÇABIÖ Alt Boyutları	Aile Yapısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	Çekirdek Geniş	284 22	28,43 27,64	27 26	14 15	56 46	8,30 7,44	,477	,637
Ana-Çocuk Olumlu İlişki	Çekirdek Geniş	449 47	15,31 15,45	14 14	10 10	25 20	3,71 3,38		
Ana-Çocuk Çatışmalı İlişki	Çekirdek Geniş	449 47	29,94 31,28	29 27	14 15	61 47	8,32 10,07	-,874	,386

Tablo 4.15 incelendiğinde örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin baba-çocuk çatışmalı ilişki, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların aile yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.16'da Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuk sayısına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.16. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin alt boyut puanlarının çocuk sayısına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

ÇABİÖ Alt Boyutları	Çocuk Sayısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Ana-Çocuk Olumlu İlişki	1	174	15,16	14	10	25	3,66		
	2	269	15,48	15	10	25	3,70	,545	,580
	3 ve üzeri	53	15,08	15	10	25	3,60		
Ana-Çocuk Çatışmalı İlişki	1	174	29,27	27	14	52	9,07		
	2	269	30,46	30	15	60	8,69	1,085	,339
	3 ve üzeri	53	30,72	30	18	61	9,83		
Baba-Çocuk Olumlu İlişki	1	116	15,16	14	10	28	3,96		
	2	161	15,89	15	10	29	4,29	1,084	,34
	3 ve üzeri	29	15,48	14	10	26	3,98		
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	1	116	28,17	26	15	49	8,14		
	2	161	28,29	27	14	56	8,14	,393	,675
	3 ve üzeri	29	29,66	28	15	49	9,28		

Tablo 4.16 incelendiğinde, örneklem grubunun Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba-çocuk olumlu ilişki ve baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutlarından almış oldukları puanların, sahip olunan çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

4.3. Demografik Değişkenler Açısından Ebeveynlerin Evlilik Yaşam Doyumlarına Yönelik Bulgular

Bu başlık altında anne ve babaların “Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği”nden almış oldukları puanlar çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, annenin ve babanın yaşı, evlilik yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir durumu, aile yapısı ve sahip olunan çocuk sayısı demografik değişkenleri açısından incelenmiştir.

Tablo 4.17’de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği’nin çocuğun cinsiyetine göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.17. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği’nin çocuğun cinsiyetine göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

EYDÖ	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Anne	Kız	233	23,89	25	7	28	4,19	266,98	-2,713	,007*
	Erkek	263	22	23	6	28	4,52	232,13		
Baba	Kız	145	24,15	25	9	28	4,33	166,2	-2,402	,016*
	Erkek	161	22,95	24	9	28	4,38	142,06		

* $p < 0,05$

Tablo 4.17 incelendiğinde anne ve babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği’nden aldıkları puanların sahip oldukları çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzede farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu ışığında kız çocuğa sahip anne ve babaların evlilik yaşam doyumlarının erkek çocuğa sahip anne ve babalara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.18’de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği’nin çocuğun yaşına göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.18. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin çocuğun yaşına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

EYDÖ	Yaş (Ay Grubu)	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Anne	60-65 Ay	235	22,79	24	7	28	4,49	248,06	-,066	,948
	66-72 Ay	261	22,98	24	6	28	4,44	248,9		
Baba	60-65 Ay	141	23,24	24	9	28	4,71	150,93	-,474	,635
	66-72 Ay	165	23,75	25	10	28	4,1	155,7		

Tablo 4.18 incelendiğinde, anne ve babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden almış oldukları puanların sahip oldukları çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.19'da Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.19. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn yaşına göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.

EYDÖ	Ebeveyn Yaşı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Anne	25 yaş ve altı	26	21,08	22	11	28	5,37	213,92			
	26-30 yaş	123	22,69	24	7	28	4,44	252,85			
	31-35 yaş	204	22,71	24	6	28	4,41	253,95	2,216	,696	
	36-40 yaş	121	22,4	23	7	28	4,58	244,79			
	41 yaş ve üzeri	22	21,45	23	7	28	6,08	234,93			
Baba	30 yaş ve altı	31	23,74	24	15	28	3,90	153,6			
	31- 35 yaş	112	23,51	24,5	10	28	4,34	153,21	,236	,972	
	36- 40 yaş	112	23,56	24	9	28	4,55	155,93			
	41 yaş ve üzeri	51	23,41	24	11	28	4,40	148,75			

Tablo 4.19 incelendiğinde anne ve babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanların ebeveyn yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.20'de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn evlilik yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.20. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn evlilik yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

EYDÖ	Ebeveyn Evlilik Yaşı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Anne	20 yaş ve altı	112	22,13	23,5	8	28	4,94	241,89			
	21-25 yaş	258	22,57	24	6	28	4,52	249,71	,330	,848	
	26 yaş ve üzeri	126	22,64	24	7	28	4,44	251,89			
Baba	20 yaş ve altı	25	22,96	24	9	28	4,51	138,82			
	21- 25 yaş	115	23,78	25	10	28	4,24	158,63			
	26- 30 yaş	137	23,51	24	9	28	4,26	151,34	1,199	,753	
	31 yaş ve üzeri	29	23,17	26	11	28	5,31	156,02			

Tablo 4.20 incelendiğinde anne ve babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanların ebeveyn evlilik yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.21'de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.21. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ebeveyn öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

EYDÖ	Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Anne	(1)İlköğretim ve öncesi	129	20,96	22	6	28	5,41	208,89			1-2
	(2)Ortaöğretim	191	23,03	24	7	28	4,16	262,66	13,416	,001*	1-3
	(3)Yükseköğretim	176	23,02	24	8	28	4,15	262,17			
Baba	İlköğretim ve öncesi	75	23,17	24	12	28	4,62	148,82			
	Ortaöğretim	108	23,44	25	9	28	4,53	152,46	,455	,797	
	Yükseköğretim	123	23,85	24	9	28	4,07	157,27			

*p< 0,05

Tablo 4.21 incelendiğinde babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden almış oldukları puanların ebeveyn öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>0,05$); annelerin Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden almış oldukları puanların ise ebeveyn öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$).

Söz konusu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak amacıyla ikili karşılaştırma yapılmış ve anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan grup ile anne öğrenim durumu ortaöğretim olan grup arasında; anne öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan grup ile anne öğrenim durumu yükseköğretim olan grup arasında evlilik yaşam doyumu ölçeği puanları açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında öğrenim durumu ortaöğretim ve yükseköğretim olan annelerin evlilik yaşam doyumunun öğrenim durumu ilköğretim ve öncesi olan annelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.22'de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin anne çalışma durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.22. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin anne çalışma durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

EYDÖ	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Anne	Çalışıyor	274	22,92	24	7	28	4,29	260,06	-2,004	,045*
	Çalışmıyor	222	21,95	23	6	28	4,91	234,23		

* $p<0,05$

Tablo 4.22 incelendiğinde annelerin Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanların anne çalışma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu ışığında çalışan annelerin evlilik yaşam doyumlarının çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.23'de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.23. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

EYDÖ	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Baba	Çalışmıyor	11	23	24	12	28	4,24	133,59			
	Kamu	62	24,18	24	9	28	3,84	162,1			
	İşçi	118	23,15	24	9	28	4,42	144,68	2,947	,567	
	Serbest Meslek	49	23,69	25	12	28	4,58	160,14			
	Özel Sektör	66	23,59	25	12	28	4,64	159,58			

Tablo 4.23 incelendiğinde babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanların baba çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.24'de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile gelir durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.24. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile gelir durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

EYDÖ	Gelir Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Anne	(1)1.500 TL ve altı	76	20,92	20	7	28	5,20	199,79			1-3
	(2)1.501-3.000 TL	193	22,4	23	7	28	4,50	234,18			1-4
	(3)3.001- 4.500 TL	131	23,54	24	6	28	4,05	269,79	20,604	,000*	2-3
	(4)4.501 TL ve üzeri	96	24,01	25	8	28	4	286,81			2-4
Baba	1.500 TL ve altı	39	22,26	24	11	28	5,20	134,69			
	1.501-3.000 TL	111	23,12	24	11	28	4,45	143,71			
	3.001-4.500 TL	86	23,91	25	9	28	4,03	160,59	6,447	,092	
	4.501 TL ve üzeri	70	24,38	25	9	28	4,07	170,79			

*p< 0,05

Tablo 4.24 incelendiğinde babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanların aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p > 0,05$); annelerin Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanların ise aile gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$).

Söz konusu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak amacıyla ikili karşılaştırma yapılmış ve aile geliri 1.500TL ve altında olan grup ile aile geliri 3.001TL- 4.500TL aralığında olan grup arasında; aile geliri 1.500TL ve altında olan grup ile aile geliri 4.501 TL ve aralığında olan grup arasında; aile geliri 1.501TL- 3.000TL aralığında olan grup ile aile geliri 3.001TL- 4.500TL aralığında olan grup arasında; aile geliri 1.501TL- 3.000TL aralığında olan grup ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan grup arasında evlilik yaşam doyumu ölçeği puanları açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında aile geliri 3.001TL- 4.500TL aralığında ve 4.501TL ve üzerinde olan annelerin evlilik yaşam doyumlarının aile geliri 1.500TL ve altında olan anneler ile aile geliri 1.501-3.000TL aralığında olan annelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.25'de Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.25. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği' nin aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

EYDÖ	Aile Yapısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Anne	Çekirdek	449	22,86	24	6	28	4,48	249,47	-,466	,641
	Geniş	47	23,33	24	13	28	4,27	239,27		
Baba	Çekirdek	284	23,58	24	9	28	4,35	154,24	-,527	,598
	Geniş	22	22,67	24	12	28	4,98	144		

Tablo 4.25 incelendiğinde anne ve babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden almış oldukları puanların aile yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.26'da Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin çocuk sayısına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.26. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nin çocuk sayısına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

EYDÖ	Çocuk Sayısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Anne	1	174	22,98	24	12	28	4,03	257,23			
	2	269	23,11	24	7	28	4,35	247,59	2,162	,339	
	3 ve üzeri	53	21,38	23	6	28	6,22	224,47			
Baba	1	116	23,46	24	9	28	4,14	146,09			
	2	161	23,54	24	9	28	4,42	156,4	1,691	,429	
	3 ve üzeri	29	23,66	25	11	28	5,3	167,03			

Tablo 4.26 incelendiğinde anne ve babaların Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği'nden almış oldukları puanların sahip olunan çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

4.4. Demografik Değişkenler Açısından Akran İlişkilerine Yönelik Bulgular

Bu başlık altında çocukların “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” nden almış oldukları puanlar çocuğun cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, devam ettiği okul türü, annenin ve babanın yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir durumu ve aile yapısı demografik değişkenleri açısından incelenmiştir.

Tablo 4.27’de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği’nin alt boyutlarının cinsiyete göre t- testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.27. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği’nin alt boyutlarının cinsiyete göre t- testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Prososyal	Kız	237	26,68	28	13	30	4,08	5,469	,000*
Davranış	Erkek	267	24,64	25	13	30	4,29		

* $p < 0,05$

Tablo 4.27 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği’nin prososyal davranış alt boyutundan almış oldukları puanların cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Bu bulgu ışığında kız çocukların erkek çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla prososyal davranış gösterdikleri söylenebilir.

Tablo 4.28’de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği’nin alt boyutlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.28. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Asosyal	Kız	237	8,23	7	7	19	2,08	245,11	-1,18	,238
Davranış	Erkek	267	8,57	7	7	21	2,44	259,06		
Dışlanma	Kız	237	7,47	7	7	18	1,58	237,27	-3,28	,001*
	Erkek	267	7,89	7	7	18	2	266,02		
Kaygılı Korkulu	Kız	237	11,29	11	9	20	2,34	230,55	-3,23	,001*
Olma	Erkek	267	12,12	12	9	24	2,92	271,98		
Aşırı	Kız	237	5,39	5	4	12	1,63	204,33	-7,14	,000*
Hareketlilik	Erkek	267	6,63	6	4	12	2,1	295,25		
Saldırganlık	Kız	237	7,93	7	7	18	1,68	223,46	-4,48	,000*
	Erkek	267	9,01	8	7	21	2,92	278,28		

*p<0,05

Tablo 4.28 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış alt boyutundan almış oldukları puanların cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>0,05$); dışlanma, kaygılı korkulu olma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların ise cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu ışığında erkek çocukların kızlara göre akranlarına karşı daha fazla kaygılı korkulu, aşırı hareketli ve saldırgan oldukları, akranları tarafından daha fazla dışlandıkları söylenebilir.

Tablo 4.29'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının yaşa göre t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.29. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının yaşa göre t-testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Yaş (Ay Grubu)	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Prososyal Davranış	60-65 Ay	237	24,76	25	13	30	4,55	-4,134	,000*
	66-72 Ay	267	26,34	28	15	30	3,95		
Aşırı Hareketlilik	60-65 Ay	237	6,27	6	4	12	2,02	2,369	,018*
	66-72 Ay	267	5,85	5	4	12	1,95		

* $p<0,05$

Tablo 4.29 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından almış oldukları puanların çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu ışığında 66-72 aylık çocukların 60-65 aylık çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla prososyal davranışlar gösterdikleri ve 60-65 aylık çocukların 66-72 aylık çocuklara göre daha fazla aşırı hareketli oldukları söylenebilir.

Tablo 4.30'da Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının yaşa göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.30. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği nin alt boyutlarının yaşa göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Ay Grubu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra ortalaması	z	p
Asosyal Davranış	60-65 Ay	237	8,73	8	7	21	2,54	271,98	-3,106	,002*
	66-72 Ay	267	8,13	7	7	18	3,98	235,21		
Dışlanma	60-65 Ay	237	7,84	7	7	18	1,99	264,44	-2,574	,010*
	66-72 Ay	267	7,56	7	7	17	1,67	241,90		
Kaygılı Korkulu Olma	60-65 Ay	237	12,11	12	9	24	2,87	271,98	-2,869	,004*
	66-72 Ay	267	11,39	11	9	23	2,48	235,21		
Saldırganlık	60-65 Ay	237	8,58	8	7	21	2,57	255,15	-,408	,683
	66-72 Ay	267	8,44	8	7	21	2,39	250,15		

*p< 0,05

Tablo 4.30 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin saldırganlık alt boyutundan almış oldukları puanların çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p > 0,05$); asosyal davranış, dışlanma ve kaygılı korkulu olma alt boyutlarından almış oldukları puanların ise çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Bu bulgu ışığında 60-65 aylık çocukların 66-72 aylık çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla asosyal davranış gösterdikleri, daha fazla kaygılı korkulu oldukları ve akranları tarafından daha fazla dışlandıkları söylenebilir.

Tablo 4.31'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının kardeş sayısına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.31. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının kardeş sayısına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Prososyal Davranış	Yok	178	25,94	27	13	30	4,13		
	1	273	25,53	27	13	30	4,31	1,436	,239
	2 ve üzeri	53	24,83	25	13	30	4,8		
Aşırı Hareketlilik	Yok	178	6,19	6	4	12	2,01		
	1	273	6,05	6	4	12	2,03	2,281	,103
	2 ve üzeri	53	5,53	5	4	12	1,65		

Tablo 4.31 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından almış oldukları puanların çocuğun kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.32'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının kardeş sayısına göre Kruskal Wallis-H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.32. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının kardeş sayısına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Asosyal Davranış	Yok	178	8,5	7	7	19	2,34	257			
	1	273	8,2	7	7	21	2,21	248,4	,576	,750	
	2 ve üzeri	53	8,6	7	7	17	2,46	258,52			
Dışlanma	Yok	178	7,62	7	7	18	1,77	248,77			
	1	273	7,76	7	7	18	1,92	255,73	,645	,724	
	2 ve üzeri	53	7,57	7	7	16	1,61	248,42			
Kaygılı Korkulu Olma	Yok	178	11,86	11,5	9	24	2,64	262,66			
	1	273	11,73	11	9	23	2,74	251,64	3,171	,205	
	2 ve üzeri	53	11,28	11	9	19	2,63	222,78			
Saldırganlık	Yok	178	8,54	8	7	21	2,39	259,85			
	1	273	8,61	8	7	21	2,68	255,03	4,623	,099	
	2 ve üzeri	53	7,83	7	7	13	1,36	214,75			

Tablo 4.32 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların çocuğun kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.33'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının çocuğun doğum sırasına göre t- testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.33. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği' nin alt boyutlarının doğum sırasına göre t-testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Doğum Sırası	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Prososyal Davranış	1. çocuk	313	25,86	27	13	30	4,22	1,742	,082
	2. ve üzeri çocuk	191	25,17	26	13	30	4,42		
Aşırı Hareketlilik	1. çocuk	313	6,10	6	4	12	1,98	,751	,453
	2. ve üzeri çocuk	191	5,96	6	4	12	2,01		

Tablo 4.33 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından almış oldukları puanların çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.34'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının çocuğun doğum sırasına göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.34. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının çocuğun doğum sırasına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Doğum Sırası	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Asosyal Davranış	1. çocuk	313	8,37	7	7	19	2,22	251,23	-,275	,783
	2. ve üzeri çocuk	191	8,47	7	7	21	2,4	254,58		
Dışlanma	1. çocuk	313	7,67	7	7	18	1,86	251,24	-,370	,712
	2. ve üzeri çocuk	191	7,73	7	7	17	1,78	254,57		
Kaygılı Korkulu Olma	1. çocuk	313	11,67	11	9	24	2,74	252,86	-,028	,978
	2. ve üzeri çocuk	191	11,82	11	9	23	2,63	252,73		
Saldırganlık	1. çocuk	313	8,58	8	7	21	2,60	256,66	-,872	,383
	2. ve üzeri çocuk	191	7,38	8	7	21	2,27	245,68		

Tablo 4.34 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.35'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının çocuğun devam ettiği okul türüne göre t- testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.35. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının çocuğun devam ettiği okul türüne göre t- testi sonuçları

ÇDÖ Alt Boyutları	Okul Türü	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Prososyal Davranış	Resmi	330	25,79	27	13	30	4,25	1,361	,174
	Özel	174	25,24	27	13	30	4,41		
Aşırı Hareketlilik	Resmi	330	5,82	5	4	12	1,93	-3,484	,001*
	Özel	174	6,47	6	4	12	2,04		

* $p < 0,05$

Tablo 4.35 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış alt boyutundan almış oldukları puanların çocuğun devam ettiği okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p > 0,05$); aşırı hareketlilik alt boyutundan almış oldukları puanların ise çocuğun devam ettiği okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Bu bulgu ışığında özel anaokullarına devam eden çocukların resmi anaokullarına devam eden çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla aşırı hareketli oldukları söylenebilir.

Tablo 4.36'da Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının okul türüne göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.36. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının okul türüne göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Okul Türü	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Asosyal Davranış	Resmi	330	8,14	7	7	18	2,05	231,71	-4,845	,000*
	Özel	174	8,93	8	7	21	2,6	291,93		
Dışlanma	Resmi	330	7,61	7	7	18	1,74	244,46	-2,536	,011*
	Özel	174	7,85	7	7	18	1,97	267,76		
Kaygılı Korkulu Olma	Resmi	330	11,32	11	9	23	2,53	228,52	-5,164	,000*
	Özel	174	12,51	12	9	24	2,83	297,99		
Saldırganlık	Resmi	330	8,26	8	7	21	2,20	238,01	-3,268	,001*
	Özel	174	8,97	8	7	21	2,87	279,98		

*p< 0,05

Tablo 4.36 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların çocuğun devam ettiği okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgu ışığında özel anaokullarına devam eden çocukların resmi anaokullarına devam eden çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla asosyal davranış gösterdikleri, daha kaygılı korkulu ve saldırgan oldukları, akranları tarafından daha fazla dışlandıkları söylenebilir.

Tablo 4.37'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.37. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Ebeveyn Yaşı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
	Asosyal Davranış	30 yaş altı	152	8,54	7	7	19	2,47	258,27			
		31- 35 yaş	207	8,14	7	7	16	1,85	240,57	2,956	,228	
		36 yaş ve üstü	145	8,67	7	7	21	2,60	263,48			
	Dışlanma	30 yaş altı	157	7,79	7	7	18	2,23	247,73			
		31- 35 yaş	207	7,50	7	7	18	1,52	244,43	5,875	,053	
		36 yaş ve üstü	145	7,86	7	7	13	1,74	269,02			
Anne	Kaygılı Korkulu Olma	30 yaş altı	152	11,73	11	9	23	2,70	253,07			
		31- 35 yaş	207	11,58	11	9	24	2,54	246,60	,781	,677	
		36 yaş ve üstü	145	11,94	11	9	22	2,90	260,32			
	Saldırganlık	30 yaş ve altı	152	8,44	8	7	21	2,37	256,37			
		31- 35 yaş	207	8,38	8	7	21	2,26	246,07	,780	,677	
		36 yaş ve üstü	145	8,74	8	7	21	2,85	257,63			

Tablo 4.37 (Devam). Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn yaşına göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

Asosyal Davranış	30 yaş ve altı	52	8,58	8	7	18	2,39	272,88	4,132 ,248
	31-35 yaş	184	8,20	7	7	19	2,12	238,44	
	36-40 yaş	173	8,54	7	7	18	2,27	261,72	
	41 yaş ve üstü	95	8,48	7	7	21	2,56	251,78	
Dışlanma	30 yaş ve altı	52	7,81	7	7	17	2,28	247,26	2,833 ,418
	31-35 yaş	184	7,65	7	7	18	1,89	248,75	
	36-40 yaş	173	7,58	7	7	14	1,49	249,72	
	41 yaş ve üstü	95	7,91	7	7	18	2	267,68	
Baba									
Kaygılı Korkulu Olma	30 yaş ve altı	52	11,56	11	9	20	2,33	251,20	1,226 ,747
	31-35 yaş	184	11,53	11	9	23	2,44	245,66	
	36-40 yaş	173	11,94	11	9	22	2,83	261,98	
	41 yaş ve üstü	95	11,83	11	9	24	3,07	249,21	
Saldırganlık	30 yaş ve altı	52	8,40	8	7	19	2,41	252,68	2,224 ,527
	31-35 yaş	184	8,60	8	7	21	2,52	261,04	
	36-40 yaş	173	8,28	8	7	18	2,08	240,35	
	41 yaş ve üstü	95	8,77	8	7	21	3,03	257,98	

Tablo 4.37 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma ve saldırganlık alt boyutlarından aldıkları puanların ebeveyn yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.38'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.38. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Ebeveyn Yaşı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Anne	Prososyal	30 yaş ve altı	152	25,49	27	13	30	4,41		
	Davranış	31- 35 yaş	207	25,92	27	13	30	4,2	1,075	,342
		36 yaş ve üstü	145	25,26	26	15	30	4,36		
Anne	Aşırı Hareketlilik	30 yaş ve altı	152	6,02	5,5	4	12	1,90		
		31-35 yaş	207	5,91	5	4	12	1,89	1,279	,279
		36 yaş ve üstü	145	6,26	6	4	12	2,2		
Baba	Prososyal	30 yaş ve altı	52	25,35	26	14	30	4,27		
	Davranış	31- 35 yaş	184	25,65	27	13	30	4,41	,106	,957
		36- 40 yaş	173	25,68	27	14	30	4,31		
Baba	Aşırı Hareketlilik	41 yaş ve üstü	95	25,49	26	18	30	4,19		
		30 yaş ve altı	52	5,87	5	4	11	1,66		
		31- 35 yaş	184	6,13	6	4	12	1,99	1,655	,176
Baba	Aşırı Hareketlilik	36- 40 yaş	173	5,84	5	4	12	1,95		
		41 yaş ve üstü	95	6,36	6	4	12	2,2		

Tablo 4.38 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından aldıkları puanların ebeveyn yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.39'da Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.39. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	Ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Anne	Asosyal Davranış	İlköğretim ve öncesi	133	8,8	7	7	21	2,92	264,11			
		Ortaöğretim	192	8,24	7	7	16	1,85	251,82	1,656	,437	
		Yükseköğretim	179	8,3	7	7	18	2,14	244,61			
	Dışlanma	İlköğretim ve öncesi	133	7,71	7	7	17	2,06	245,61			
		Ortaöğretim	192	7,64	7	7	18	1,75	247,71	3,068	,216	
		Yükseköğretim	179	7,73	7	7	18	1,73	262,75			
Anne	Kaygılı Korkulu Olma	İlköğretim ve öncesi	133	12,03	11	9	23	2,93	266,1			
		Ortaöğretim	192	11,55	11	9	22	2,49	246,01	1,67	,434	
		Yükseköğretim	179	11,69	11	9	24	2,71	249,35			
	Aşırı Hareketlilik	İlköğretim ve öncesi	133	5,99	6	4	12	1,93	232,7			
		Ortaöğretim	192	5,84	5	4	12	1,85	266,17	4,68	,096	
		Yükseköğretim	179	6,3	6	4	12	2,15	252,56			
Anne	Saldırganlık	İlköğretim ve öncesi	133	8,25	7	7	21	2,39	251,3			
		Ortaöğretim	192	8,72	8	7	21	2,64	239,32	3,629	,163	
		Yükseköğretim	179	8,46	8	7	21	2,34	267,53			

Tablo 4.39 (Devam). Ladd-Proffilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn öğrenim durumuna göre Kruskall-Wallis H testi sonuçları.

Asosyal Davranış	İlköğretim ve öncesi	136	8,32	7	7	21	2,24	248,56	
	Ortaöğretim	170	8,70	8	7	19	2,49	271,13	5,458 ,065
	Yükseköğretim	198	8,22	7	7	18	2,11	239,21	
Dışlanma	İlköğretim ve öncesi	136	7,57	7	7	17	1,68	242,21	
	Ortaöğretim	170	7,93	7	7	18	2,1	266,22	5,278 ,071
	Yükseköğretim	198	7,57	7	7	18	1,65	247,79	
Baba									
Kaygılı Korkulu Olma	İlköğretim ve öncesi	136	11,68	11	9	23	2,57	253,04	
	Ortaöğretim	170	11,82	11	9	22	2,87	254,16	0,56 ,973
	Yükseköğretim	198	11,68	11	9	24	2,63	250,70	
Saldırganlık	İlköğretim ve öncesi	136	8,43	8	7	21	2,38	254,34	
	Ortaöğretim	170	8,76	8	7	21	2,91	258,35	,751 ,687
	Yükseköğretim	198	8,34	8	7	19	2,11	246,21	

Tablo 4.39 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık alt boyutlarından aldıkları puanların anne-baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.40'da Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn öğrenim durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.40. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ebeveyn öğrenim durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Anne	Sosyal Davranış	İlköğretim ve öncesi	133	25,34	27	13	30	4,53		
		Ortaöğretim	192	25,63	27	13	30	4,35	,380	,684
		Yükseköğretim	179	25,77	27	16	30	4,11		
Baba	Sosyal Davranış	İlköğretim ve öncesi	136	25,46	27	13	30	4,27		
		Ortaöğretim	170	25,35	26	13	30	4,65	,841	,432
		Yükseköğretim	198	25,90	27	16	30	4,02		
Aşırı Hareketlilik	Aşırı Hareketlilik	İlköğretim ve öncesi	136	5,91	5,5	4	12	1,81		
		Ortaöğretim	170	5,98	6	4	12	2,02	,946	,389
		Yükseköğretim	198	6,19	6	4	12	2,08		

Tablo 4.40 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış alt boyutundan almış olduğu puanların anne ve baba öğrenim durumuna göre; aşırı hareketlilik alt boyutundan almış olduğu puanların ise baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.41'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.41. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Anne	Asosyal	Çalışıyor	281	8,42	7	7	19	2,21	257,94	-1,034	,301
		Çalışmıyor	223	8,39	7	7	21	2,38	245,64		
	Dışlanma	Çalışıyor	281	7,62	7	7	18	1,67	253,02	-,133	,895
		Çalışmıyor	223	7,78	7	7	18	2,01	251,85		
	Kaygılı Korkulu Olma	Çalışıyor	281	11,90	11	9	24	2,72	263,46	-1,923	,055
		Çalışmıyor	223	11,51	11	9	23	2,65	238,70		
	Saldırganlık	Çalışıyor	281	8,58	8	7	21	2,6	254,41	-,350	,726
		Çalışmıyor	223	8,41	8	7	21	2,32	250,10		

Tablo 4.41 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların anne çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.42'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre t- testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.42. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre t- testi sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Anne	Prososyal	Çalışıyor	281	25,72	27	13	30	4,13	-,672	,502
	Davranış	Çalışmıyor	223	25,45	27	13	30	4,53		
	Aşırı	Çalışıyor	281	6,14	6	4	12	2,02	-1,211	,227
	Hareketlilik	Çalışmıyor	223	5,92	5	4	12	1,95		

Tablo 4.42 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından almış oldukları puanların anne çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.43'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.43. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	p	İkili Karşılaştırma
Baba	Asosyal Davranış	Çalışmıyor	14	9,36	7	7	15	3,18	275,11			
		Kamu	93	8,33	7	7	18	2,28	245,16			
		İşçi	207	8,56	7	7	21	2,52	260,75	2,293	,682	
		Serbest Meslek	75	8,28	7	7	17	1,95	251,81			
		Özel Sektör	116	8,17	7	7	15	1,9	241,46			
	Dışlanma	Çalışmıyor	14	8	7	7	12	1,75	278,79			
		Kamu	93	7,43	7	7	13	1,24	243,15			
		İşçi	207	7,78	7	7	18	2,02	253,67	2,187	,701	
		Serbest Meslek	75	7,56	7	7	16	1,56	249,29			
		Özel Sektör	116	7,79	7	7	18	2,02	256,83			

Tablo 4.43 (Devam). Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

Kaygılı Korkulu Olma	Çalışmıyor	14	12,43	13	9	18	2,24	309,46	
	Kamu	93	11,66	11	9	19	2,68	246,04	
	İşçi	207	11,74	11	9	23	2,78	251,88	2,506 ,644
	Serbest Meslek	75	11,57	11	9	18	2,45	247,87	
	Özel Sektör	116	11,78	11	9	24	2,76	254,90	
Baba									
Saldırganlık	Çalışmıyor	14	7,86	7,5	7	11	1,17	229,75	
	Kamu	93	7,83	7	7	14	1,33	219,33	
	İşçi	207	8,71	8	7	21	2,8	255,94	8,446 ,077
	Serbest Meslek	75	8,68	8	7	21	2,63	275,01	
	Özel Sektör	116	8,65	8	7	21	2,51	261,17	

Tablo 4.43 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların baba çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.44'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.44. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

Ebeveyn	ÇDÖ Alt Boyutları	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Baba	Prososyal Davranış	Çalışmıyor	14	26,86	28,5	19	30	3,76		
		Kamu	93	26,09	27	17	30	4,03		
		İşçi	206	25,43	27	13	30	4,59	,958	,430
		Serbest Meslek	75	25,08	26	14	30	4,37		
		Özel Sektör	116	25,69	27	17	30	4,01		
	Aşırı Hareketlilik	Çalışmıyor	14	6,21	6	4	9	1,48		
		Kamu	93	5,96	6	4	11	2,01		
		İşçi	206	6,08	6	4	12	2,05	,191	,943
		Serbest Meslek	75	5,92	6	4	10	1,79		
		Özel Sektör	116	6,11	5	4	12	2,06		

Tablo 4.44 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından almış oldukları puanların baba çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.45'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ailenin gelir durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.45. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ailenin gelir durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Gelir Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	H	P	İkili Karşılaştırma
Asosyal Davranış	1.500 TL ve altı	76	8,83	7,5	7	21	2,97	267,18			
	1.501-3.000 TL	196	8,37	7	7	19	2,22	250,17			
	3.001-4.500 TL	135	8,44	7	7	16	2,07	261,46	3,654	,301	
	4.501 TL ve üzeri	97	8,12	7	7	18	2,06	233,23			
Dışlanma	1.500 TL ve altı	76	8,05	7	7	18	2,68	252,9			
	1.501-3.000 TL	196	7,72	7	7	16	1,75	255,63			
	3.001-4.500 TL	135	7,5	7	7	13	1,30	248,19	,466	,926	
	4.501 TL ve üzeri	97	7,6	7	7	18	1,76	251,87			
Kaygılı Korkulu Olma	1.500 TL ve altı	76	11,53	11	9	23	2,81	238,14			
	1.501-3.000 TL	196	11,72	11	9	22	2,65	253,12			
	3.001-4.500 TL	135	11,8	11	9	22	2,61	259,24	1,063	,786	
	4.501 TL ve üzeri	97	11,79	11	9	24	2,84	253,12			
Saldırganlık	1.500 TL ve altı	76	8,49	8	7	21	2,67	244,46			
	1.501-3.000 TL	196	8,9	8	7	21	2,94	269,91			
	3.001-4.500 TL	135	8,21	8	7	18	1,91	247,1	5,987	,112	
	4.501 TL ve üzeri	97	8,12	7	7	16	1,84	231,13			

Tablo 4.45 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4.46'da Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ailenin gelir durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.46. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının ailenin gelir durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Gelir Durumu	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	F	p
Prososyal Davranış	1.500 TL ve altı	76	24,75	26	13	30	4,91	1,281	,280
	1.501-3.000 TL	196	25,63	27	13	30	4,33		
	3.001- 4.500 TL	135	25,78	27	14	30	3,94		
	4.501 TL ve üzeri	97	25,95	28	16	30	4,22		
Aşırı Hareketlilik	1.500 TL ve altı	76	6,16	5	4	12	2,12	,098	,961
	1.501-3.000 TL	196	6,03	6	4	12	1,93		
	3.001-4.500 TL	135	6,02	6	4	12	1,82		
	4.501 TL ve üzeri	97	6,02	5	4	12	2,24		

Tablo 4.46 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış ve aşırı hareketlilik alt boyutlarından almış oldukları puanların aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.47'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının aile yapısına göre t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.47. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının aile yapısına göre t-testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Aile Yapısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	t	p
Prososyal	Çekirdek	456	25,62	27	13	30	4,28	,356	,723
Davranış	Geniş	48	25,38	27	13	30	4,62		

Tablo 4.47 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış alt boyutundan almış oldukları puanların aile yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.48'de Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.48. Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının aile yapısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları.

ÇDÖ Alt Boyutları	Aile Yapısı	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min	Max	ss	Sıra Ortalaması	z	p
Asosyal Davranış	Geniş	456	8,42	7	7	21	2,27	254,02	-,791	,429
	Çekirdek	48	8,35	7	7	17	2,48	238,09		
Dışlanma	Geniş	456	7,69	7	7	18	1,80	252,98	-,336	,737
	Çekirdek	48	7,67	7	7	17	2,06	247,98		
Kaygılı Korkulu Olma	Geniş	456	11,73	11	9	24	2,69	252,35	-,071	,944
	Çekirdek	48	11,75	11	9	23	2,79	253,9		
Aşırı Hareketlilik	Geniş	456	6,07	6	4	12	2,01	253,52	-,495	,621
	Çekirdek	48	5,83	5	4	12	1,75	242,8		
Saldırganlık	Geniş	456	8,53	8	7	21	2,49	254,48	-1	,317
	Çekirdek	48	8,27	7	7	21	2,39	233,68		

Tablo 4.48 incelendiğinde çocukların Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık alt boyutlarından almış oldukları puanların aile yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

4.5. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Ebeveyn Evlilik Yaşam Doyumları ve Çocuğun Akran İlişkileri Arasındaki Korelasyon ve Regresyon Analizi Sonuçlarına Yönelik Bulgular

Bu bölümde Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin prososyal davranış, asosyal davranış, dışlanma, kaygılı korkulu olma, aşırı hareketlilik, saldırganlık alt boyutları; Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği'nin ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutları; anne evlilik yaşam doyumu ve baba evlilik yaşam doyumu değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik analizler yer almaktadır. Bu ilişkileri incelemek için korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Tablo 4.49'da korelasyon analizlerine yönelik sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 4.49. Araştırmada kullanılan değişkenlerin korelasyon matrisi.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Prosoşyal Davranış	1,000											
2.Asosyal Davranış	-,39*	1,000										
3.Dışlanma	-,41*	,59*	1,000									
4. Kaygılı Korkulu Olma	-,41*	,55*	,45*	1,000								
5.Aşırı Hareketlilik	-,46*	,35*	,40*	,59*	1,000							
6.Saldırganlık	-,41*	,17*	,55*	,37*	,56*	1,000						
7.Ana Çocuk Olumlu İlişki	-,26*	,17*	,13*	,22*	,17*	,03	1,000					
8.Ana Çocuk Çatışmalı İlişki	-,41*	,23*	,23*	,29*	,27*	,21*	,36*	1,000				
9. Baba Çocuk Olumlu İlişki	-,32*	,24*	,28*	,32*	,27*	,23*	,53*	,34*	1,000			
10.Baba Çocuk Çatışmalı İlişki	-,43*	,27*	,27*	,36*	,35*	,24*	,33*	,69*	,45*	1,000		
11.Ana Evlilik Yaşam Doyumu	,36*	-,20*	-,21*	-,17*	-,26*	-,17*	-,41*	-,47*	-,32*	-,33*	1,000	
12.Baba Evlilik Yaşam Doyumu	,48*	-,25*	-,28*	-,30*	-,39*	-,30*	-,44*	-,43*	-,48*	-,47*	,70*	1,000

*p< 0,01

Not: ÇABİÖ'nin olumlu ilişki alt boyutundan alınan puan düşüklüğe olumlu ilişki artmaktadır. Değerlendirme yapılırken söz konusu spesifik puanlama göz önünde bulundurulmalıdır

Tablo 4.49 incelendiğinde akran ilişkileri, anne-baba-çocuk ilişkisi ve ebeveynlerin evlilik yaşam deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Buna göre;

- Prososyal davranış ile asosyal davranış arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, prososyal davranışlar arttıkça asosyal davranışların azalacağı söylenebilir ($r = -.39$; $p < 0,01$).
- Prososyal davranış ile dışlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, prososyal davranışlar arttıkça dışlanmanın azalacağı söylenebilir ($r = -.41$; $p < 0,01$).
- Prososyal davranış ile kaygılı korkulu olma arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, prososyal davranışlar arttıkça kaygılı korkulu olmanın azalacağı söylenebilir ($r = -.41$; $p < 0,01$).
- Prososyal davranış ile aşırı hareketlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, prososyal davranışlar arttıkça aşırı hareketliliğin azalacağı söylenebilir ($r = -.46$; $p < 0,01$).
- Prososyal davranış ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, prososyal davranışlar arttıkça saldırganlığın azalacağı söylenebilir ($r = -.41$; $p < 0,01$).
- Asosyal davranış ile dışlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, asosyal davranışlar arttıkça dışlanmanın da artacağı söylenebilir ($r = .59$; $p < 0,01$).
- Asosyal davranış ile kaygılı korkulu olma arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, asosyal davranışlar arttıkça kaygılı korkulu oluşun da artacağı söylenebilir ($r = .55$; $p < 0,01$).

- Asosyal davranış ile aşırı hareketlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, asosyal davranışlar arttıkça aşırı hareketliliğin de artacağı söylenebilir ($r = ,35$; $p < 0,01$).
- Asosyal davranış ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, asosyal davranışlar arttıkça saldırganlığın da artacağı söylenebilir ($r = ,17$; $p < 0,01$).
- Dışlanma ile kaygılı korkulu olma arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, dışlanma arttıkça kaygılı korkulu oluşun da artacağı söylenebilir ($r = ,45$; $p < 0,01$).
- Dışlanma ile aşırı hareketlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, dışlanma arttıkça aşırı hareketliliğin de artacağı söylenebilir ($r = ,40$; $p < 0,01$).
- Dışlanma ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, dışlanma arttıkça saldırganlığın da artacağı söylenebilir ($r = ,55$; $p < 0,01$).
- Kaygılı korkulu olma ile aşırı hareketlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, kaygılı korkulu olma arttıkça aşırı hareketliliğin de artacağı söylenebilir ($r = ,59$; $p < 0,01$).
- Kaygılı korkulu olma ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, kaygılı korkulu olma arttıkça saldırganlığın da artacağı söylenebilir ($r = ,37$; $p < 0,01$).
- Aşırı hareketlilik ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, aşırı hareketlilik arttıkça saldırganlığın da artacağı söylenebilir ($r = ,56$; $p < 0,01$).
- Ana-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun prososyal davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu

bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlanması nedeniyle anne çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının da artacağı söylenebilir ($r = -.26$; $p < 0,01$).

- Ana-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun asosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlanması nedeniyle anne çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının azalacağı söylenebilir ($r = .17$; $p < 0,01$).
- Ana-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun dışlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlanması nedeniyle anne çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun dışlanmasının azalacağı söylenebilir ($r = .13$; $p < 0,01$).
- Ana-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun kaygılı korkulu oluşu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlanması nedeniyle anne çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun azalacağı söylenebilir ($r = .22$; $p < 0,01$).
- Ana-çocuk olumlu ilişki ile çocuğun aşırı hareketliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlanması nedeniyle anne çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin azalacağı söylenebilir ($r = .17$; $p < 0,01$).
- Ana-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir ($r = .03$; $p > 0,05$).
- Ana-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının azalacağı söylenebilir ($r = -.41$; $p < 0,01$).

- Anne-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun asosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının da artacağı söylenebilir ($r = ,23$; $p < 0,01$).
- Anne-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun dışlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun dışlanmasının da artacağı söylenebilir ($r = ,23$; $p < 0,01$).
- Anne-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun kaygılı korkulu oluşu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun da artacağı söylenebilir ($r = ,29$; $p < 0,01$).
- Anne-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun aşırı hareketliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin de artacağı söylenebilir ($r = ,27$; $p < 0,01$).
- Anne-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun saldırganlığının da artacağı söylenebilir ($r = ,21$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının da artacağı söylenebilir ($r = -,32$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk olumlu ilişki ile çocuğun asosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun

spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının azalacağı söylenebilir ($r = ,24$; $p < 0,01$).

- Baba-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun dışlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun dışlanmasının azalacağı söylenebilir ($r = ,28$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun kaygılı korkulu oluşu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun azalacağı söylenebilir ($r = ,32$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun aşırı hareketliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin azalacağı söylenebilir ($r = ,27$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk olumlu ilişkisi ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun saldırganlığının azalacağı söylenebilir ($r = ,27$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk olumlu ilişkisi ile ana-çocuk olumlu ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça anne çocuk arasındaki olumlu ilişkinin de artacağı söylenebilir ($r = ,53$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk olumlu ilişkisi ile ana-çocuk çatışmalı ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun

spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin azalacağı söylenebilir ($r = ,34$; $p < 0,01$).

- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının azalacağı söylenebilir ($r = -,43$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun asosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının da artacağı söylenebilir ($r = ,27$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun dışlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun dışlanmasının da artacağı söylenebilir ($r = ,27$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun kaygılı korkulu oluşu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun da artacağı söylenebilir ($r = ,36$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun aşırı hareketliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin de artacağı söylenebilir ($r = ,35$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun saldırganlığının da artacağı söylenebilir ($r = ,24$; $p < 0,01$).
- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile ana-çocuk olumlu ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu

bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça anne çocuk arasındaki olumlu ilişkinin azalacağı söylenebilir ($r = ,33$; $p < 0,01$).

- Baba-çocuk çatışmalı ilişkisi ile anne-çocuk çatışmalı ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin de artacağı söylenebilir ($r = ,69$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile çocuğun prososyal davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının da artacağı söylenebilir ($r = ,36$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile çocuğun asosyal davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının azalacağı söylenebilir ($r = -,20$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile çocuğun dışlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun dışlanmasının azalacağı söylenebilir ($r = -,21$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile çocuğun kaygılı korkulu oluşu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun azalacağı söylenebilir ($r = -,17$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile çocuğun aşırı hareketliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktan olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin azalacağı söylenebilir ($r = -,26$; $p < 0,01$).

- Anne evlilik yaşam doyumu ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında anne evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun saldırganlığının azalacağı söylenebilir ($r = -.17$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile ana-çocuk olumlu ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle anne evlilik yaşam doyumu arttıkça anne çocuk arasındaki olumlu ilişkinin de artacağı söylenebilir ($r = -.41$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile ana-çocuk çatışmalı ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne evlilik yaşam doyumu arttıkça anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin azalacağı söylenebilir ($r = -.47$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile baba-çocuk olumlu ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba-çocuk olumlu ilişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle anne evlilik yaşam doyumu arttıkça baba çocuk arasındaki olumlu ilişkinin de artacağı söylenebilir ($r = -.32$; $p < 0,01$).
- Anne evlilik yaşam doyumu ile baba-çocuk çatışmalı ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, anne evlilik yaşam doyumu arttıkça baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin azalacağı söylenebilir ($r = -.33$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile çocuğun prososyal davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının da artacağı söylenebilir ($r = .48$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile çocuğun asosyal davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu

bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının azaldığı söylenebilir ($r = -.25$; $p < 0,01$).

- Baba evlilik yaşam doyumu ile çocuğun dışlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun dışlanmasının azalacağı söylenebilir ($r = -.28$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile çocuğun kaygılı korkulu oluşu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun azalacağı söylenebilir ($r = -.30$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile çocuğun aşırı hareketliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin azalacağı söylenebilir ($r = -.39$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki düşük düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun saldırganlığının azalacağı söylenebilir ($r = -.30$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile ana-çocuk olumlu ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, Çocuk Ana İlişki Ölçeği' nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba evlilik yaşam doyumu arttıkça anne çocuk arasındaki olumlu ilişkinin de artacağı söylenebilir ($r = -.44$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile ana-çocuk çatışmalı ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça anne çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin azalacağı söylenebilir ($r = -.43$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile baba-çocuk olumlu ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu

bulgu ışığında, Çocuk Baba İlişki Ölçeği'nin Olumlu İlişki alt boyutunun spesifik puanlaması nedeniyle baba evlilik yaşam doyumu arttıkça baba çocuk arasındaki olumlu ilişkinin de artacağı söylenebilir ($r = -.48$; $p < 0,01$).

- Baba evlilik yaşam doyumu ile baba-çocuk çatışmalı ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin azalacağı söylenebilir ($r = -.47$; $p < 0,01$).
- Baba evlilik yaşam doyumu ile anne evlilik yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu ilişki yüksek düzeyde ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu ışığında, baba evlilik yaşam doyumu arttıkça anne evlilik yaşam doyumunun da artacağı söylenebilir ($r = .70$; $p < 0,01$).

Tablo 4.50'de Ana Çocuk İlişkisi'nin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.50. Ana Çocuk İlişkisi'nin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Ana Çocuk Olumlu İlişki				Ana Çocuk Çatışmalı İlişki			
	B	SH	β	t	B	SH	β	t
Sabit	25,468	1,078		23,630	55,958	2,625		21,320
Anne Evlilik Yaşam Doyumu	-,146	,053	-,319	-2,742*	-,538	,129	-,312	-4,163**
Baba Evlilik Yaşam Doyumu	-,222	,053	-,208	-4,210**	-,391	,128	-,229	-3,055*

*p< 0,05, **p< 0,01

Not1: Ana Çocuk Olumlu İlişki: R2 = .24 (p<0,001), $\Delta R^2 = .24$ (p<0,001)Not2: Ana Çocuk Çatışmalı İlişki: R2 = .26 (p<0,001), $\Delta R^2 = .25$ (p<0,001)

Ana-çocuk olumlu ilişki ($F(2, 297) = 47.403, p < 0,001$) ve ana-çocuk çatışmalı ilişki ($F(2, 297) = 50.942, p < 0,001$) değişkenlerinin açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi tablo 4.50’de sunulmuştur.

Tablo 4.50’de görüldüğü gibi bağımsız değişkenler ana-çocuk olumlu ilişkisinde varyansın %24’ünü; ana-çocuk çatışmalı ilişkisinde ise varyansın %26’sını açıklamaktadır ($p < 0,05$). Bağımsız değişkenler incelendiğinde anne evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişki 0,146 ($p < 0,001$) oranında artarken anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin 0,538 ($p < 0,001$) oranında azaldığı; baba evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişki 0,222 ($p < 0,05$) oranında artarken anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin 0,391 ($p < 0,001$) oranında azaldığı söylenebilir. Anne evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış, ana-çocuk olumlu ilişki alt boyutunda 1,46 puanlık artışı; ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutunda ise 5,38 puanlık düşüşü öngörmektedir. Baba evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış, ana-çocuk olumlu ilişki alt boyutunda 2,22 puanlık artışı; ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutunda ise 3,91 puanlık düşüşü öngörmektedir. Baba evlilik yaşam doyumu değişkeninin, ana-çocuk olumlu ilişki değişkenini anne evlilik yaşam doyumu değişkenine kıyasla daha yüksek düzeyde yordama gücüne sahip olduğu; anne evlilik yaşam doyumu değişkeninin ise ana-çocuk çatışmalı ilişki değişkenini baba evlilik yaşam doyumu değişkenine kıyasla daha yüksek düzeyde yordama gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 4.51’de Baba Çocuk İlişkisi’nin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.51. Baba Çocuk İlişkisi'nin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Baba Çocuk Olumlu İlişki				Baba Çocuk Çatışmalı İlişki			
	B	SH	β	t	B	SH	β	t
Sabit	51,467	2,423		21,240	26,996	1,188		22,718
Anne Evlilik Yaşam Doyumu	-,034	,119	-,21	-,283	,018	,059	,023	,313
Baba Evlilik Yaşam Doyumu	-,782	,118	-,495	-6,607**	-,423	,058	-,541	-7,293**

*p< 0,05, **p< 0,01

Not1: *Baba Çocuk Olumlu İlişki*: Model için R2 = .26 (p<0,001), $\Delta R2 = .26$ (p<0,001)Not2: *Baba Çocuk Çatışmalı İlişki*: Model için R2 = .27 (p<0,001), $\Delta R2 = .27$ (p<0,001)

Baba çocuk olumlu ilişki ($F(2,297) = 55.762, p < 0,001$) ve baba çocuk çatışmalı ilişki ($F(2,297) = 51.992, p < 0,001$) değişkenlerinin açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi tablo 4.51’de sunulmuştur.

Tablo 4.51 incelendiğinde baba evlilik yaşam doyumunun bağımlı değişkenler için anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olduğu, ancak anne evlilik yaşam doyumunun bağımlı değişkenler için anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Tablo 4.51’de görüldüğü gibi baba evlilik yaşam doyumu, baba-çocuk olumlu ilişkisinde varyansın %26’sını yordarken ($p < 0,05$) baba-çocuk çatışmalı ilişkisinde varyansın %27’sini yordamaktadır ($p < 0,05$). Bağımsız değişkenler incelendiğinde baba evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin 0,782 ($p < 0,05$) oranında arttığı; baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ise 0,423 ($p < 0,05$) oranında azaldığı söylenebilir. Baba evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış, baba-çocuk olumlu ilişki alt boyutunda 7,82 puanlık artışı; baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutunda ise 4,23 puanlık düşüşü öngörmektedir.

Tablo 4.52’de Prososyal Davranış’ın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.52. Prososyal Davranış’ın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Prososyal Davranış			
	B	SH	β	t
Sabit	22,471	1,921		11,700
Baba Evlilik Yaşam Doyumu	,333	,055	,337	6,014**
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	-,088	,036	-,169	-2,418*
Ana-Çocuk Çatışmalı İlişki	-,073	,033	-,152	-2,242*

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Not: Prososyal Davranış: Model için $R^2 = .30$ ($p < 0,005$); $\Delta R^2 = .30$ ($p < 0,005$)

Prososyal davranış değişkeninin açıklanmasında anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba evlilik yaşam doyumu, baba-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenleri bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çocuğun prososyal davranışının açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizinde adımsal model yöntemi kullanılmış olup regresyon üç

adımında sonlanmış ve nihai model Tablo 4.52’de sunulmuştur ($F(3, 297) = 41.663$, $p < 0,001$).

Anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki ve baba-çocuk olumlu ilişki değişkenleri prososyal davranış için anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olmadığından tabloda yer almamaktadır ($p > 0,05$). Tablo 4.52’de görüldüğü gibi anlamlı bulunan bağımsız değişkenler çocuğun prososyal davranışlarında varyansın %30’ unu açıklamaktadır. Bağımsız değişkenler incelendiğinde baba evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının 0,333 oranında arttığı, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının 0,088 ($p < 0,001$) oranında azaldığı; ana-çocuk çatışmalı ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının 0,073 ($p < 0,001$) oranında azaldığı söylenebilir. Baba evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış, prososyal davranış alt boyutunda 3,33 puanlık artışı; baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış, prososyal davranış alt boyutunda 0,88 puanlık düşüşü; ana-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış, prososyal davranış alt boyutunda 0,73 puanlık düşüşü öngörmektedir. Baba evlilik yaşam doyumunun, bağımlı değişkeni yordama gücünün diğer değişkenlere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.53’de Asosyal Davranış’ın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.53. Asosyal Davranış’ın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Asosyal Davranış			
	B	SH	β	t
Sabit	9,801	1,144		8,566
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	,045	,018	,162	2,537*
Baba Evlilik Yaşam Doyumu	-,094	,028	-,215	-3,356*

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Not: *Asosyal Davranış*: Model için $R^2 = .11$ ($p < 0,05$), $\Delta R^2 = .10$ ($p < 0,05$)

Asosyal davranış değişkeninin açıklanmasında anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba evlilik yaşam doyumu,

baba-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenleri bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çocuğun asosyal davranışının açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizinde adımsal model yöntemi kullanılmış olup regresyon iki adımda sonlanmış ve nihai model tablo 4.53’de sunulmuştur ($F(2, 297) = 17.851, p < 0,001$).

Anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki ve baba-çocuk olumlu ilişki değişkenleri çocuğun asosyal davranışları için anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olmadığından tablo 4.53’de yer almamaktadır ($p > 0,05$). Tablo 4.53’de görüldüğü gibi anlamlı bulunan bağımsız değişkenler çocuğun asosyal davranışında varyansın %11’ini açıklamaktadır ($p < 0,05$). Bağımsız değişkenler incelendiğinde baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının 0,045 ($p < 0,05$) oranında arttığı; baba evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının 0,094 ($p < 0,05$) oranında azaldığı söylenebilir. Baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış, asosyal davranış alt boyutunda 0,45 puanlık artışı öngörürken; baba evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış asosyal davranış alt boyutunda 0,94 puanlık düşüşü öngörmektedir. Baba evlilik yaşam doyumu değişkeninin bağımlı değişkeni yordama gücünün, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenine oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.54’de Kaygılı Korkulu Olma’nın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.54. Kaygılı Korkulu Olma’nın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Kaygılı Korkulu Olma			
	B	SH	β	t
Sabit	7,164	,624		11,477
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	,09	,02	,274	4,6**
Baba-Çocuk Olumlu İlişki	,13	,04	,199	3,342*

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Not: Kaygılı Korkulu Olma: $R^2 = .16$ ($p < 0,001$), $\Delta R^2 = .16$ ($p < 0,001$)

Kaygılı korkulu olma değişkeninin açıklanmasında anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba evlilik yaşam doyumu, baba-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenleri bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çocuğun kaygılı korkulu oluşunun açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizinde adımsal model yöntemi kullanılmış olup regresyon iki adımda sonlanmış ve nihai model tablo 4.54’de sunulmuştur ($F(2, 297) = 29.038, p < 0,001$)

Anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki ve baba evlilik yaşam doyumu değişkenleri çocuğun kaygılı korkulu oluşunda anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olmadığından tablo 4.54’de yer almamaktadır ($p > 0,05$). Tablo 4.54’de görüldüğü gibi anlamlı bulunan bağımsız değişkenler çocuğun kaygılı korkulu oluşunda varyansın %16’sını açıklamaktadır ($p < 0,001$). Bağımsız değişkenler incelendiğinde baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun 0,09 ($p < 0,001$) oranında arttığı; baba-çocuk olumlu ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun 0,13 ($p < 0,001$) oranında azaldığı söylenebilir. Baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış, kaygılı korkulu olma alt boyutunda 0,9 puanlık artışı öngörürken; baba-çocuk olumlu ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış kaygılı korkulu olma alt boyutunda 1,3 puanlık düşüşü öngörmektedir. Baba-çocuk olumlu ilişki değişkeninin bağımlı değişkeni yordama gücünün baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenine oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.55’de Dışlanma’nın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.55. Dışlanma’nın açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Dışlanma			
	B	SH	β	t
Sabit	8,843	,945		9,353
Baba-Çocuk Olumlu İlişki	,073	,028	,163	2,578*
Baba Evlilik Yaşam Doyumu	-,080	,022	-,230	-3,600**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Not: *Dışlanma*: Model için $R^2 = .12$ ($p < 0,05$), $\Delta R^2 = .11$ ($p < 0,05$)

Dışlanma değişkeninin açıklanmasında anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba evlilik yaşam doyumu, baba-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenleri bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çocuğun dışlanmasının açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizinde adımsal model yöntemi kullanılmış olup regresyon iki adımda sonlanmış ve nihai model tablo 4.55’de sunulmuştur ($F(2, 297) = 19.949, p < 0,001$).

Anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki ve baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenleri ise çocuğun dışlanmasında anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olmadığından tablo 4.55’de yer almamaktadır ($p > 0,05$). Tablo 4.55’de görüldüğü gibi anlamlı bulunan bağımsız değişkenler çocuğun dışlanmasında varyansın %12’sini açıklamaktadır ($p < 0,05$). Bağımsız değişkenler incelendiğinde baba-çocuk olumlu ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun dışlanmasının 0,073 ($p < 0,05$) oranında azaldığı; baba evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça çocuğun dışlanmasının 0,08 ($p < 0,01$) oranında azaldığı söylenebilir. Baba-çocuk olumlu ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış, dışlanma alt boyutunda 0,73 puanlık düşüşü öngörürken; baba evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış, dışlanma alt boyutunda 0,8 puanlık düşüşü öngörmektedir. Baba evlilik yaşam doyumu değişkeninin bağımlı değişkeni yordama gücünün, baba-çocuk olumlu ilişki değişkenine oranla nisbeten daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.56’da Aşırı Hareketlilik’in açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.56. Aşırı Hareketlilik’in açıklanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Aşırı Hareketlilik			
	B	SH	β	t
Sabit	7,556	,911		8,291
Baba Evlilik Yaşam Doyumu	-,13	,03	-,281	-4,723**
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	,05	,014	,219	3,683**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Not: Aşırı Hareketlilik: Model için $R^2 = .19$ ($p < 0,001$), $\Delta R^2 = .18$ ($p < 0,001$)

Aşırı hareketlilik bağımlı değişkeninin açıklanmasında anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba evlilik yaşam doyumu, baba-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenleri bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çocuğun aşırı hareketliliğinin açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizinde adımsal model yöntemi kullanılmış olup regresyon iki adımda sonlanmış ve nihai model tablo 4.56’da sunulmuştur ($F(2, 297) = 33.578, p < 0,001$).

Anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk olumlu ilişki, ana-çocuk çatışmalı ilişki ve baba-çocuk olumlu ilişki değişkenleri çocuğun aşırı hareketliliği için anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olmadığından tablo 4.56’da yer almamaktadır ($p > 0,05$). Tablo 4.56’da görüldüğü gibi anlamlı bulunan bağımsız değişkenler çocuğun aşırı hareketliliğinde varyansın %19’unu açıklamaktadır ($p < 0,001$). Bağımsız değişkenler incelendiğinde baba evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin 0,13 ($p < 0,001$) oranında azaldığı; baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin 0,05 ($p < 0,001$) oranında arttığı söylenebilir. Baba evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış, aşırı hareketlilik alt boyutunda 1,3 puanlık düşüşü öngörürken; baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış, aşırı hareketlilik alt boyutunda 0,5 puanlık artışı öngörmektedir. Baba evlilik yaşam doyumu değişkeninin bağımlı değişkeni yordama gücünün baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenine oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.57’de Saldırganlık’ın açıklanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.57. Saldırganlık’ın açıklanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	Saldırganlık			
	B	SH	β	t
Sabit	10,486	1,226		8,554
Baba Evlilik Yaşam Doyumu	-,118	,03	-,248	-3,925**
Baba-Çocuk Çatışmalı İlişki	,048	,02	,159	2,521*

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Not: *Saldırganlık*: Model için $R^2 = .13$ ($p < 0,001$), $\Delta R^2 = .12$ ($p < 0,005$)

Saldırganlık değişkeninin açıklanmasında anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk çatışmalı ilişki, baba evlilik yaşam doyumu, baba-çocuk olumlu ilişki, baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenleri bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çocuğun saldırganlığının açıklanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizinde adımsal model yöntemi kullanılmış olup regresyon iki adımda sonlanmış ve nihai model tablo 4.57’de sunulmuştur ($F(2, 297) = 21.55, p < 0,001$).

Anne evlilik yaşam doyumu, ana-çocuk çatışmalı ilişki ve baba-çocuk olumlu ilişki değişkenleri saldırganlık için anlamlı düzeyde yordayıcı etkiye sahip olmadığından tablo 4.57’de yer almamaktadır ($p > 0,05$). Tablo 4.57’de görüldüğü gibi anlamlı bulunan bağımsız değişkenler çocuğun saldırganlığında varyansın %13’ünü açıklamaktadır ($p < 0,001$). Bağımsız değişkenler incelendiğinde baba evlilik yaşam doyumu değişkeni bir birim arttıkça çocuğun saldırganlığının 0,118 ($p < 0,001$) oranında azaldığı; baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkeni bir birim arttıkça çocuğun saldırganlığının 0,048 ($p < 0,05$) oranında arttığı söylenebilir. Baba evlilik yaşam doyumundaki 10 puanlık artış, saldırganlık alt boyutunda 1,18 puanlık düşüşü; baba-çocuk çatışmalı ilişki alt boyutundaki 10 puanlık artış ise saldırganlık alt boyutunda 0,48 puanlık artışı öngörmektedir. Baba evlilik yaşam doyumu değişkeninin, bağımlı değişkeni yordama gücünün baba-çocuk çatışmalı ilişki değişkenine oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ve akranlarıyla ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumlarının incelenmesi amacıyla yürütülen araştırma kapsamında elde edilen bulgular, ilgili literatür çerçevesinde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Ebeveyn-Çocuk İlişkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkilere yönelik tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde annelerin “Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği”nin “Çatışma” alt boyutundan almış oldukları puanların ortalamasının babalara göre nisbeten daha yüksek olduğu; “Olumlu İlişki” alt boyutundan almış oldukları puanların ortalamasının ise çok küçük bir fark ile annelerde daha düşük olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.1). Buna göre annelerin babalara göre çocuklarıyla daha fazla çatışmalı ve olumlu ilişki yaşadıkları söylenebilir. Bu bulgu, annelerin çocuğun bakımında babalara göre daha fazla sorumluluk üstlenmiş olabileceklerini ve dolayısıyla çocukları ile daha fazla vakit geçiriyor olabileceklerini düşündürmektedir. Araştırma bulgusuna benzer şekilde Driscoll ve Pianta (237)’nin 54 aylık çocukların ebeveynleri ile ilişkilerini inceledikleri çalışmada da anneler, babalara göre çocuklarıyla daha fazla yakın ve çatışmalı ilişki yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Demografik değişkenler açısından ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiler incelendiğinde araştırma bulguları, anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin ise çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre babaların kız çocukları ile ilişkilerinin erkek çocuklara göre daha olumlu olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.2). Anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin cinsiyete göre farklılık göstermediği yönündeki bulgu, anneliğin içgüdüsel olması ile açıklanabilir. Öyle ki annelerin çocukları ile kurduğu olumlu ilişki çocuğun cinsiyetinden etkilenmemektedir. Diğer yandan babaların kızları ile ilişkilerinin daha olumlu olması ise Freud’un psikoanalitik teorisinde belirttiği gibi fallik dönemdeki kız çocuğun babaya duyduğu ilgi ve hayranlık ile açıklanabilir. Literatürdeki çalışmaların büyük bir bölümü kız çocukların erkek

çocuklara göre daha sakin ve uyumlu oldukları, sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (27, 70, 107, 215, 238, 239). Dolayısıyla bu bulguda kız çocukların söz konusu özelliklerinin de rolü olabileceği düşünülmektedir. Literatürde araştırma bulgusu ile örtüşen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin; Özdemir (97), okul öncesi dönemki çocukların ebeveynleri ile yürüttüğü çalışmada annelerin ebeveynliğe ilişkin ilgi ve doyumlarının sahip oldukları çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı, ancak kız çocuğa sahip babaların ebeveynlik ilgi ve doyumlarının erkek çocuğa sahip babalardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Driscoll ve Pianta (237), erken çocukluk dönemindeki çocukların ebeveynleri ile ilişkilerini 3 yıl boyunca incelendikleri çalışmada babaların kız çocukları ile ilişkilerinin daha yakın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bir diğer çalışmada da kız çocuğu olan babaların çocuk yetiştirme aktivitelerine katılımının erkek çocuğu olan babalardan daha yüksek olduğu saptanmıştır (240). Literatür incelendiğinde anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin çocuğun cinsiyetine göre değişmediği yönündeki bulguyu destekleyen, ancak baba ile kız çocuk arasındaki ilişkinin erkek çocuklara göre daha olumlu olduğu yönündeki bulguyu desteklemeyen araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Kök (60), okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermediği sonucunu ortaya koymaktadır. Tarkoçin (241) de çalışmasında anne, baba ve çocuk arasındaki iletişimin çocuğun cinsiyetine göre değişiklik göstermediğini saptamıştır. İlgili araştırmaların sonuçları arasındaki farklılıkların, örneklem gruplarının demografik özelliklerindeki farklılıklardan veya araştırmalarda kullanılan ölçme araçlarının çeşitliliğinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre anne ve babaların erkek çocukları ile ilişkilerinin daha çatışmalı olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.3). Bu bulgu yapılan araştırmaların büyük bir bölümünün gösterdiği gibi erkek çocukların daha saldırgan, hareketli ve uyumsuz olmaları ile açıklanabilir (169, 174, 175, 177, 188, 193, 241, 242, 243). Ayrıca bu bulgu, ebeveynlerin cinsiyetçi bir yaklaşım ile kız ve erkek çocuklara karşı farklı davranıyor olabileceklerini de düşündürmektedir.

Literatürde araştırma bulgusunu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Saygı (57)'nin çalışma bulguları incelendiğinde aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da okul öncesi dönemdeki erkek çocukların anneleri ile arasındaki ilişkinin kız çocuklarına göre daha çatışmalı olduğu dikkat çekmektedir. Barnett ve arkadaşları (244) da çalışmalarında babaların erkek çocukları ile ilişkilerinin daha olumsuz olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Gençtoprak (245)'in çalışma bulguları incelendiğinde hem anne hem de baba için ebeveyn çocuk ilişkisindeki red düzeyinin kızlara oranla erkeklerde daha fazla olduğu görülmektedir. Dwairy (80)'nin Arjantinli, Arap, Fransız, Hintli ve Polonyalı 2884 ergen ile yürüttüğü araştırma sonucunda ulaştığı erkeklerin, kızlara oranla daha fazla ebeveyn reddi ve daha az ebeveyn kabulü algıladıkları yönündeki bulgu, söz konusu ebeveyn-çocuk ilişkisinin ergenlik döneminde de benzer nitelikte olabileceğini düşündürmektedir. Diğer taraftan literatürde araştırma bulgularıyla uyuşmayan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin; Kök (60), okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada anne-baba-çocuk ilişkisinin çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermediği sonucunu ortaya koymaktadır. 48-72 aylık çocuklar ile yürütülen bir başka çalışmanın bulguları, anne baba ve çocuk iletişiminin çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını göstermektedir (88). Benzer şekilde Zhang ve Chen (246), okul öncesi dönemdeki 100 Çinli çocuğun ebeveynleri ile yürüttükleri çalışmada anne, baba ile çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını saptamışlardır. Araştırmaların örneklem gruplarındaki farklılıkların, kültürel farklılıkların ve ölçme araçlarındaki farklılıkların araştırma sonuçları arasındaki farklılığa neden olmuş olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin ve baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (Bkz. Tablo 4.4). Bu bulgu üzerinden ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu sıcak ilişkilerin çocuğun yaşından etkilenmediği söylenebilir. Ayrıca araştırmada karşılaştırma yapılan yaş gruplarının birbirine yakın olmasının da bu sonuçta rolü olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; 60-65 aylık çocuk grubunun babaları ile ilişkilerinin 66-72 aylık çocuk grubuna göre daha çatışmalı olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.5). Karşılaştırma

yapılan yaş gruplarının birbirine çok yakın olmasına rağmen anlamlı bir farklılığın olması şaşırtıcı bulunmuştur. Bu sonucun okul öncesi dönemdeki çocuğun sosyal gelişim hızını ortaya koyduğu söylenebilir. Ayrıca araştırma bulguları incelendiğinde aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da 60-65 aylık çocukların anneleri ile ilişkilerinin de 66-72 aylık çocuklara göre nisbeten daha çatışmalı olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.5). Küçük yaştaki çocukların sosyalizasyon deneyimlerinin büyük yaştaki çocuklara göre daha az olma olasılığı ve kendilerini ifade edebilme becerilerinin daha az gelişmiş olma olasılığı, ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşamalarına neden olmuş olabilir. İlgili literatürde birbirleri ile uyuşmayan sonuçların olduğu görülmektedir. Kök (60), okul öncesi dönemdeki 202 çocuk ve ebeveynleri ile yürüttüğü çalışmada anne-çocuk ilişkisinin ve baba-çocuk ilişkisinin çocuğun yaşına göre farklılık göstermediğini görmüştür. Saygı (57), ise çalışmasında araştırma bulgusuna paralel olarak anne ile çocuk arasındaki yakın ilişkinin çocuğun yaşına göre değişiklik göstermediğini, ancak araştırma bulgusunun aksine 72-78 ay çocuk grubunun 60-72 ay çocuk grubuna göre anneleri ile ilişkilerinin daha çatışmalı olduğunu görmüştür. Araştırma sonuçları arasındaki bu farklılığın örneklem gruplarındaki farklılıklardan ya da karşılaştırma yapılan yaşların farklı şekillerde belirlenmesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, baba ile çocuk arasındaki ilişkinin babanın öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği (Bkz. Tablo 4.10); anne ile çocuk arasındaki ilişkinin ise annenin öğrenim durumuna göre farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 4.9). Buna göre annesi ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu olan çocukların anneleri ile aralarındaki ilişkinin annesi ilköğretim ve öncesi mezunu olan çocuklara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra annesi ilköğretim ve öncesi mezunu olan çocukların anneleri ile aralarındaki ilişkinin annesi ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu olan çocuklara göre daha çatışmalı olduğu görülmektedir. Anne eğitim düzeyindeki artışın, annelerin çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına, çocuk yetiştirme konusunda daha bilinçli olmalarına, ebeveynlik becerilerinin daha yüksek olmasına, geleneksel ebeveyn tutumlarından uzaklaşmalarına, çocuklarının farklılıklarını daha kolay kabullenmelerine ve gerekli durumlarda uzman desteğine erişim konusunda daha bilgili olmalarına katkı sağlamış olabileceği; tüm bunların da annelerin çocukları ile

ilişkinine olumlu şekilde yansımış olabileceği düşünülmektedir. Diğer yandan bu bulgunun, yaygın olarak kabul edilen anne ve babanın çocuğun yetiştirilmesinde aldığı sorumluluğun eşit olmadığı yönündeki görüşü desteklediği düşünülmektedir (247). Öyle ki annenin öğrenim durumu çocuğu ile ilişkisini etkilerken babanın öğrenim durumu çocuğu ile ilişkisini etkilememektedir. Bu bulgudan yola çıkarak babaların öğrenim durumu ne olursa olsun geleneksel rollerden uzaklaşmadıkları da düşünülebilir. İlgili literatür incelendiğinde araştırma bulgusunu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Kök (60), okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada öğrenim durumu önlisans, lisans ve lisansüstü olan annelerin çocuklarıyla ilişkisinin öğrenim durumu ortaokul olan annelere göre daha olumlu olduğunu görmüştür. Yüksek Usta (248), okulöncesi dönemdeki 252 çocuk, annesi ve öğretmenleri ile yürüttüğü çalışmada üniversite ve yüksek lisans mezunu annelerin çocukları ile ilişkilerinin ilköğretim ve lise mezunu annelere göre daha yakın olduğu; ilköğretim ve lise mezunu annelerin çocukları ile ilişkilerinin üniversite ve yüksek lisans mezunu annelere göre daha olumsuz ve çatışmalı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Saygı (57)'nin çalışmasında ilköğretim mezunu annelerin çocukları ile ilişkilerinin, lise ve üniversite mezunu annelerden daha çatışmalı olduğu görülmektedir. Özdemir (97), okul öncesi dönemki çocukların ebeveynleri ile yürüttüğü çalışmada yükseköğretim mezunu annelerin anneliğe ilgilerinin ilköğretim mezunu annelere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gutman (249), anne eğitim düzeyi ile birlikte anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin de arttığını belirtmektedir. Çakıcı (250) tarafından yapılan çalışmanın bulguları, öğrenim düzeyi düşük annelerin çocukları ile ilişkilerinin öğrenim düzeyi yüksek annelere göre daha sağlıklı olduğu yönündedir. Gençtoprak (245) çalışmasında anne eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun annesi ile ilişkisindeki kabul düzeyinin arttığını görmüştür. Olumlu ebeveyn tutumlarının ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu şekilde, olumsuz ebeveyn tutumlarının ise ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz şekilde etkileyeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkilerin belirleyicilerinden biri olan ebeveyn tutumlarının ele alındığı çalışmalarda annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik ebeveyn tutumlarının arttığı yönündeki bulguların araştırma bulgusunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir (251-253). Literatürde araştırma bulgusu ile uyuşmayan çalışmaların da

bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Kök (60) okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada, anne ile çocuk arasındaki ilişkinin annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermediği sonucunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan Saygı (57)'nin çalışmasında, araştırma bulgularının aksine öğrenim düzeyi ilköğretim olan annelerin çocukları ile arasındaki ilişkinin, öğrenim düzeyi lise ve üniversite olan annelerin çocukları ile arasındaki ilişkiden daha olumlu olduğunu görmüştür. Araştırmaların örneklem gruplarındaki farklılıkların, araştırmaların farklı özelliklerdeki il ve ilçelerde yürütülmüş olmasının, araştırma bulguları arasındaki farklılığın nedenleri arasında gösterilebileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, baba ile çocuk arasındaki olumlu, çatışmalı ve genel ilişkinin ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği; anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ve genel ilişkinin ise aile gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 4.13). Buna göre aile geliri 3.001TL-4.500TL aralığında olan anneler ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin aile geliri 1.500 TL ve altında olan annelerin çocukları ile ilişkilerine göre daha yakın ve sıcak olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.13). Diğer taraftan aile geliri 1.500 TL ve altında olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin aile geliri 3.001TL-4.500TL aralığında olan anneler ile aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan annelerin çocukları ile ilişkilerine göre daha çatışmalı olduğu; aile geliri 1.501 TL-3.000TL aralığında olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin aile geliri 4.501TL ve üzerinde olan annelerin çocukları ile ilişkilerine göre daha çatışmalı olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.13). Baba ile çocuk arasındaki ilişkinin aile gelir durumundan etkilenmeyip anne ile çocuk arasındaki ilişkinin aile gelir durumundan etkilenmesi, ailedeki gelir gider hesaplamasının annelerin sorumluluğunda olabileceğini düşündürmektedir. Buradan yola çıkarak bu bulgunun, aile gelirindeki düşüş ile yaşanabilecek ekonomik sıkıntıların annede kaygı ve strese neden olabileceğini, yaşanacak kaygı ve stresin de aile içi ilişkilere olumsuz şekilde yansımış olabileceğini düşündürdüğü söylenebilir. Literatür incelendiğinde araştırma sonuçları arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Örneğin; Çakıcı (250)'nin çalışmasında ulaştığı, düşük sosyoekonomik düzeydeki annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin yüksek sosyoekonomik düzeydeki annelerden daha sağlıklı olduğu yönündeki sonuç, araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Benzer şekilde araştırma bulgusuna paralel olarak Arabacı (88) da çalışmasında, sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olduğu ailelerde anne ile çocuk arasındaki iletişiminin daha iyi olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan Kök (60) ve Saygı (57) okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynleri ile yaptıkları çalışmalarda anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkinin sosyo-ekonomik duruma göre değişmediği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma bulguları arasındaki farklılıkların, örneklem gruplarındaki farklılıklardan, çalışmaların yürütüldüğü il ve ilçelerin özelliklerinden, çalışmalarda sosyo-ekonomik düzey için ele alınan kriterlerin ve gelir aralıklarının farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

5.2. Ebeveynlerin Evlilik Yaşam Doyumlarına Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Ebeveynlerin evlilik yaşam doyumlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde babaların “Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği” nden aldıkları puanların ortalamasının annelerin “Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeği” nden aldıkları puanların ortalamasından nisbeten daha yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.1). Bu farklılık, kadınların evlilik hayatındaki beklentilerinin erkeklerden farklı olabileceğini, kadınların evlilik hayatlarındaki sorunları erkeklere göre daha fazla önemsiyor olabileceklerini düşündürmektedir. Söz konusu bulgunun ilgili literatürü desteklediği görülmektedir. Üncü (146) ve Demir (148) çalışmalarında erkeklerin evlilik doyumunun kadınlara göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Benzer şekilde Çakır (254) ve Garip (255) de çalışmalarında erkeklerin evlilik uyumlarının kadınlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Demografik değişkenler açısından ebeveynlerin evlilik yaşam doyumları incelendiğinde araştırma bulguları, anne ve babanın evlilik yaşam doyumunun sahip oldukları çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre kız çocuğa sahip anne ve babaların evlilik yaşam doyumunun erkek çocuğa sahip anne babalara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.17). Yapılan birçok çalışma, çocuğun ebeveynlerinin evlilik ilişkisinden etkilendiğini göstermektedir (6, 9, 138, 140, 143). Araştırma sonucunda ulaşılan ebeveynlerin evlilik yaşam doyumunun çocuklarının cinsiyetine göre değişiklik gösterdiği bulgusu, sadece çocuğun ebeveynleri arasındaki ilişkiden

etkilenmediğini, aynı zamanda çocuğun bazı özelliklerinin de ebeveynleri arasındaki ilişkiyi etkilediğini göstermekte olup karşılıklı etkileşime kanıt olarak gösterilebilir. Kız çocukların daha sakin ve uyumlu olmaları, sosyal becerilerinin daha yüksek olması (27, 70, 107, 215, 238, 239) gibi olumlu sosyal özelliklerinin bu bulguda rolü olabileceği düşünülmektedir. Araştırma bulgularının da desteklediği gibi aile içindeki ilişkilerin birbiri ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde bu bulgu, araştırmada ulaşılan babaların kız çocukları ile ilişkilerinin daha olumlu olduğu, aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da annelerin de kız çocukları ile ilişkilerinin daha olumlu olduğu yönündeki bulgular (Bkz. Tablo 4.2) ile de oldukça tutarlıdır. Literatür incelendiğinde ebeveyn evlilik ilişkisinin sahip olunan çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğini ele alan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Dolayısıyla araştırma bulgusunun bu bağlamda literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Garip (255) çalışmasında anne evlilik uyumunun ve baba evlilik uyumunun çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Kızıllık Kartal (256)'ın çalışma bulguları da annelerin evlilik uyumunun çocuğun cinsiyetine göre değişiklik göstermediği yönündedir. Araştırma bulgusu ile ilgili çalışma bulguları arasındaki farklılığın, çalışmaların örneklem gruplarının farklılığından ve değerlendirmede kullanılan ölçme araçlarının farklılığından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, baba evlilik yaşam doyumunun öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği; anne evlilik yaşam doyumunun ise öğrenim durumuna göre farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu annelerin evlilik yaşam doyumunun ilköğretim ve öncesi mezunu annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.21). Bu bulgu, Sezer (257)'in 85 evli kadın ile yürüttüğü çalışmada ulaştığı kadının eğitim düzeyi ile birlikte kendini gerçekleştirme düzeyinin, sosyal uyumunun ve genel uyumunun arttığı yönündeki bulgusu ile açıklanabilir. Çünkü artan eğitim seviyesi ile birlikte kendini gerçekleştirme ve uyum düzeyindeki artışın kadının evlilik yaşam doyumuna olumlu şekilde yansıyabileceği düşünülmektedir. Ayrıca eğitim düzeyi ile gelir durumunun birbiriyle oldukça ilişkili olduğu düşünüldüğünde bu bulguda artan eğitim düzeyi ile birlikte gelir durumunda meydana gelen artışın da rolü olabileceği düşünülmektedir. Araştırmadaki bu bulgu ile aile geliri yüksek olan annelerin evlilik

yaşam doyumlarının aile geliri düşük olan annelerden daha yüksek olduğunu gösteren bulgu arasındaki uyuşmanın, eğitim seviyesi ile gelir durumunun ilişkili olabileceği yönündeki düşünceye kanıt sağladığı söylenebilir. İlgili literatürde araştırma bulgusu ile benzer sonuçlara sahip araştırmaların olduğu görülmektedir. Yaşar (10), ilköğretim 4., 5. ve 6. sınıf düzeyindeki çocuklar ve anneleri ile yaptığı çalışmada eğitim düzeyi ile birlikte annelerin evlilik doyumunun da arttığını görmüştür. Dursun (197) da çalışmasında, anne eğitim düzeyi yükseldikçe aile içi geçimsizliğin azaldığını saptamıştır. Literatürde baba evlilik yaşam doyumunun öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği yönündeki bulgu ile örtüşmeyen ancak anne evlilik yaşam doyumunun öğrenim durumuna göre farklılık gösterdiği yönündeki bulgu ile örtüşen çalışmalar bulunmaktadır. Tüfekçi Hoşgör (258)'ün 216 evli birey ile yürüttüğü çalışmada bulgular, lisans ve lisansüstü öğrenim düzeyindeki bireylerin evlilik uyumunun ilköğretim mezunu bireylerden daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Çakır (254), 267 evli kadın ve 267 evli erkek ile yürüttüğü çalışmada eğitim düzeyine göre evlilik uyumları incelenmiş ve lise mezunlarının evlilik uyumunun okuryazar olanlardan daha yüksek olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde Üncü (146), evli 251 kadın ve 215 erkeğin evlilik doyumları ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada ilköğretim mezunu bireylerin evlilik doyumlarının, lise mezunu veya üniversite mezunu bireylerden daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Şener (259), çalışmasında evlilik uyumunun hem kadınlarda hem de erkeklerde öğrenim düzeyine göre farklılık gösterdiği, öğrenim düzeyi ile birlikte evlilik uyumunun da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan literatürde baba evlilik yaşam doyumunun öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği yönündeki bulgu ile uyumlu, ancak anne evlilik yaşam doyumunun öğrenim durumuna göre farklılık gösterdiği yönündeki bulgu ile uyumsuz çalışmalar da bulunmaktadır. Demir (148), en az 3 yıldır evli olan 322 kadın ve 311 erkek üzerinde yaptığı çalışmada evlilik doyumunun eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediğini görmüştür. Tutarel Kışlak ve Çabukça (134)'nın 75 erkek ve 75 kadın ile yürüttükleri çalışmada bulgular, eğitim durumunun evlilik uyumunu yordamadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Çalışmalar arasındaki bu farklılığın bireysel farklılıkların yanı sıra çalışmaların örneklem gruplarına kadın ve erkek katılımcıların birlikte dahil

edilmesi, ancak değerlendirmelerin kadın ve erkek katılımcılar için ayrı ayrı yapılmamasından kaynaklanmış olabileceği düşünölmektedir.

Araştırma bulguları, baba evlilik yaşam doyumunun çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği (Bkz. Tablo 4.23); anne evlilik yaşam doyumunun ise çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği; çalışan annelerin evlilik yaşam doyumlarının çalışmayan annelerden daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 4.22). Çalışan kadının ekonomik bağımsızlığını sağlamasının onu daha güçlü ve aktif kılmış olabileceği; çalışarak kazanılan saygınlık, güç ve statünün de evlilik yaşamındaki doyuma olumlu şekilde yansımış olabileceği düşünölmektedir. Ayrıca çalışarak eve gelir sağlama sorumluluğunu eşiyle paylaşan kadının çalışması nedeniyle ev işleri için harcayacağı zamanın azalması, ev içindeki sorumlukların eş ile paylaşıldığı bir aile ortamını oluşturmuş olabilir. Dolayısıyla bu durumun da araştırma bulgusunda rol oynayabileceği düşünölmektedir. Wilkie ve Ferree (260)'nin 382 evli çift üzerinde yaptıkları çalışmada ulaştıkları ev işlerinde ve gelir getirmedeki sorumluluğu paylaşan çiftlerin evliliklerinden sağladıkları doyumun daha fazla olduğu yönündeki bulgunun bu düşünceyi tam olarak desteklediği söylenebilir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgusunu destekleyen (257, 258, 261, 262) ve desteklemeyen (134, 148, 150, 254, 255) farklı araştırma sonuçları olduğu görölmektedir. Tüfekçi Hoşgör (258)'ün 216 evli birey ile yürüttüğü çalışmada bulgular özel sektörde ve kamuda çalışanların evlilik uyumunun ev hanımlarına göre; kamu çalışanlarının da emeklilere göre daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Kumari (261), çalışan kadınların evlilik doyumunun çalışmayan kadınlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sezer (257), 85 evli kadın ile yürüttüğü çalışmada çalışan kadınların aile ilişkilerinin, kendini gerçekleştirme puanlarının ve genel uyumlarının çalışmayan kadınlardan daha yüksek olduğunu saptamıştır. Yalçın (262)'in çalışma bulguları da çalışan annelerin evlilik uyumunun çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu yönündedir. İlgili literatürde, araştırmada ulaşılan babaların evlilik yaşam doyumunun çalışma durumuna göre farklılaşmadığı bulgusuyla uyumlu, ancak annelerin evlilik yaşam doyumunun çalışma durumuna göre farklılık gösterdiği bulgusu ile uyumsuz çalışmaların olduğu görölmektedir. Tuzcu (150), 125 evli erkek ve 125 evli kadın ile yürüttüğü çalışmada çalışan ve çalışmayan bireylerin evlilik uyumlarının ve evlilik

doyumlarının farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Demir (148), en az 3 yıldır evli olan 322 kadın ve 311 erkek üzerinde yaptığı çalışmada evlilik doyumunun çalışma durumuna göre değişiklik göstermediğini görmüştür. Garip (255), araştırmasında çalışan ve çalışmayan anne babaların evlilik uyumlarının benzer olduğunu saptamıştır. Çakır (254), 267 evli kadın ve 267 evli erkek ile yürüttüğü çalışmada çalışan ve çalışmayan kadınların evlilik uyumlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. Tutarel Kışlak ve Çabukça (134), yaptıkları çalışmada çalışma durumunun evlilik uyumunu yordamadığını görmüşlerdir. Araştırma bulguları arasındaki bu farklılığın çalışmaların örneklem gruplarındaki katılımcıların bireysel farklılıklarının yanı sıra örnekleme sadece kadın katılımcıların, sadece erkek katılımcılar ya da hem kadın hem de erkek katılımcıların dahil edilmesindeki farklılıklardan, araştırmalara her iki cinsiyetten katılımcı dahil edilmesine rağmen kadın ve erkek katılımcılardan gelen verilerin ayrı ayrı değerlendirilmemesinden ya da ölçme araçlarındaki farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde babaların evlilik yaşam doyumunun aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği; annelerin evlilik yaşam doyumunun ise aile gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 4.24). Aile geliri 3.001TL- 4.500TL aralığında ve 4.501TL ve üzerinde olan annelerin evlilik yaşam doyumlarının aile geliri 1.500TL ve altında olan anneler ile aile geliri 1.501-3.000TL aralığında olan annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu tıpkı çalışmanın baba ile çocuk arasındaki ilişkinin ailenin gelir durumuna göre farklılık göstermediği, ancak anne ile çocuk arasındaki ilişkinin aile gelir durumuna göre farklılık gösterdiği bulgusunda da olduğu gibi evin bütçe hesaplamasının kadının sorumluluğunda olabileceğini düşündürmektedir. “Yuvayı dışı kuş yapar” atasözünün bu bulgu için oldukça anlamlı olduğu söylenebilir. Ekonomik sorunların eşler arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyebileceği düşünüldüğünde bu bulgunun beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Rogers ve Deboer (263) 1980 yılında başlayıp 1987 yılına kadar devam eden araştırmada, 1.047 evli bireyden topladıkları verilerin analizi sonucunda kadınların gelirindeki artışın kadınların evlilik mutluluğunu artırdığını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Yaşar (10) çalışmasında, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile birlikte annelerin evlilik doyumunun da giderek arttığını görmüştür.

Literatürde babaların evlilik yaşam doyumunun aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulgusu ile uyuşmayan, ancak annelerin evlilik yaşam doyumunun aile gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulgusu ile uyumlu çalışmaların olduğu görülmektedir. Şener (257), çalışmasında evlilik uyumunun hem kadınlarda hem de erkeklerde aylık geliri 501-750 milyon, 751 milyon-1 milyar, 1 milyar ve üzeri gelire sahip olanların 0-250 milyon ve 251-500 milyon gelire sahip olan bireylere göre evlilik uyumunun daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Literatürde araştırmada ulaşılan babaların evlilik uyumunun aile gelir durumuna göre farklılaşmadığı bulgusuyla uyumlu ancak annenin evlilik yaşam doyumunun aile gelir durumuna göre farklılık gösterdiği bulgusu ile uyumsuz çalışmaların da olduğu görülmektedir. Özcan (264), çalışmasında evlilik uyumunun algılanan sosyoekonomik düzeye göre anlamlı farklılık göstermediğini saptamıştır. Demir (148), en az 3 yıldır evli olan 322 kadın ve 311 erkek üzerinde yaptığı çalışmada evlilik doyumunun gelir düzeyine göre farklılık göstermediğini görmüştür. Çağ ve Yıldırım (147) çalışmalarında gelir düzeyi değişkeninin evlilik doyumunu yordamadığı sonucuna ulaşmışlardır. Garip (255) çalışmasında anne ve babaların evlilik uyumlarının gelire göre farklılık göstermediğini saptamıştır. Çakır (254) çalışmasında, evlilik uyumunun gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma bulguları arasındaki bu farklılığın araştırmanın evlilik yaşam doyumuna ilişkin diğer bulgularda da olduğu gibi çalışmaların örneklem gruplarındaki katılımcıların bireysel farklılıklarının yanı sıra örnekleme sadece kadın katılımcıların, sadece erkek katılımcıların ya da hem kadın hem erkek katılımcıların dahil edilmesindeki farklılıklardan, araştırmalara her iki cinsiyetten katılımcı dahil edilmesine rağmen kadın ve erkek katılımcılardan toplanan verilerin ayrı ayrı değerlendirilmemesinden ya da ölçme araçlarındaki farklılıklardan ve çalışmalardaki gelir düzeylerinin farklı şekillerde belirlenmesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

5.3. Akran İlişkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

“Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nin her bir alt boyutu kendi içinde değerlendirildiğinden doğrudan birbirleri ile karşılaştırmak uygun olmayacaktır. Ancak söz konusu ölçeğin her bir alt boyutuna yönelik alınabilecek maksimum

puanlar düşünüldüğünde çocukların “Prososyal davranış” alt boyutundan aldıkları puanların ortalamasının yüksek olduğu; “Asosyal davranış”, “Kaygılı korkulu olma”, “Dışlanma”, “Aşırı hareketli olma” ve “Saldırganlık” alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamasının ise yüksek olmadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.1). Gür (242)’ün çalışmasında ulaştığı ailesi ile birlikte yaşayan çocukların akranları ile ilişkilerine yönelik betimsel istatistikler ve Uluyurt (177)’un çalışmasında ulaştığı betimsel istatistikler incelendiğinde, bu araştırmada olduğu gibi “Prososyal davranış” alt boyutundan alınan puanların yüksek olduğu, diğer alt boyutlardan alınan puanların ise düşük olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra bu araştırmada tüm alt boyutlardan alınan puanların, söz konusu çalışmalarda puanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılığın örneklemin özelliklerinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Demografik değişkenler açısından akran ilişkileri incelendiğinde araştırma bulguları, prososyal davranışın cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu sonuca göre kız çocukların erkek çocuklara oranla akranlarına karşı daha fazla prososyal davranış gösterdiği görülmektedir (Bkz. Tablo 4.27). Kızların sosyal becerilerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu (27, 107, 215, 265-269) düşünüldüğünde kız çocukların erkeklere göre daha fazla prososyal davranış göstermesinin şaşırtıcı bir sonuç olmadığı söylenebilir. Kız ve erkek çocukların yetiştirilme biçimlerine göre farklı toplumsal cinsiyet rollerine sahip oldukları bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında olumlu sosyal davranışlar sergilemenin kızlar için biçilmiş bir rol olması, kız çocuğunun bu rolleri çevresindeki modeller yoluyla öğrenmesi ve kız çocuklarının sergilediği olumlu sosyal davranışların pekiştirilmesi gibi eğilimlerin bu bulguda etkili olabileceği düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgusuyla tutarlı çalışmaların olduğu görülmektedir. Salı (175), 5-6 yaş grubundaki 243 çocuk ile yaptığı çalışmada kızların erkeklere oranla arkadaşlarına karşı daha fazla yardımcı amaçlayan sosyal davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Altay ve Güre (174) de çalışmalarında okulöncesi dönemdeki kız çocukların erkeklere göre daha fazla olumlu sosyal davranışlar gösterdiklerini görmüşlerdir. Benzer şekilde Karaca ve arkadaşları (239), 6 yaş grubundaki 299 çocuk ile yaptıkları çalışmayla kız çocukların erkek çocuklara oranla daha fazla olumlu sosyal davranış gösterdiği

sonucunu ortaya koymuşlardır. Ladd ve Profilet (169), çalışmalarında kızların prososyal davranış puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Persson (173), 22-40 aylık 44 okul öncesi dönem çocuğu üzerinde prososyal ve saldırgan davranışları uzunlamasına araştırdığı çalışmada kız çocukların prososyal davranışlardan biri olan fedakârlık davranışında erkeklerden daha yüksek puan aldıklarını görmüştür. Literatürde araştırma bulgusunu destekleyen çok sayıda farklı çalışma da bulunmaktadır (23, 27, 177, 198-200, 215, 242, 270-272). Literatürde araştırma bulgularıyla örtüşmeyen sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Walker (168) okul öncesi dönemdeki 182 çocuk ile yürüttüğü çalışmada, prososyal davranışların cinsiyete göre farklılaşmadığını saptamıştır. Yüce (273) 4-6 yaş grubu 120 çocuk ile yürüttüğü çalışmada yardımcı amaçlayan sosyal davranışların cinsiyete göre farklılık göstermediğini saptamıştır. Araştırma bulguları arasındaki farklılıkların değerlendirmede kullanılan ölçme araçlarındaki ve örneklem gruplarındaki farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları akranlara karşı kaygılı korkulu olmanın cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, erkek çocukların kız çocuklara oranla akranlarına karşı daha fazla kaygılı korkulu olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 4.28). İçselleştirme davranış problemlerinin kızlarda daha fazla görüldüğü (192, 274, 275) düşünüldüğünde araştırma bulgusunun şaşırtıcı olduğu söylenebilir. Toplumumuzdaki cinsiyetçi yaklaşım ile değerlendirildiğinde kız çocukların gösterdiği kaygılı korkulu davranışların dikkat çekmeyeceği, ancak erkek çocukların kaygılı korkulu davranışlarının yüksek olasılıkla dikkat çekeceği söylenebilir. Bu bağlamda eğitiminin cinsiyetçi bir yaklaşım ile değerlendirme yapma olasılığının bu bulguda rolü olabileceği düşünülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde çalışma sonuçları arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Örneğin, araştırma bulgularına paralel olarak Salı (175), 5-6 yaş grubu 243 çocuğun çeşitli değişkenler açısından akran ilişkilerini incelediği çalışmada erkek çocukların akranlarına karşı daha kaygılı-korkulu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Gür (242)'ün çalışma bulguları da erkeklerin kızlardan daha kaygılı ve korkulu olduğu yönündedir. Tarkoçin (241) 48-66 aylık çocuk grubunun katıldığı çalışmada, erkek çocukların kızlara göre daha endişeli ve ağlamaklı olduklarını görmüştür. Schmidt ve arkadaşları (276), sosyal yeterliliğin yordayıcılarına ilişkin anaokuluna

devam eden 49 çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada erkeklerin kızlara göre daha kaygılı olduğunu görmüşlerdir. Diğer taraftan Ertürk Kara ve Gürgeç (243), 4-6 yaş grubu çocukların davranış sorunlarını ele aldıkları çalışmada endişeli ve ağlamaklı olmanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Alisinanoğlu ve Ulutaş (277), 10 yaşındaki çocukların ve annelerinin sürekli kaygılarını inceledikleri araştırmada bulgular, sürekli kaygının cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucunu ortaya koymaktadır. Kız ve erkek çocukların benzer düzeyde kaygılı korkulu olduğunu gösteren farklı çalışmalar da bulunmaktadır (23, 27, 169, 193, 278). Diğer taraftan Sümer ve Şendağ (279), bağlanmanın benlik saygısı ve kaygı düzeyi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, araştırma bulgusunun aksine kızların kaygı düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmaların örneklem gruplarındaki farklılıkların, değerlendirmede kullanılan ölçme araçlarındaki farklılıkların ya da bilginin farklı kaynaklardan elde edilmesinin araştırma bulguları arasındaki farklılıklara neden olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları arkadaşlar tarafından dışlanmanın cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre, erkek çocukların kız çocuklara oranla akranları tarafından daha fazla dışlandığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.28). Bu bulgu, kız ve erkek çocukların sosyal gelişim farklılıklarını düşündürmektedir. Dodge ve arkadaşları (197), 585 çocuk ile yürüttükleri çalışmada saldırgan davranışların akran reddine neden olduğunu görmüşlerdir. Buradan yola çıkarak erkek çocukların kızlara göre akranları tarafından daha fazla dışlanması, erkek çocukların daha saldırgan ve hareketli olmaları ile (23, 169, 175, 177, 191, 241-243, 256) açıklanabilir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Salı (175), 5-6 yaş grubu 243 çocuğun çeşitli değişkenler açısından akran ilişkilerini incelediği çalışmada erkek çocukların kız çocuklara göre akranları tarafından daha fazla dışlandığını görmüştür. Uluyurt (177), 5-6 yaş grubu 720 çocuğun akran ilişkilerini incelediği araştırmada erkek çocukların kız çocuklarına göre akranları tarafından daha fazla dışlandığı sonucuna ulaşmıştır. Anthonymsamy ve Zimmer Gembeck (280), çalışmalarında erkek çocukların daha fazla akran reddi ile karşılaştığı sonucunu ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan Gür (242) ve Gülay (23) ise yaptıkları çalışmalarda akranlar tarafında dışlanmanın

cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Ladd ve Profilet (169)'in çalışma bulguları da akranlar tarafından dışlanmanın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu ortaya koymaktadır. Bulgulara ait farklılıkların çalışmaların örneklem gruplarındaki farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları aşırı hareketliliğin cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Sonuçlar, aşırı hareketliliğin kız çocuklara oranla erkeklerde daha fazla görüldüğünü göstermektedir (Bkz. Tablo 4.28). Bu bulgu, kız çocukların dil kullanımına dayalı (281, 282) daha sakin (283) oyunları oynamayı tercih ederken, erkek çocukların daha çok fiziksel aktiviteye (282, 284-286) ve yarışmaya dayalı (282) oyunları tercih etmeleri ile açıklanabilir. Bu bulguda toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımların da etkisi olabileceği düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgularıyla uyumlu çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Uluyurt (177)'un 5-6 yaş grubu 720 çocuğun akran ilişkilerini incelediği çalışmada bulgular, erkek çocukların aşırı hareketlilik puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Aras ve arkadaşları (192), çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran 523 erkek ve 299 kız hastanın dosyaları üzerinden yaptıkları çalışma, aşırı hareketliliğin, kızlara göre erkeklerde anlamlı derecede fazla olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Peren ve arkadaşları (272), 5 ve 6 yaş grubunda 160 çocuk ile yürüttükleri çalışmada erkeklerin kızlara göre daha hiperaktif oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ladd ve Profilet (169) de çalışmalarında erkeklerin aşırı hareketlilik puanlarının kızlardan daha yüksek olduğunu görmüşlerdir. Literatürde araştırma bulgularını destekleyen daha pek çok araştırma bulunmaktadır (23, 139, 175, 190, 191, 193, 194, 241-243, 256). İlgili literatürde araştırma bulgularını desteklemeyen sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Yüce (273), çalışmasında aşırı hareketliliğin cinsiyete göre farklılık göstermediğini saptamıştır. Araştırma bulguları arasındaki farklılığın araştırmaların örneklem gruplarındaki farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları saldırganlığın cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre erkek çocuklar kızlara oranla arkadaşlarına karşı daha fazla saldırganlık göstermektedir (Bkz. Tablo 4.28). Maccoby ve Jacklin (287), saldırgan davranışlardaki cinsiyet farklılığının, kalıtsal ve biyolojik faktörleri

işaret ettiğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan toplumumuzda cinsiyetçi bir yaklaşım ile erkek çocukların saldırgan davranışlarına sınır konulmadığı, bu davranışların tolere edildiği ya da kabul gördüğü, erkek çocukların saldırganlık içeren davranışlara ve oyunlara daha çok yönlendirildiği düşünüldüğünde bu bulgunun şaşırtıcı olmadığı söylenebilir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyen çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Karaca ve arkadaşları (239), 6 yaş grubundaki 299 çocuk ile yürüttükleri çalışmada erkek çocuklardaki fiziksel saldırganlığın kız çocuklara göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ladd ve Profilet (169), çalışmalarında erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlardan daha yüksek olduğunu görmüşlerdir. Schmidt ve arkadaşları (276), sosyal yeterliliğin yordayıcılarına ilişkin anaokuluna devam eden 49 çocuk üzerinde yaptıkları çalışmada erkeklerin kızlara göre daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Dodge ve arkadaşlarının (197) çalışma bulguları da erkek çocukların kızlara göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiği yönündedir. Walker ve arkadaşları (288) da, okul öncesi dönemdeki 179 çocuk ile cinsiyetin sosyal problem çözme stratejileri üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada, kızların sosyal problem çözmede kullandığı stratejilerinde sözlü veya fiziksel saldırganlığı kullanma olasılığının erkeklere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Maccoby ve Jacklin (287), yaptıkları meta analiz çalışmasında erkeklerin kızlara oranla daha saldırgan olduğunu görmüşlerdir. Braza ve arkadaşlarının (208) yaptığı çalışmada bulgular, erkek çocukların kızlara oranla daha arbedeli oyunlar oynama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu çalışma erkek çocukların saldırgan davranışlarının oyunlarına da yansıdığını göstermektedir. Literatürde araştırma bulgularını destekleyen farklı araştırmalar da bulunmaktadır (23, 166, 168, 174, 175, 177, 191, 193, 200, 206, 207, 241-243, 256, 289, 290). Diğer yandan literatürde araştırma bulgularıyla uyuşmayan çalışmalar da bulunmaktadır. Çiftçi Topaloğlu (27), sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı ve ebeveyn öz yeterlik algısı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla 4-5 yaş grubu 227 çocuk ve ebeveyni ile yürüttüğü çalışmada çocukların saldırganlık puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Ummanel (291)'in 40-72 ay çocuk grubu üzerinde akran kabulünü incelediği çalışmanın bulguları da saldırganlığın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularının aksine kızların erkeklerden daha

saldırgan olduğu sonucunu ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (292, 293). Araştırma bulguları arasındaki farklılıkların, değerlendirmede kullanılan ölçme araçlarındaki ve örneklem gruplarındaki farklılıklardan ya da saldırganlığın ele alınış biçimindeki farklılıklardan (fiziksel, sözel ve ilişkisel gibi) kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, prososyal davranışın çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Sonuçlar, 66-72 aylık çocukların 60-65 aylık çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla prososyal davranış sergilediğini göstermektedir (Bkz. Tablo 4.29). Büyük çocukların küçüklere göre daha fazla prososyal davranış göstermesi, çocuğun takvim yaşındaki artış ile birlikte sosyal becerilerinde meydana gelen gelişme ile açıklanabilir. Ayrıca 60-65 ay çocuk grubu ile 66-72 ay çocuk grubunun yaş açısından birbirine oldukça yakın olmasına rağmen prososyal davranış açısından anlamlı bir fark bulunmasının, okul öncesi dönemdeki sosyal gelişimin hızını ortaya koyduğu söylenebilir. Literatürde araştırma bulgusunu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Karakuş (199), 4-6 yaş grubu çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada olumlu sosyal davranışların yaş ile birlikte arttığı sonucuna ulaşmıştır. Arı ve Yaban (201) 4-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarını inceledikleri çalışmada bulgular, 5 ve 6 yaşındaki çocukların olumlu sosyal davranış puanlarının 4 yaşındaki çocuklara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Literatürde araştırma bulgusunu destekleyen farklı çalışmalar da bulunmaktadır (198, 200, 294). Diğer taraftan literatürde araştırma bulgularını desteklemeyen çalışmaların da bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Uluyurt (177), 5-6 yaş grubundaki 720 çocuk ile yürüttüğü araştırmada çocukların akranlarına karşı yardımı amaçlayan sosyal davranışlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Salı (175), 5-6 yaş grubu 243 çocuğun çeşitli değişkenler açısından akran ilişkilerini incelediği çalışmada, akranlarına karşı yardımı amaçlayan sosyal davranışların çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır. Aynı şekilde Gültekin Akduman ve arkadaşları (269) da okul öncesi dönemdeki 510 çocuk ile yürüttükleri çalışmada, sosyal becerilerin yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bulgulara ait farklılıkların çalışmaların örneklem gruplarındaki farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, akranlara karşı asosyal davranış göstermenin çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre, 60-65 aylık çocukların 66-72 aylık çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla asosyal davranış sergiledikleri görülmektedir (Bkz. Tablo 4.30). Yaşar Ekici (294), çalışmasında 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin 5 yaş çocuklarından daha yüksek olduğunu görmüştür. Dolayısıyla çocukların sosyal davranışlarının takvim yaşına bağlı olarak geliştiği düşünüldüğünde artan yaş ile birlikte asosyal davranışların azalmasının şaşırtıcı bir bulgu olmadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra 60-65 ay çocuk grubu ile 66-72 ay çocuk grubu arasındaki küçük yaş farkına rağmen asosyal davranış açısından anlamlı bir farklılık bulunmasının, sosyal gelişimin okul öncesi dönemdeki hızını ortaya koyduğu söylenebilir. Diğer taraftan Uluyurt (177) ve Salı (175) 5-6 yaş grubu çocuklar ile yürüttükleri araştırmalarında akranlara karşı asosyal davranışların çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Yüce (273) de 4-6 yaş grubundaki normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocuklar ile yürüttüğü çalışmada asosyal davranışların yaşa göre anlamlı farklılık göstermediğini görmüştür. Araştırma sonuçları arasındaki farklılıkların çalışmaların örneklem gruplarındaki farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, akranlara karşı kaygılı korkulu olmanın çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre 60-65 aylık çocukların akranlara karşı 66-72 aylık çocuklara göre daha fazla kaygılı korkulu oldukları görülmektedir (Bkz. Tablo 4.30). Kaygılı korkulu davranışlar; ağlama, endişe etme veya korku duyma gibi eğilimleri içermektedir (169). Çocuğun yaşı arttıkça sosyal çevresinde bulunan akran sayısının, akranlarıyla kurduğu günlük ilişkilerin arttığı ve ilişkinin yapısının geliştiği bilinmektedir (21, 104, 163). Bu durumda yaşı artması ile kaygılı korkulu davranışların azalması, artan yaş ile birlikte çocuğun akranlarıyla ilişkilerinde daha yeterli hale gelmiş olabileceğini ve bunun sonucu olarak da arkadaşlarına daha kolay uyum sağlamış olabileceğini düşündürmektedir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgusunu destekleyen (161, 175, 256) ve desteklemeyen (180, 206, 278) çalışmalar olduğu görülmektedir. Kızılışık Kartal (256) okul öncesi dönemdeki 124 çocuk ve anneleri ile yürüttüğü çalışmada 3 yaşındaki çocukların 5 ve 6 yaşındaki çocuklara göre; 4 yaşındaki

çocukların ise 6 yaşındaki çocuklara göre daha endişeli ve ağlamaklı olduklarını görmüştür. Benzer şekilde Salı (175)'nin çalışma bulguları da 5 yaş grubu çocukların 6 yaş grubuna göre akranlarına karşı daha fazla kaygılı-korkulu olduğunu göstermektedir. Howes ve Phillipsen (161), çalışmalarında okul öncesi dönemdeki çocukların 9 yaşındaki çocuklara göre daha fazla geri çekilme davranışları gösterdiğini görmüşlerdir. Literatürde araştırma bulgularını desteklemeyen çalışmaların da bulunduğu görülmektedir. Uluyurt (177), 5-6 yaş grubu 720 çocuğun akran ilişkilerini incelediği çalışmada çocukların akranlarına karşı kaygılı korkulu oluşlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (202), 36-72 aylık çocukların davranış problemlerini inceledikleri çalışmada endişeli-ağlamaklı olmanın yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Diğer taraftan Ertürk Kara ve Gürgen (243), araştırma bulgusunun aksine 60-72 aylık çocukların, 48-60 aylık çocuklara oranla daha endişeli ve ağlamaklı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonuçları arasındaki farklılık, araştırmaların farklı özelliklere sahip örneklem grupları ile yapılması veya araştırmalarda farklı değerlendirme araçlarının kullanılması ile açıklanabilir.

Araştırma bulguları, akranlar tarafından dışlanmanın çocuğun yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre 60-65 aylık çocukların 66-72 aylık çocuklara oranla akranları tarafından daha fazla dışlandığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.30). Çocukların sosyal becerileri, akranları tarafından kabul görme konusunda büyük rol oynamaktadır (165). Artan yaş ile birlikte çocuğun sosyal becerilerinde de bir artış görüldüğü bilinmektedir (294). Dolayısıyla çocuğun yaşındaki artış ile birlikte sosyal ilişkilerinde daha uyumlu ve yeterli hale geleceği söylenebilir. Bu bağlamda gelişimin hızlı olduğu okul öncesi dönemde, artan yaş ile birlikte akranlar tarafından dışlanmadaki azalmanın şaşırtıcı bir bulgu olmadığı söylenebilir. Ancak Uluyurt (177) ve Salı (175), 5-6 yaş grubu çocukların akranlarıyla ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında çocukların akranları tarafından dışlanmasının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma bulguları arasındaki farklılığın araştırmaların örneklem gruplarındaki farklılıklardan ve yaş grubu kategorilerinin farklı şekillerde belirlenmesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, aşırı hareketliliğin çocuğun yaşına göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre aşırı hareketliliğin 66-72 aylık çocuklara oranla 60-65 aylık çocuklarda daha fazla olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.29). Okul öncesi dönemde artan yaş ile birlikte çocuk, daha fazla sosyal kural öğrenmiş ve bilişsel becerilerindeki gelişmeye bağlı olarak davranışlarının sonuçlarını daha iyi değerlendirebilir hale gelmiş olabilir. Bu da artan yaş ile birlikte çocuğun aşırı hareketliliğinde azalmaya neden olmuş olabilir. Literatürde araştırma bulgularıyla örtüşen çalışmaların olduğu görülmektedir. Miller ve arkadaşları (190), 3-5 yaş grubu 455 çocuk üzerinde yaptıkları çalışmada küçük çocukların hiperaktivite puanlarının büyüklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (202) çalışmalarında, 36-48 aylık çocukların 48-60 aylık çocuklara göre; 48-60 aylık çocukların ise 60-72 aylık çocuklara göre daha dikkatsiz ve aşırı hareketli olduklarını saptamışlardır. Kızılışık Kartal (256) çalışmalarında 5 yaşındaki çocukların aşırı hareketlilik puanlarının 6 yaşındaki çocuklardan daha yüksek olduğunu görmüşlerdir. Literatürde araştırma bulgusuyla uyumsuz çalışmalar da bulunmaktadır. Ertürk Kara ve Gürgen (243)'in 4-6 yaş grubu çocukların davranış sorunlarını ele aldıkları çalışmanın bulguları, dikkatsiz ve aşırı hareketli olmanın çocuğun yaşına göre anlamlı farklılık göstermediği sonucunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Uluyurt (177) ve Salı (175) da çalışmalarında aşırı hareketliliğin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde değişmediğini görmüşlerdir. Araştırmaların örneklem gruplarındaki farklılıklar, araştırma bulguları arasındaki farklılığa neden olarak gösterilebilir.

Araştırma bulguları akranlara karşı asosyal davranışın, kaygılı korkulu olmanın, aşırı hareketliliğin, saldırganlığın ve akranlar tarafından dışlanmanın çocuğun devam ettiği okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 4.35, 4.36). Buna göre özel anaokullarına devam eden çocukların resmi anaokullarına devam eden çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla asosyal davranış gösterdikleri, daha kaygılı korkulu oldukları, daha saldırgan ve aşırı hareketli oldukları, akranları tarafından daha fazla dışlandıkları görülmektedir. Bu bulgu, resmi anaokullarında akran ilişkilerini destekleyici daha fazla çalışma yapılmış olabileceğini ve kuralların daha belirgin olabileceğini, dolayısıyla çocukların akran kabulünü engelleyici olumsuz davranışları daha az sergilenmiş

olabileceklerini düşündürmektedir. Literatür incelendiğinde okul türü değişkeninin ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu ve araştırma bulgusunun literatürü destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Uluyurt (177), 5-6 yaş grubu 720 çocuğun akran ilişkilerini incelediği araştırmada özel anaokulu veya anasınıfına devam eden çocukların devlet anaokulu veya anasınıfına devam eden çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla asosyal davranış gösterdikleri, daha fazla kaygılı korkulu oldukları, akranları tarafından daha fazla dışlandıkları, akranlarına karşı daha fazla saldırganlık gösterdikleri, daha fazla aşırı hareketli oldukları yönündeki bulgular araştırma bulgularını desteklemektedir. Benzer şekilde araştırma bulgularına paralel olarak Altay ve Güre (175) de özel okulöncesi eğitim kurumuna giden çocukların, resmi okulöncesi eğitim kurumuna giden çocuklara oranla akranlarına karşı daha fazla saldırgan davranış gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Sarı (295) da çalışmasında özel okula giden çocukların devlet okuluna giden çocuklara göre daha fazla sosyal uyumsuzluk gösterdiğini görmüştür.

5.4. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri, Ebeveyn Evlilik Yaşam Doyumları, Çocuğun Akran İlişkileri Arasındaki Korelasyon ve Regresyon Analizi Sonuçlarına Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma bulguları incelendiğinde, çocuğun annesi ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça babası ile arasındaki olumlu ilişkinin de arttığı ya da babası ile arasındaki çatışmalı ilişkinin azaldığı; çocuğun babası ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça annesi ile arasındaki çatışmalı ilişkinin azaldığı; çocuğun annesi ile arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça, babası ile arasındaki çatışmalı ilişkinin da arttığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Araştırma bulgularında hem annenin hem de babanın evlilik yaşam doyumu arttıkça, çocuğun anne-babası ile arasındaki olumlu ilişkilerin arttığı, çocuğun anne-babası ile arasındaki çatışmalı ilişkilerin ise azaldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Erwin (21), bir ilişkinin bulunduğu bağlamdan yalıtılmış olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla aile içinde yaşanan anne ile çocuk arasındaki ilişkinin, baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi ya da anne ile baba arasındaki ilişkinin, anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyebileceği düşünülmektedir. Araştırma bulgularının ilgili literatürü desteklediği görülmektedir. Barnett ve arkadaşlarının (244) yaptığı çalışma bulguları, annelerin negatif ebeveynlik

davranışları ile babaların negatif ebeveynlik davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan Garip (255), çalışmasında demokratik ebeveyn tutumu ile ebeveyn evlilik uyumu arasında pozitif yönlü; otoriter ebeveyn tutumu ile ebeveyn evlilik uyumu arasında ise negatif yönlü ilişki olduğunu görmüştür. Benzer şekilde Ertuğrul ve Toros (11), 103 çocuk ve ebeveynleri ile yürüttükleri çalışmada izin verici-ihmalî tutuma ya da otoriter tutuma sahip ebeveynlerin evlilik uyumlarının daha düşük olduğu, izin verici-hoşgörülü tutuma sahip ebeveynlerin evlilik uyumlarının ise daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Schudlich ve arkadaşları (9), 5-8 yaş arası çocuğu olan 47 evli çift üzerinde yaptıkları çalışmada anne-baba ile çocuk arasındaki olumsuz ilişkinin anne ve babanın çatışmalı evliliği ile ilişkili olduğunu saptamıştır. Shek (8), 378 Çinli ailedeki ikili ilişkileri incelediği çalışmasında anne-baba ve çocuk arasındaki ilişki ile anne ve babaların evlilik kalitesi arasında güçlü ilişkiler olduğunu görmüştür. Erel ve Burman (6) 68 araştırma inceledikleri meta analiz çalışmada, ebeveynlerin evlilik kalitesi ile ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında oldukça güçlü ilişkiler olduğunu görmüşlerdir. Hem anne hem de baba evlilik yaşam doyumunun anne ile çocuk arasındaki olumlu ve çatışmalı ilişkiyi; baba evlilik yaşam doyumunun ise baba ile çocuk arasındaki olumlu ve çatışmalı ilişkiyi anlamlı düzeyde yordadığı sonucu da elde edilen bulgular arasındadır (Bkz. Tablo 4.50, 4.51). Gerek annenin gerek ise babanın evlilikten sağladığı doyumun çocukları ile ilişkilerine yansıdığı görülmektedir. Evlilik ilişkisinden yeterli doyum sağlanamaması sonucunda eşler arasında yaşanan sorunların ebeveynlerin daha tahammülsüz ve mutsuz olmalarına neden olabileceği, bunun da çocukları ile ilişkilerine olumsuz şekilde yansımış olabileceği ya da evlilik ilişkisinden sağlanan doyumun ebeveynlerin daha mutlu ve anlayışlı olmalarını sağlamış olabileceği, bunun da çocukları ile ilişkilerine olumlu şekilde yansımış olabileceği düşünülmektedir. İlgili literatürde araştırma bulgusu ile oldukça tutarlı çalışmaların olduğu görülmektedir. Yaşar (10), 413 çocuk ve anneleri ile yürüttüğü çalışmada yüksek evlilik doyumuna sahip annelerin çocuklarının anneleri ile aralarındaki ilişkiyi daha kabul edici algıladıklarını, diğer taraftan düşük evlilik doyumuna sahip annelerin çocuklarının ise anneleri ile aralarındaki ilişkiyi daha reddedici algıladıklarını saptamıştır. Barnett ve arkadaşları (244) çalışmalarında, ebeveynlerin evlilik kalitesinin ve eş ebeveynliğinin, duyarlı anne ve

baba ebeveynliğini açıkladığını görmüşlerdir. Yılmaz (7), çalışmasında anne ile baba arasındaki uyumun anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi anlamlı düzeyde yordadığı; eşler arasındaki uyum artıkça anne ve babanın çocuğuna gösterdiği ilginin de arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada anne evlilik yaşam doyumu arttıkça baba evlilik yaşam doyumunun da arttığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Evlilik ilişkisinde eşlerin evliliklerinden sağlamış oldukları doyumun birbiri ile ilişkili olmasının beklenen bir bulgu olduğu söylenebilir. Bu bulgunun ilgili literatürü desteklediği görülmektedir. Barnett ve arkadaşları (244)'nın çalışma bulguları da anne evlilik kalitesi ile baba evlilik kalitesi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Seyrek (296), çalışmasında kadınların evlilik uyumu ile erkeklerin evlilik uyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde Uçak (297) da kadınların evlilik doyumu ile erkeklerin evlilik doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde prososyal davranış ile asosyal davranış, kaygılı korkulu olma, dışlanma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık arasında negatif yönde; asosyal davranış ile dışlanma, kaygılı korkulu olma ve aşırı hareketlilik arasında pozitif yönde; asosyal davranış ile saldırganlık arasında pozitif yönde; dışlanma ile kaygılı korkulu olma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık arasında pozitif yönde; kaygılı korkulu olma ile aşırı hareketlilik ve saldırganlık arasında pozitif yönde; aşırı hareketlilik ile saldırganlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Çocuğun akranlarıyla ilişkilerindeki belirleyicilerinden biri olan prososyal davranışlardaki artış, akranları tarafından daha fazla kabul görmesine; dolayısıyla asosyal davranış, kaygılı-korkulu olma, aşırı hareketlilik, saldırganlık gibi sosyal kabul görmeyen davranışlarda ve sosyal kabul görmeyen davranışlar gösteren çocukların karşılaşabileceği akranlar tarafından dışlanmada azalmaya neden olmuş olabilir. Diğer taraftan sosyal kabul görmeyen bir davranıştaki artışın ise sosyal kabul görmeyen bir diğer davranışta artışa neden olması da şaşırtıcı bir bulgu değildir. Öyle ki çocuğun geri çekilme davranışları göstermesi ya da akranlarına karşı saldırgan ve aşırı hareketli olması akranları tarafından dışlanmasını arttırmış olabilir. Literatür incelendiğinde Gülay (23), Ladd ve Profilet (169), Uluyurt (177), Gür (242), Yüce (273), Crick ve Ladd (298)

tarafından yapılan çalışmaların araştırma bulgusunu desteklediği görülmektedir. Şen ve Arı (299), Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği'nin geçerlik güvenirlik çalışmasını yaptıkları araştırmada çocukların saldırgan davranışları ve depresif duygulanım davranışları ile prososyal davranışlar arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki olduğunu görmüştür. Chang ve arkadaşları (181), 337 orta öğretim öğrencisi ile yaptıkları çalışmada sosyal yeterlilik ile sosyal geri çekilme ve iletişimden kaçınma arasında negatif yönde; iletişimden kaçınma ile sosyal geri çekilme arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu saptamışlardır. Akkaya Ersan (300) çalışmasında akran ilişkilerinin çekingenlik, sosyal konum, problem çözme, sosyal davranış ve saldırganlık boyutları arasında farklı düzeylerde anlamlı ilişkilerin olduğunu saptamıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde hem annenin hem de babanın evlilik yaşam doyumu arttıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça akranlarına karşı gösterdiği prososyal davranışların da arttığı; anne ve babanın evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun akranlarına karşı gösterdiği prososyal davranışların azaldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Çocuğun ilk öğretmenlerinin ebeveynleri olduğu düşünüldüğünde bu bulgu oldukça anlamlıdır. Öyle ki çocuklar sosyal davranışları çoğunlukla ebeveynlerinin birbirleri ile ilişkilerini gözlemleyerek ve ebeveynleri ile yaptıkları ilişki pratikleri sonucunda öğrenmektedirler. Dolayısıyla aile içi olumlu ilişkilerdeki artış, çocuğun akranlarına karşı gösterdiği prososyal davranışları arttırmış olabilir. Bunun yanı sıra anne-baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun akranlarına karşı gösterdiği prososyal davranışları anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.52). İlgili literatürdeki çalışmaların daha çok ebeveyn tutumları ve ebeveyn-çocuk ilişkisi ile çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkilere yöneldiği, evlilik ilişkisi ile çocuğun sosyal davranışlarının ele alındığı çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda araştırma bulgusunun ilgili literatüre önemli katkı sağlayacağı söylenebilir. Chen ve arkadaşları (108), ebeveynleriyle olumlu ilişkileri olan çocukların akranları ile de olumlu ilişkiler kurabildiklerini saptamışlardır. Anthony ve arkadaşları (107) da, ebeveynlik stresinin okul öncesi dönemdeki çocukların davranışlarıyla ilişkili olup olmadığını inceledikleri çalışmada ebeveyn

stresi ile çocuğun sosyal yeterliliği arasında negatif yönde ilişki olduğunu görmüşlerdir. Bir başka çalışmada da destekleyici ebeveynliğin sosyal yeterlilik ile pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır (109). Eisenberg ve arkadaşları (106), çocuğun sosyal becerilerinin ve sosyal yeterliliğinin annelerin çocukları ile ilişkilerindeki pozitif ve negatif duygularından etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır. Paley ve arkadaşları (105), 4 yıl boyunca 451 çocuk ve ebeveynlerinin ilişkilerini inceledikleri çalışmada ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun akranları ile ilişkilerini şekillendirdiğini; ebeveynleri ile arasında kabul edici, sıcak ilişkileri olan çocukların akranları ile olumlu ilişkiler kurduklarını saptamışlardır. Diğer taraftan Akkapulu (125) çalışmasında, ebeveyn evlilik uyumunun çocuğun sosyal yetkinlik düzeyini yordayan bir değişken olduğunu görmüştür.

Araştırma bulguları, hem annenin hem de babanın evlilik yaşam doyumu arttıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça akranlarına karşı gösterdiği asosyal davranışların azaldığını; anne ve babanın evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun akranlarına karşı gösterdiği asosyal davranışların arttığını göstermektedir (Bkz. Tablo 4.49). Evlilik doyumundaki azalma ile aile içinde yaşanan problemlerde bir artış görülebileceği düşünülmekte olup çocuğun gerek ebeveynler arasında yaşanan problemlerin gerekse ebeveyn ile çocuk arasında yaşanan çatışmaların olduğu aile ortamındaki ilişkileri model alması, akranları ile ilişkilerinde sosyal olmayan davranışlar sergileme eğilimini arttırmış olabilir. Dolayısıyla bu bulgu, sosyal davranışların aile içi ilişkilere dayanması, çocuğun anne ve babası ile ilişkilerinin ya da anne ve babasının birbiriyle olan ilişkisinin çocuğun sosyal yaşantısındaki davranışlarını etkilemesi ile açıklanabilir. Araştırmada çocuğun babasıyla olan çatışmalı ilişkisinin ve babasının evlilik yaşam doyumunun çocuğun asosyal davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı bulgusuna da ulaşılmıştır (Bkz. Tablo 4.53). Bu bulgu, çocuğun baba figüründen daha çok etkileniyor olabileceğini düşündürmektedir. Literatürde araştırma bulguları ile tutarlı çalışmaların olduğu görülmektedir. Fishman ve Meyers (20), çalışmalarında ebeveyn evlilik doyumu, ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun psikolojik sorunları arasında ilişki olduğunu; düşük evlilik doyumuna sahip ebeveynlerin çocuklarının yüksek evlilik doyumuna sahip ebeveynlerin çocuklarına kıyasla daha mutsuz, uyumsuz ve asosyal olma eğiliminde

olduklarını saptamışlardır. Güngören (301)'in 5-6 yaş çocuk grubunun sosyal beceri ve uyum düzeyleri ile ebeveynlerinin evlilik çatışması arasındaki ilişkileri incelediği çalışmanın bulguları, evlilik çatışması arttıkça çocuğun sosyal uyumsuzluğunun da artacağı, çocuğun sosyal uyum ve becerinin ise azalacağı yönündedir. Kızılışık Kartal (256), okulöncesi dönemdeki 124 çocuk ve anneleri ile yürüttüğü çalışmada anne çift uyumu arttıkça çocuktaki davranış sorunlarının azaldığını görmüştür. Benzer şekilde Kaya (302), 8-10 yaş grubu çocuklar ve ebeveynleri ile yürüttüğü çalışmada ebeveynlerin evlilik uyumları arttıkça çocuklardaki davranış problemlerinin azaldığını görmüştür. Özbey ve Alisinanoğlu (303) çocukların davranış problemlerini inceledikleri çalışmalarında, aile içi çatışmanın çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi açısından risk taşıdığını gözlemlemişlerdir.

Araştırma bulguları incelendiğinde, hem annenin hem de babanın evlilik yaşam doyumu arttıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça akranlarına karşı kaygılı korkulu oluşunun azaldığı; anne ve babanın evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun akranlarına karşı kaygılı korkulu oluşunun arttığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Bu bulgu, ebeveynlerin birbirleriyle ilişkisinde ya da çocuğun ebeveynleri ile olan ilişkisinde yaşanan olumsuzluklar sonucunda çocuktaki kaygı düzeyinin artması ve bunun da akranları ile ilişkilerine yansması ile açıklanabilir. Araştırma sonucunda çocuğun babasıyla olan olumlu ve çatışmalı ilişkisinin çocuğun akranlarına karşı kaygılı korkulu oluşunu anlamlı düzeyde yordadığı bulgusuna da ulaşılmıştır (Bkz. Tablo 4.54). Buradan çocuğun babası ile kurduğu ilişkinin kaygı ve korku düzeyini daha çok etkilediği çıkarımında bulunulabilir. Literatürde araştırma bulgularını destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Yüksek Usta (248), anne ve çocuk arasındaki çatışmalı ilişki ile çocuğun içselleştirme davranış problemleri arasında pozitif yönde; anne ve çocuk arasındaki yakın ilişki ile çocuğun içselleştirme davranış problemleri arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunduğunu görmüştür. Brown ve Whiteside (37), 7-18 yaş grubundaki 64 çocuk ve ergen ile yürüttükleri çalışmada ebeveyn reddi ile güvensiz bağlanmanın çocuğun endişeli oluşunu düşük düzeyde, ancak anlamlı olarak açıkladığını görmüşlerdir. Muris ve arkadaşları (36), 12 yaşındaki 91 çocuk ile yürüttükleri çalışmada güvensiz bağlanma yaşayan çocukların güvenli bağlanma yaşayan çocuklara göre daha kaygılı

oldukları ve depresyon sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Bir başka çalışmada da ebeveyni ile arasında duyarlı ve sıcak bir ilişki olan çocuklarda sosyal geri çekilme davranışlarının daha az olduğu görülmüştür (38). Diğer taraftan Şirvanlı Özen (15) ebeveynler arasındaki evlilik uyumu azaldıkça çocuğun kaygı düzeyinin ve davranış problemlerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Sturge Apple ve arkadaşları (117) çalışmalarında anne-babaları evlilik çatışması yaşayan çocukların akranlarıyla ilişkilerinde problem yaşadıklarını, içselleştirme davranış problemleri gösterdiklerini saptamışlardır. Kızılışık Kartal (256), okulöncesi dönemdeki 124 çocuk ve anneleri ile yürüttüğü çalışmada annenin çift uyumu arttıkça çocuğun endişeli ve ağlamaklı oluşunda azalma olduğunu bulunmuştur. Webster Stratton (131)'in 3-8 yaş arası çocuğa sahip 120 anne ve 85 baba ile yürüttüğü çalışmada, anne ve baba evlilik doyumu ile çocuğun içselleştirme davranış problemleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Rothbaum ve Weisz (304) tarafından 47 araştırmanın incelendiği meta analiz çalışmasında aile problemleri ve ebeveyn sorunları ile çocukların içselleştirme davranış sorunları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde, hem annenin hem de babanın evlilik yaşam doyumu arttıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça çocuğun akranları tarafından dışlanmasının azaldığı; anne ve babanın evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun akranları tarafından dışlanmasının arttığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Bu bulgu üzerinden, çocuğun aile içi ilişkilerde yaşadığı olumsuzlukların araştırma bulgularının da gösterdiği gibi akranları ile ilişkilerinde daha kaygılı ve korkulu olmasına ya da daha saldırgan ve asosyal davranışlar sergilemesine neden olmuş olabileceği; akran kabulünü engelleyen bu davranışların da çocuğun akranları tarafından dışlanmasına zemin hazırlamış olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan çocuğun babasıyla olan olumlu ilişkisinin ve babasının evlilik yaşam doyumunun çocuğun akranları tarafından dışlanmasını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.55). Bu bulgunun, babanın çocuğun davranışları üzerindeki etkileyici gücünü ortaya koyduğu söylenebilir. Literatürde araştırma bulgularıyla örtüşen çalışmaların olduğu görülmektedir. Şendil (90), ebeveynler arasında yaşanan çatışmaların ve zayıf anne-baba çocuk ilişkisinin çocuğun akranları

ile ilişkilerinde problem yaşamasına neden olabileceğini belirtmektedir. Paley ve arkadaşları (105) 4 yıl boyunca 451 çocuk ve ebeveynlerinin ilişkilerini inceledikleri çalışmada, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun akranları ile ilişkilerini şekillendirdiğini; ebeveynleri ile ilişkilerinde reddedilen çocukların akranları ile ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını saptamışlardır. Fishman ve Meyers (20) da çalışmalarında anne ve babanın evlilik doyumu ile çocuğun psikolojik sorunları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu; ebeveynleri ile ilişkileri zayıf olan çocukların ebeveynleri ile ilişkileri güçlü olan çocuklara göre daha mutsuz olma ve akranları ile daha fazla sorun yaşama eğiliminde olduklarını görmüşlerdir. Osborne ve Fincham (19)'ın 6. ve 7. sınıfa devam eden 169 çocuk ve ebeveynleri ile yürüttükleri çalışmada ebeveyn ile çocuk arasındaki olumsuz ilişkinin, ebeveyn evlilik çatışması ile çocuğun sosyal uyumu arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiğini saptamışlardır.

Araştırma bulguları, hem annenin hem de babanın evlilik yaşam doyumu arttıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça akranlarına aşırı hareketliliğinin azaldığını; anne ve babanın evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun akranlarına karşı aşırı hareketliliğinin arttığını göstermektedir (Bkz. Tablo 4.49). Ebeveynlerin evlilik ilişkilerinden sağladıkları doyum azaldıkça birbirleri ile daha çok sorun yaşayabilecekleri, bu sorunların da yüksek olasılıkla aile içi ilişkilere yansıtacağı ve böylesi bir aile ikliminde ebeveynlerin çocukları üzerindeki kontrolünün azalacağı, hatta birbirleriyle tutarsız tutumlar sergileyebilecekleri düşünülmektedir. Bu durumda oluşabilecek kontrolsüz bir ortam da çocuğun aşırı hareketlilik gibi dışa yönelim davranışlarında artış görülmesine neden olmuş olabilir. Diğer taraftan baba ve çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun aşırı hareketliliğini anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.56). Bu bulgunun, babanın çocuğun davranışları üzerindeki etkileyici gücünü ortaya koyduğu söylenebilir. Literatürde araştırma bulgularını destekleyen çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Demirkaya ve Abali (305) saldırganlık, aşırı hareketlilik gibi dışa yönelim davranış problemleri olan çocukların yetiştirilme tutumlarını inceledikleri çalışmada bu çocukların anne ve babaları arasında aşırı geçimsizlik olduğunu görmüşlerdir. Johnston ve Mash (306) dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi bulunan

çocukların ebeveyn-çocuk arasında daha fazla çatışma yaşandığını belirtmişlerdir. Campbell (307) de çalışmasında çocuğun ebeveyni ile arasındaki ilişkinin, çocuktaki davranış problemlerini açıkladığını görmüştür. Keown (188) aşırı hareketlilik tanısı olan 33 çocuğun ve aşırı hareketlilik tanısı olmayan 34 çocuğun katılımıyla yürüttüğü çalışmada, 4 yaş grubu çocukların akranlarıyla ve ebeveynleriyle ilişkilerini incelenmiştir. Çalışmada aşırı hareketlilik tanısı olan çocukların ebeveynlerinin çocuklarıyla daha az vakit geçirdikleri ve ilişkilerinin daha olumsuz olduğu; ebeveynlerin olumsuz disiplin tutumları ve stres düzeyi ile çocuklarının aşırı hareketlilikleri arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Diğer taraftan Kızıllık Kartal (256), okulöncesi dönemdeki 124 çocuk ve anneleri ile yürüttüğü çalışmada anne çift uyumu arttıkça çocuktaki aşırı hareketliliğin azaldığını saptamıştır. McGee ve arkadaşları (308) yaptıkları çalışma ile çocuktaki dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun gelişiminde aile içi huzursuzluklar, çocuk-ebeveyn arasındaki ilişki bozukluğu, ebeveynlerin evliliklerindeki problemler gibi etmenlerin etkili olduğunu görmüşlerdir. Webster Stratton (131), 3-8 yaş arası çocuğa sahip 120 anne ve 85 baba ile yürüttüğü çalışmada annelerin evlilik doyumu ile çocuğun aşırı hareketlilik puanları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde, hem annenin hem de babanın evlilik yaşam doyumu arttıkça ya da çocuğun babası ile arasındaki olumlu ilişki arttıkça akranlarına karşı saldırganlığının azaldığı; anne ve baba evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da çocuğun anne-babası ile arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun akranlarına karşı saldırganlığının arttığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.49). Aile içinde yaşanan olumsuz ilişki örneklerinin çocuğun akranlarına yönelik saldırgan davranışları arttırması ya da olumlu ilişki örneklerinin akranlara yönelik saldırgan davranışları azaltması, aile içi ilişkilerin çocuğun davranışlarında önemli rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca araştırmada baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun akranlarına karşı saldırgan davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı bulgusuna da ulaşılmıştır (Bkz. Tablo 4.57). Araştırma bulgusunun da belirttiği gibi akranlara karşı saldırganlığın kız çocuklara göre erkeklerde daha fazla görüldüğü (Bkz. Tablo 4.28) düşünüldüğünde; çocuğun akranlarına karşı saldırgan davranışlarının çocuğun babası ile arasındaki çatışmalı ilişki ve baba evlilik yaşam doyumu tarafından anlamlı düzeyde

yordanması, erkek çocukların rol modellerinin babaları olması ile açıklanabilir. Literatürde araştırma bulgularını destekleyen çok sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Yüksek Usta (248) çalışmasında, anne ile çocuk arasındaki yakın ilişki arttıkça çocuğun dışa yönelim davranış problemlerinin azaldığını; anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocukların dışa yönelim davranış problemlerinin arttığını görmüştür. Bir diğer çalışmada ise destekleyici ebeveynliğin çocuğun dışsallaştırma sorunları ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (109). Kimonis ve arkadaşları (309), araştırmalarında katı ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemde görülen saldırganlık ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sertbaş (310), çocuklardaki davranış problemlerini incelediği çalışmada ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuklarda davranış problemlerine neden olduğunu görmüştür. Bir başka çalışmada da çocuğun ebeveyni ile arasında duyarlı ve sıcak bir ilişki olduğunda, çocuklardaki saldırgan davranışların daha az olduğu görülmüştür (38). Diğer taraftan Kızılışık Kartal (256) tarafından yapılan çalışmada, annelerin çift uyumu arttıkça çocukta görülen saldırganlığın azaldığı saptanmıştır. Özbey (311), 89 ebeveynin katıldığı çalışmada ebeveynlerin evlilik uyumları ile çocuklarının dışa yönelim problem davranışları arasında negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sturge Apple ve arkadaşları (117) çalışmalarında anne-babaları evlilik çatışması yaşayan çocukların akranlarıyla ilişkilerinde problem yaşadıklarını, dışsallaştırma davranış problemleri gösterdiklerini saptamışlardır. Schudlich ve arkadaşlarının (9) 5-8 yaş arası çocukları olan 47 evli çiftin katılımıyla yaptıkları çalışma sonucunda, olumsuz anne-çocuk, olumsuz baba-çocuk ilişkisinin ve çatışmalı anne-baba evlilik ilişkisinin çocuğun saldırganlığı ile pozitif yönde ilişkili olduğu; ebeveynleri evlilik çatışması yaşayan çocukların ebeveyn-çocuk ilişkisi aracılığıyla daha çatışmalı akran ilişkileri yaşadıkları bulunmuştur. Rothbaum ve Weisz (304) tarafından 47 araştırmanın incelendiği meta analiz çalışmada, çocukların aile problemleri ve ebeveyn sorunları ile dışsallaştırma sorunları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına yer verilmiş olup ilgili kurum, kuruluş, kişi ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği, ancak annelerin erkek çocukları ile arasındaki ilişkilerinin daha çatışmalı olduğu saptanmıştır. Babaların kız çocukları ile ilişkilerinin daha olumlu olduğu, erkek çocukları ile ilişkilerinin ise daha çatışmalı olduğu görülmüştür.
- Anne ile çocuk arasındaki olumlu ve çatışmalı ilişkinin, baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği, ancak 60-65 ay çocuk grubunun babaları ile ilişkilerinin 66-72 ay çocuk grubuna göre daha çatışmalı olduğu saptanmıştır.
- Anne öğrenim durumu yükseldikçe çocukları ile olumlu ilişkilerinin arttığı, çatışmalı ilişkilerinin ise azaldığı görülmüştür. Babaların çocukları ile ilişkilerinin ise öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Aile gelir durumu arttıkça anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin azaldığı, anne ile çocuk arasındaki ilişkinin daha olumlu olduğu saptanmıştır. Baba ile çocuk arasındaki ilişkinin aile gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Anne-çocuk ve baba-çocuk arasındaki ilişkilerin çocuğun doğum sırasına, çocuk sayısına, ebeveynlerin yaşına, ebeveynlerin çalışma durumuna, aile yapısına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Kız çocuğa sahip anne ve babaların evlilik yaşam doyumlarının erkek çocuğa sahip anne ve babalardan daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Öğrenim durumu yükseldikçe anne evlilik yaşam doyumunun arttığı; baba evlilik yaşam doyumunun ise öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

- Çalışan annelerin evlilik yaşam doyumlarının çalışmayan annelerden daha yüksek olduğu; babaların ise evlilik yaşam doyumlarının çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Aile gelir durumu arttıkça anne evlilik yaşam doyumunun arttığı; baba evlilik yaşam doyumunun ise aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.
- Anne ve baba evlilik yaşam doyumunun yaşa, evlilik yaşına, çocuğun yaşına, çocuk sayısına, aile yapısına göre anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır.
- Kız çocukların akranlarına karşı daha fazla prososyal davranış gösterdiği, erkek çocukların ise akranlarına karşı daha saldırgan, kaygılı korkulu, aşırı hareketli oldukları ve akranları tarafından daha fazla dışlandıkları saptanmıştır. Asosyal davranışların cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.
- Prososyal davranışların yaş ile birlikte arttığı; asosyal davranışların, kaygılı korkulu olmanın, aşırı hareketliliğin ve dışlanmanın ise yaş ile birlikte azaldığı saptanmıştır. Saldırganlığın yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.
- Özel anaokuluna devam eden çocukların resmi anaokuluna devam eden çocuklara göre akranlarına karşı daha fazla asosyal, kaygılı korkulu, aşırı hareketli, saldırgan oldukları ve akranları tarafından daha fazla dışlandıkları saptanmıştır. Prososyal davranışların çocuğun devam ettiği okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Çocuğun akranlarına karşı gösterdiği prososyal davranışların, asosyal davranışların, kaygılı korkulu olmanın, aşırı hareketliliğin, saldırganlığın ve akranları tarafından dışlanmasının çocuğun kardeş sayısına, doğum sırasına, ebeveyn yaşına, ebeveyn öğrenim durumuna, aile gelir durumuna ve aile yapısına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişki arttıkça baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin arttığı ya da baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin azaldığı; anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişki azaldıkça baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin de azaldığı ya da baba ile çocuk arasındaki

olumlu ilişkinin arttığı; anne evlilik yaşam doyumu arttıkça baba evlilik yaşam doyumunun da arttığı saptanmıştır.

- Anne evlilik yaşam doyumu arttıkça anne ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin arttığı; anne ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ise azaldığı görülmüştür. Anne ve baba evlilik yaşam doyumunun anne ile çocuk arasındaki olumlu ve çatışmalı ilişkiyi anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.
- Baba evlilik yaşam doyumu arttıkça baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişkinin arttığı; baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ise azaldığı görülmüştür. Baba evlilik yaşam doyumunun baba ile çocuk arasındaki olumlu ve çatışmalı ilişkiyi anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.
- Prososyal davranış ile asosyal davranış, kaygılı korkulu olma, dışlanma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin; asosyal davranış, kaygılı korkulu olma, dışlanma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.
- Anne-baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişki ya da anne ve baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının arttığı; anne ve baba evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da anne-baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının azaldığı görülmüştür. Anne-baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun prososyal davranışlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.
- Anne-baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişki ya da anne ve baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının azaldığı; anne ve baba evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da anne-baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun asosyal davranışlarının arttığı görülmüştür. Çocuk ile baba arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun asosyal davranışlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.
- Anne-baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişki ya da anne ve baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun azaldığı; anne ve baba evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da anne-baba ile çocuk arasındaki

çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun kaygılı korkulu oluşunun da arttığı görülmüştür. Çocuk ile baba arasındaki çatışmalı ve olumlu ilişkinin çocuğun akranlarına karşı kaygılı korkulu oluşunu anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.

- Anne-baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişki ya da anne ve baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun dışlanmasının azaldığı; anne ve baba evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da anne-baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun dışlanmasının da arttığı görülmüştür. Çocuk ile baba arasındaki olumlu ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun akranları tarafından dışlanmasını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.
- Anne-baba çocuk arasındaki olumlu ilişki ya da anne ve baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin azaldığı; anne ve baba evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da anne-baba çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun aşırı hareketliliğinin de arttığı görülmüştür. Çocuk ile baba arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun akranlarına karşı aşırı hareketliliğini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.
- Baba ile çocuk arasındaki olumlu ilişki ya da anne ve baba evlilik yaşam doyumu arttıkça çocuğun saldırganlığının azaldığı; anne ve baba evlilik yaşam doyumu azaldıkça ya da anne-baba ile çocuk arasındaki çatışmalı ilişki arttıkça çocuğun saldırganlığının da arttığı görülmüştür. Çocuk ile baba arasındaki çatışmalı ilişkinin ve baba evlilik yaşam doyumunun çocuğun akranlarına karşı saldırganlığını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.

Bu araştırma ile 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumları, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve çocuğun akran ilişkileri arasındaki ilişkiler ortaya konmuştur.

Aile içinde kurulan güvenli ve sıcak ilişkiler, çocuğun akranlarıyla olumlu ilişkiler kurmasını ve uyumlu bir birey olmasını sağlayacaktır.

Eğitimcilere Öneriler

- Akran ilişkilerinin ilk ve yoğun şekilde okul öncesi eğitim kurumlarında yaşanmaya başlandığı düşünüldüğünde, okul yöneticileri, okul rehberlik

servisleri ve okulöncesi öğretmenleri akran ilişkilerinin önemi konusunda duyarlı olmalıdır.

- Okullarda akran ilişkilerine yönelik nitelikli çalışmalar yürütülebilmesi için akran ilişkileri konusu, öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarına dahil edilmelidir.
- Okullarda ebeveynlere yönelik eğitimler ya da basılı ve görsel yayınlar aracılığıyla çocuğun akran ilişkilerinin önemi ve ebeveynlerin evlilik ilişkisinin, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin çocukların sosyal ilişkileri üzerindeki etkisi konularında anne ve babalara rehberlik çalışmaları yapılabilir.
- Ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ve ebeveynlerin birbirleriyle ilişkilerinin, akran ilişkilerinde sorun yaşayan çocuklara yönelik hazırlanacak müdahale programlarına dahil edilerek programa aile katılımının sağlanmasının sorunların çözümüne önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anne ve Babalara Öneriler

- Ebeveynler gerek eşleriyle kurdukları ilişkiyle gerekse çocuklarıyla kurdukları ilişkilerle çocuklarına model oldukları ve çocukların da akranlarıyla ilişkilerinde aile içi ilişkileri kendilerine model aldıkları bilinci ile çocuklarına uygun rol modeller olmalıdırlar.
- Ebeveynler evlilik ilişkilerinde yaşadıkları problem durumlar için gerektiğinde uzman desteği almalıdır.

Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşlarına Öneriler

- İlgili kurum kuruluşların yapılacak çalışmaları desteklemesinin araştırmacıları teşvik etmesi açısından önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir.
- Bireylerin evlilik doyumunu arttırabilmek için evlilik öncesinde doğru eş seçimine yönelik, evlilik sırasında ise empati, çatışma çözme becerileri gibi konulara yönelik eğitimler planlanarak uygulanabilir.
- Aile Sağlığı, Toplum Sağlığı gibi merkezlerde ilgili alanda personel istihdamı sağlanarak ebeveynlere, eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin tüm aile

üzerindeki olası etkilerine yönelik bilgilendirmeler yapılabileceği ve gerekli danışmanlık hizmetinin sağlanabileceği düşünülmektedir.

- Ebeveyn evlilik ilişkisinin ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin çocuğun akran ilişkileri ile ilişkisine yönelik farkındalık sağlayıcı kamu spotları hazırlanarak yayınlanması sağlanabilir.
- Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan basılı ve görsel yayınlarda çocuğun sağlıklı akran ilişkileri kurmasını kolaylaştırıcı unsurlara yer verilmesinin çocuklar için rehber olacağı düşünülmektedir.

Araştırmacılara Öneriler

- Bu çalışmaya hem anneler hem de babalar dahil edilmiştir. Literatürde yer alan anne ve babalar ile yürütülmüş çalışmaların sınırlı olduğu düşünüldüğünde, anne ve babaların dahil edildiği çalışmaların sayısı arttırılabilir.
- Ebeveyn ilişkilerinin, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ve akran ilişkilerinin farklı boyutlarıyla değerlendirilebileceği ölçekler geliştirilebilir.
- Yapılacak çalışmalarda ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkilerin, ebeveynlerin evlilik ilişkisi ile çocuğun akran ilişkileri arasında aracı bir rol üstlenip üstlenmediği araştırılabilir.
- Yapılacak çalışmalarda ebeveyn evlilik ilişkilerinin ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin iyileştirilmesi için ebeveynlere yönelik eğitim programları hazırlanarak eğitimlerin etkisinin incelendiği çalışmalar yürütülebilir.
- Ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve akran ilişkilerinin tek ebeveynli ailelerde incelendiği çalışmalar planlanabilir.
- Bu çalışma Manisa İli'nde yapılmış olup farklı illerde ve farklı yaş gruplarındaki örneklem grupları ile de benzer çalışmalar yürütülebilir.

7. KAYNAKLAR

1. Lerner RM, Spanier GB. Child influences on marital and family interaction: A life-span perspective. New York: Academic Press; 1978.
2. Üstün E. Etkili Aile-Okul-Toplum İlişkiler. Temel ZF. Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları. 2. basım. Ankara: Anı Yayıncılık; 2013.
3. Öngider N. Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 2013; 5(4): 420-440.
4. Çağdaş A. Anne-Baba-Çocuk İletişimi. 2. basım. Ankara: KÖK Yayıncılık; 2009.
5. Canel AN. Evlilik ve Aile Hayatı. 2. basım. İstanbul: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları; 2012.
6. Erel O, Burman B. Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. Psychological bulletin. 1995; 118(1): 108.
7. Yılmaz A. Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne baba tutumu ile çocukların, ergenlerin ve gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2000.
8. Shek D. Paternal And Maternal Influences on Family Functioning Among Hong Kong Chinese Families. The Journal Of Genetic Psychology. 2001; 162(1): 56-74.
9. Schudlich TD, Shamir H, Cummings EM. Marital conflict, children's representations of family relationships, and children's dispositions towards peer conflict strategies. Social Development. 2004; 13(2): 171-192.
10. Yaşar F. İlköğretime devam eden öğrencilerin anne-çocuk ilişkisini kabul ve reddedici algılama düzeyinin annenin evlilik doyumu ve evlilik düzeyiyle ilişkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Adana: Çukurova Üniversitesi; 2009.
11. Ertuğrul G, Toros F. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumu ve ebeveynlerinin evlilik uyumları arasındaki ilişki. Yeni Symposium Journal. 2010; 48: 172-183.
12. Rauer AJ. Identifying happy, healthy marriages for men, women, and children [PhD thesis]. USA: University of Michigan; 2006.
13. Erbek E, Beştepe E, Akar H, Eradamlar N, Alpkan RL. Evlilik doyumu. Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi. 2005; 18(1): 39-47.
14. Yavuzer H. Anne Olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2010.
15. Şirvanlı Özen D. Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 1998.
16. Hortaçsu N. İnsan İlişkileri. 4. basım. Ankara: İmge Kitabevi; 2012.

17. Kerns KA, Klepac L, Cole A. Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental psychology*. 1996; 32(3): 457.
18. Santrock JN. Yaşam Boyu Gelişim. Yüksel G, çev. editörü. 13. basımdan çeviri. Ankara: Nobel Yayınları; 2012.
19. Osborne LN, Fincham FD. Marital conflict, parent-child relationships, and child adjustment: Does gender matter?. *Merrill-Palmer Quarterly*. 1996; 42(1): 48-75.
20. Fishman EA, Meyers SA. Marital satisfaction and child adjustment: Direct and mediated pathways. *Contemporary Family Therapy*. 2000; 22(24): 437-452.
21. Erwin P. Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık. Akınhay O, çev. İstanbul: Alfa Yayınları; 2000.
22. Beyazkürk D, Anlıak Ş, Dinçer Ç. Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research*. 2007; 1(26).
23. Gülay H. 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Doktora Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2008.
24. Schrepferman LM, Eby J, Snyder J, Stropes J. Early affiliation and social engagement with peers: Prospective risk and protective factors for childhood depressive behaviors. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*. 2006; 14(1): 50-61.
25. Demircioğlu H. Sosyal duygusal gelişim. Baysal Metin EN, editör. Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi. Ankara: Pegem Akademi; 2016.
26. Kandır A, Alpan Y. Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 2008; 14(14).
27. Çiftçi Topaloğlu Z. 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Denizli: Pamukkale Üniversitesi; 2013.
28. Yavuzer H. Ana- Baba ve Çocuk. 26. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2016.
29. Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı. 24. basım. İstanbul: Özgür Yayıncılık; 2000.
30. Bowlby J. Bağlanma. Soylu TV, çev. İstanbul: Pinhan Yayıncılık; 2012.
31. Güngör Aytar A. Toplumsal ve duygusal gelişim. Ulusoy A, editör. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. 7. basım. Ankara: Anı Yayıncılık; 2013.
32. Gander MJ, Gardiner HW. Çocuk ve Ergen Gelişimi. Onur B, Dönmez A, Çelen N, çev. 5. basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık; 2004.
33. Yaşar M. Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişim. Metin EN, Turan F, Yükselen Aİ, editörler. Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim -1-. 2. basım. Ankara: Hedef CS Basın Yayın; 2015.
34. Leather N. Relationships: Attachment. Wyse D, editor. *Childhood Studies: An Introduction*. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2004.

35. Schneider BH, Atkinson L, Tardif C. Child–parent attachment and children’s peer relations: A quantitative review. *Developmental Psychology*. 2001; 37(1): 86-100.
36. Muris P, Mayer B, Meesters C. Self reported attachment style, anxiety and depression in children. *Social Behavior and Personality: An International Journal*. 2000; 28(2): 157-162.
37. Brown AM, Whiteside SP. Relations among perceived parental rearing behaviors, attachment style, and worry in anxious children. *Anxiety Disorders*. 2007; 22: 263-272.
38. Pettit GS, Bates JE, Dodge KA. Supportive parenting, ecological context, and children’s adjustment: A seven-year longitudinal study. *Child Development*. 1997; 68(5): 908-923.
39. Diehl M, Elnick AB, Bourbeau LS. Adult attachment styles: their relations to family context and personality. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1998; 74: 1656- 1669.
40. Güvendeğer Doksat N, Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Kavis Yayıncılık; 2011.
41. Ciechanowski PS, Sullivan M, Jensen M, Romano J, Summers H. The relationship of attachment style to depression, catastrophizing and health care utilization in patients with chronic pain. *Pain*. 2003; 104:627- 637.
42. Sayar K, Dinç M. Psikolojiye Giriş. 6. basım. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi; 2016.
43. Fabes R, Martin CL. *Exploring Development Through Childhood*. Boston: Ally&Bacon; 2001.
44. Morgan TC. Psikolojiye Giriş. Karabaş S, Eski R, çeviri editörleri. Ankara: H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayınları; 2009.
45. Yavuzer H. Ana-Baba Okulu. 12. basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2006. 7. Bölüm, Yaygın Ana Baba Tutumları; 115-131.
46. Hortaçsu N. Çocuklukta ilişkiler: Ana-baba, kardeş ve arkadaşlar. Ankara: İmge Yayınevi; 2003.
47. Trawick Smith J, Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı). Akman B, çev. 5. basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2014.
48. Freud S. Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd. Babaoğlu AN, çev. İstanbul; Metis Yayınları; 2001.
49. Bayhan P, Artan İ. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Ankara: Morpa Kültür Yayınları; 2009.
50. Shaffer DR, Kipp K. *Developmental Psychology: Childhood and adolescence*. Canada: Thomson Learning; 2007.
51. Hetherington EM, Parke RD, Gauvain M, Locke VO. *Child Psychology: A Contemporary Viewpoint*. Singapore: The McGraw-Hill Companies; 2006.

52. Craig GJ, Baucum D. Human Development. New Jersey: Pearson Education; 2002.
53. Bronfenbrenner U. The ecology of human development. Cambridge: Harvard University Press; 1979.
54. Bush KR, Peterson GW. Parent-Child Relationships in Diverse Contexts. Peterson GW, Bush KR, editors. Handbook of Marriage and The Family. 3th ed. New York: Springer; 2013.
55. Hanson M, SooHoo T. Cultural Influences on Young Children's Social Competence. Social competence of young children. Risk, disability & intervention. 2008; 61-76.
56. Bronfenbrenner U. Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. Dev Psychol. 1986; 22: 723-742.
57. Saygı D. Ebeveyn- çocuk ilişkisi ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve anne-çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi: İstanbul örnekleme. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2011.
58. Seçer Z, Çeliköz N, Yaşa S. Bazı kişisel özelliklerine göre okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2007; (18): 425-438.
59. Özkan T. Çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden babalara uygulanan baba katılım programının baba çocuk ilişkisi üzerine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2014.
60. Kök EE. Anaokuluna devam eden çocukların ebeveynleri ile ilişkilerinin çocukların oyun davranışlarına yansımalarının incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Antalya: Akdeniz Üniversitesi; 2017.
61. Yavuzer H. Okul Çağı Çocuğu. Ankara: Remzi Kitabevi; 2000.
62. Sayar K, Bağlan F. Koruyucu Psikoloji. İstanbul: Timaş Yayınları; 2013.
63. Navaro L. Ana-Baba Okulu. 12. basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2006. 8. Bölüm, Çocuklarla İletişim Nasıl Kurulur?; 133-144.
64. Yavuzer H. Yaygın Anne Baba Tutumları. Türkyılmaz Catik N, editör. Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları. 3. basım. İstanbul: Timaş Yayınları; 2013.
65. Hoff E, Laursen B, Tardif T. Socioeconomic status and parenting. Bornstein MH, editor. Handbook of Parenting Vol 2: Biology and Ecology of Parenting. 2nd ed. Mahwah, NJ: Lawrence; 2002.
66. Bee H. The Growing Child: An Applied Approach. 2nd. New York: Addison Wesley Longman; 1999.
67. Güngörmüş O. Ana-Baba Okulu. 12. basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2006. 13. Bölüm, Baba- Çocuk İlişkisi; 245-254.
68. Eisenberg N, Fabes RA. Prosocial development. Eisenberg N, Damon W, editors. Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development. 5th ed. New York: Wiley; 1998.

69. Deborah L, Gustavo C, Julia T, Lenna U. Children's Perceptions of Family Relationships as Assessed in a Doll Story Completion Task: Links to Parenting, Social Competence, and Externalizing Behavior. Faculty Publications, Department of Psychology. 2004; 35.
70. Laibe D, Carlo G, Torquati J, Ontai L, Children's perception of family relationships as assessed in doll story completion task: Links to parenting, social competence, and externalizing behavior. *Social Development*. 2004; 13(4): 551-569.
71. Bradley RH, Corwyn RF. Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*. 2002; 53: 371-399.
72. Berger LM, Paxson C, Waldfogel J. Income and child development. *Children and youth services review*. 2009; 31(9): 978-989.
73. Conger RD, Wallace LE, Sun Y, Simons RL, McLoyd VC, Brody GH. Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*. 2002; 38: 179-193.
74. Parke RD, Coltrane S, Duffy S, Buriel R, Dennis J, Powers J, ... Widaman K. F. Economic stress, parenting, and child adjustment in Mexican American and European American families. *Child development*. 2004; 75(6): 1632-1656.
75. Gutman LM, McLoyd VC, Tokoyawa T. Financial strain, neighborhood stress, parenting behaviors, and adolescent adjustment in urban African American families. *Journal of Research on Adolescence*. 2005; 15: 425-449.
76. McLoyd VC. Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*. 1998; 53: 185-204.
77. Demiriz S, Öğretir AD. Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2007; 15(1): 105-122.
78. Kohen DE, Leventhal T, Dahinten VS, McIntosh CN. Neighborhood disadvantage: Pathways of effects for young children. *Child development*. 2008; 79(1): 156-169.
79. Hewlett BS, Macfarlan SJ. Fathers' roles in hunter-gatherer and other small-scale cultures. *The role of the father in child development*. 2010; 10(5): 413-434.
80. Dwairy M. Parental acceptance-rejection: a fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*. 2010; 19: 30-35.
81. Moss E, Gosselin C, Parent S, Rousseau D, Dumont M. Attachment and joint problem-solving experiences during the preschool period. *Social Development*. 1997; 6(1): 1-7.
82. Anderson SA, Sabatelli MR. *Family Interaction: A multigenerational Developmental Perspective*. 4th ed. Boston: Allyn&Bacon; 2007.

83. Brook JS, Lee JY, Finch SJ, Brown EN. The association of externalizing behavior and parent-child relationships: An intergenerational study. *Journal of Child Family Studies*. 2012; 21: 418–427.
84. Steele H, Steele M, Fonagy P. Associations among attachment classifications of mothers, fathers, and their infants. *Child development*. 1996; 541-555.
85. Fonagy P, Steele H, Steele M. Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child development*. 1991; 62(5): 891-905.
86. Özgüven İE. Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: PDREM Yayıncılık; 2010.
87. Kasatura İ. Eş Seçiminden Evliliğe Yaşam Döngüsü. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2014.
88. Arabacı N. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) geliştirilmesi ve anne-baba-çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi [Doktora Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2011.
89. Gerard JM, Krishnakumar A, Buehler C. Marital conflict, parent-child relations, and youth maladjustment: A longitudinal investigation of spillover effects. *Journal of Family Issues*. 2006; 27(7): 951-75.
90. Şendil G. Ebeveyn Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkisi. Ankara: Nobel Yayıncılık; 2014.
91. Shin HS. Korean-American mothers' self-reported parenting patterns and children's social competence [PhD thesis]. Ames: Iowa State University; 1996.
92. Kuczynski L, Kochanska G, Radke-Yarrow M, Girnius-Brown O. A developmental interpretation of young children's noncompliance. *Developmental Psychology*. 1987; 23(6): 799.
93. Özgüven, İ.E. Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: PDREM Yayınları; 2000.
94. Belsky J, Vondra J. Characteristics, consequences, and determinants of parenting. *The handbook of family psychology and therapy*. 1985; 1: 523-556.
95. Lytton H, Romney DM. Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*. 1991; 109(2): 267.
96. Barnett RC, Baruch GK. Determinants of fathers' participation in family work. *Journal of Marriage and the Family*. 1987; 49 (1): 29-40.
97. Özdemir AD. Bazı değişkenler açısından okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin ve ailelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları [Doktora Tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2012.
98. Fabes RA, Hanish LD, Martin CL, Eisenberg N. Young children's negative emotionality and social isolation: A latent growth curve analysis. *Merrill Palmer Quarterly*. 2002; 48(3): 284-307.
99. Işıkhani V. Türkiyede zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin sorunları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 2005.

100. Uğuz S, Toros F, Yazgan Inanç B, Çolakkadıoğlu O. Zihinsel engelli ve /veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2004; 7: 42-47.
101. DuPaul GJ, McGoeys KE, Eckert TL, VanBrakle J. Preschool children with attention-deficit/hyperactivity disorder: impairments in behavioral, social, and school functioning. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. 2001; 40(5): 508-515.
102. Missall KN, Hojnoski RL. The critical nature of young children's emerging peer-related social competence for transition to school. Brown WH, Odom SL, McConnell SR, editors. *Social competence of young children: Risk, disability, and intervention*. Baltimore: Brookes; 2008.
103. Adler A. Çocuk Eğitimi. 3. basım. Şipal K, çev. İstanbul: Cem Yayınevi; 2005.
104. Rubin KH, Bukowski WM, Parker JG. Peer interactions, relationships, and groups. *Handbook of child psychology*. 1998.
105. Paley B, Conger RD. Harold G.T. Parent's affect adolescent cognitive representations and adolescent social development. *Journal of Marriage and Family*. 2000; 62: 761-776.
106. Eisenberg N, Gershoff TE, Fabes AR, Shepard AS, Cumberland JA, Losoya HS, Guthrie KI, Murphy CB. Mother's emotional expressivity and child's behavior problems and social competence: mediation through children's regulation. *Developmental Psychology*. 2001; 37(4): 475-490.
107. Anthony LG, Anthony BJ, Glanville DN, Naiman DQ, Waanders C, Shaffer S. The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*. 2005; 14(2): 133-154.
108. Chen X, Chang L, He Y, Liu H. The peer group as a context: moderating effects on relations between maternal parenting and social and school adjustment in Chinese children. *Child Development*. 2005; 2(76): 417-434.
109. Spinrad TZ, Eisenberg N, Gaertner B, Popp T, Smith CL, Kupfer A, Greving K, Liew J, Hofer C. Relations of maternal socialization and toddler's effortful control to children's adjustment and social competence. *Development Psychology*. 2007; 43(5): 1170-1186.
110. Doğan İ. Düğden Bugüne Türk Ailesi. Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi Yayınları; 2009.
111. Çelik E. Evlilik Doyumu. Akın A, Çelik E, editörler. *Psikolojide Güncel Kavramlar III: Aile-Evlilik*. Ankara: Nobel Yayıncılık; 2015.
112. Yavuzer H. Evlilik Okulu. On birinci basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.
113. Belsky J. Children and marriage. Fincham FD, Bradbury TN, editors. *The psychology of marriage*. New York: Guilford Press; 1990.
114. Belsky J, Rovine M. Patterns of marital change across the transition to parenthood: Pregnancy to three years post-partum. *Journal of Marriage and the Family*. 1990; 55: 5-20.

115. Waite LJ, Lillard LA. Children and marital disruption. *American Journal of Sociology*. 1991; 96: 930-953.
116. Cox MJ, Paley B, Burchinal M, Payne CC. Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*. 1999; 61: 611-625.
117. Sturge Apple ML, Davies PT, Cummings EM. Typologies of family functioning: Implications for children's adjustment during the early school years. *Child Development*. 2010; 81: 1320-1335.
118. Johnson HA, Zabriskie RB, Hill B. The contribution of couple leisure involvement, leisure time, and leisure satisfaction to marital satisfaction. *Marriage & Family Review*. 2006; 40(1): 69-91.
119. Yörükoğlu A. Aile ve Çocuk. 7. basım. İstanbul: Özgür Yayıncılık; 2007.
120. Çelik M, Tümkaya S. Öğretim elemanlarının evlilik uyumu ve yaşam doyumlarının iş değişkenleri ile ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2012; 13(1): 223-238.
121. Küçük N, Topkara M. Herkes İçin Mutlu Evlilik. İstanbul: Yolculuk Yayınevi; 2010.
122. Solmuş T. Kadınlar/Erkekler/Farklılıklar/İlişkiler. İstanbul: Doruk Yayınları; 2014.
123. Şendil G, Kızıldağ, Ö. Evlilik Çatışması ve Çocuk. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları; 2005.
124. Kim E. Marital adjustment and depressive symptoms in Korean Americans. *Issues Ment Health Nurs*. 2012; 33: 370-6.
125. Akkapulu E. Ergenin sosyal yetkinlik beklentisini yordayan bazı değişkenler [Yüksek Lisans Tezi]. Adana: Çukurova Üniversitesi; 2005.
126. Tezer E. Evlilik İlişkisinden Sağlanan Doyum: Evlilik Yaşamı Ölçeği, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi. 1996; 2(7): 1-7.
127. Perrone McGovern KM, Boo JN, Vannatter A. Marital and life satisfaction among gifted adults. *Roeper Review*. 2012; 34(1): 46-52.
128. Celenk O, van de Vijver FJ. What makes couples happy? Marital and life satisfaction among ethnic groups in the Netherlands. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2013; 44: 1273-1291.
129. Kabasakal Z, Soylu Y. Evli bireylerin evlilik doyumunun cinsiyet ve eş desteğine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 2016; 5(4): 208-214.
130. Waltz M, Badura B, Pfaff H, Schott T. Marriage and the psychological consequences of a heart attack: A longitudinal study of adaptation to chronic illness after 3 years. *Social Science & Medicine*. 1988; 27(2): 149-158.
131. Webster Stratton C. Mothers' and fathers' perceptions of child deviance: Roles of parent and child behaviors and parent adjustment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1998; 56(6): 909- 915.

132. Brody GH, Pellegrini AD, Siegel IE. Marital quality and mother-child and father-child interactions with schoolaged children. *Development Psychology*. 1986; 22: 291- 296.
133. Bilen M. Duygudan Eyleme İletişim. Ankara: Yargı Yayıncılık; 2014.
134. Kışlak ŞT, Çabukça F. Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 2002; 5(5).
135. Yıldırım İ. Anne Baba Desteği ve Başarı. 2. basım. Ankara: Anı Yayıncılık; 2010.
136. Mavili Aktaş A. Evlilik ve Sadakatsizlik. Ankara: Kanguru Yayınları; 2009.
137. Gottman JM. What predicts divorce?: The relationship between marital processes and marital outcomes. Psychology Press; 2014.
138. Barthassat J. Positive and negative effects of parental conflicts on children's condition and behaviour. *Journal of European Psychology Students*. 2014; 5(1): 10-18.
139. Güven E, Erden G. Çocuğun algıladığı evlilik çatışması ve davranış sorunları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 2014; 32: 33-54.
140. Cummings EM, Davies PT. Effects of marital conflict on children: Recent advances and emerging themes in process-oriented research. *Journal of child psychology and psychiatry*. 2002; 43(1): 31-63.
141. Çakmaklı K. Anne, Baba ve Eş Olmak. 3. basım. İstanbul: Yağmur Yayınevi; 2008.
142. Oh KJ, Lee S, Park SH. The effects of marital conflict on Korean children's appraisal of conflict and psychological adjustment. *Journal of Child and Family Studies*. 2011; 20(4): 444-451.
143. Vandewater EA, Lansford JE. Influences of family structure and parental conflict on children's well-being. *Fam Relat*. 1998; 47: 323-330.
144. Howes P, Markman HJ. Marital quality and child functioning: A longitudinal investigation. *Child Development*. 1989; 60: 1044-1051.
145. Kızıldağ Ö, Şendil G. Çocuk ve ergenlerde ebeveyn evlilik çatışması algısı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 2003; 10(2): 58-66.
146. Üncü S. Duygusal zeka ve evlilik doyumu ilişkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2007.
147. Çağ P, Yıldırım İ. Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2013; 4(39): 13-23.
148. Demir E. Farklı denetim odağına sahip evli bireylerin evlilik doyumunun incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2014.
149. Soylu AG, Kabasakal Z. Evli kadınların yaşam doyumunun evlilik doyumu ve çalışma durumu ile ilişkilerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi*. 2016; 5(4): 215-221.

150. Tuzcu A. Evli bireylerde kişilik özelliklerinin evlilik uyumu ve evlilik doyumu üzerine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Arel Üniversitesi; 2017.
151. Hünler OS. Dindarlığın evlilik doyumu üzerindeki etkileri ve algılanan evlilik sorunları çözümü becerilerinin, dindarlık ve evlilik doyumu ilişkisi üzerindeki arabulucu rolü [Doktora Tezi]. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi; 2002.
152. Cüceloğlu D. İnsan ve Davranışı. 24. basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2012.
153. Hay DF, Payne A, Chadwick A. Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*. 2004; 45(1): 84-108.
154. Rubin KH, Menzer M. Culture and social development. *Encyclopedia on early childhood development*. 2010;1-9.
155. Mcdevitt MT, Ormrod JE. *Child Development And Education*. New Jersey: Pearson Education; 2002.
156. Fazlıoğlu, Y. Çocuktan çocuğa yaklaşımı. Temel F, editör. *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar İçinde*. Ankara: Vize Yayıncılık; 2012.
157. Gainsley S, Director HD. Building Friendships in Preschool. *Highscope Extensions*. 2013; 27(1): 1-8.
158. Corsaro William A. Friendship in the nursery school: Social organization in a peer environment. *The development of children's friendships*. 1981; 207-241.
159. Ladd GW. Trends, Travails, and Turning Points in Early Research on Children's Peer Relationships: Legacies and Lessons for Our Time?. Rubin KH, Bukowski WM, Laursen B, editors. *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups*. New York: Guilford; 2009.
160. Odom SL, McConnell SR, Brown WH. Social competence of young children: Conceptualization, assessment and influences. New Jersey: Paul H Brookes Publishing; 2008.
161. Howes C, Phillipsen L. Continuity in children's relations with peers. *Social Development*. 1998; 7(3): 340-349.
162. Centre of Excellence for Early Childhood Development. Peer Relations. [Internet]. 2009 [Erişim Tarihi 24 Aralık 2016]. Erişim adresi: <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/docs/coups-oeil/peer-relations-info.pdf>
163. Gifford Smith ME, Brownell CA. Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of school psychology*. 2003; 41(4): 235-284.
164. Wentzel KR, Asher SR. The academic lives of neglected, rejected, popular and controversial children. *Child Development*. 1995; 66: 754-763.
165. Hay DF. Early peer relations and their impact on children's development. *encyclopedia on early childhood development*. Center on Excellence for Early Child Development. 2005; 1(1): 1-6.
166. Crick NR, Casas JF, Mosher M. Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology*. 1997; 33(4): 579-588.

167. Ladd GW, Price JM, Hart CH. Predicting preschoolers' peer status from their playground behaviors. *Child development*. 1988; 986-992.
168. Walker S. Teacher reports of social behavior and peer acceptance in early childhood: sex and social status differences. *Child Study Journal*. 2004; 34(1): 13-28.
169. Ladd GW, Profilet SM. The Child Behavior Scale: A teacher-report measure of young children's aggressive, withdrawn, and prosocial behaviors. *Developmental Psychology*. 1996; 32(6): 1008-1024.
170. Eisenberg N, Mussen P. The roots of prosocial behavior in children. Cambridge, England: Cambridge University Press; 1989.
171. Bağcı B. Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi; 2015.
172. Whiting JW, Whiting BB. Aloofness and intimacy of husbands and wives. *Ethos*. 1975; 3(2): 183-207.
173. Persson GEB. Developmental perspectives on prosocial and aggressive motives in preschoolers' peer interactions. *International Journal of Behavioral Development*. 2005; 29(1): 80-91.
174. Altay FB, Güre A. Okulöncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2012; 12(4): 2699-2718.
175. Salı G. Okulöncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2014; 43(2):195-216.
176. Eisenberg N. The caring child. Cambridge, MA: Harvard University Press; 1992.
177. Uluçay F. Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri [Yüksek Lisans Tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2012.
178. Aydoğmuş K. Ana-Baba Okulu. 12. basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2006. 9. Bölüm, Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları; 145-160.
179. Boivin M. The origin of peer relationship difficulties in early childhood and their impact on children's psychosocial adjustment and development. *Encyclopedia on early childhood development*. 2005; 1-7.
180. Özbey S. Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 2010; 21(21): 9-18.
181. Chang L, Li KK, Lei L, Liu H, Guo B, Wang Y, Fung KY. Peer acceptance and self perceptions of verbal and behavioral aggression and social withdrawal. *International Journal of Behavioral Development*. 2005; 29(1): 48-57.

182. Gazelle H, Ladd GW. Anxious solitude and peer exclusion: A diathesis-stress model of internalizing trajectories in childhood. *Child Development*. 2003; 74: 257-278.
183. Merrell KW, Wolfe TM. The relationship of teacher-rated social skills deficits and ADHD characteristics among kindergarten-age children. *Psychology in the Schools*. 1998; 35(2): 101-110.
184. Hoza B, Mrug S, Gerdes AC, Hinshaw SP, Bukowski WM, Gold JA, Kraemer HC, Pelham Jr WE, Wigal T, Arnold LE. What aspects of peer relationships are impaired in children with attention-deficit/hyperactivity disorder?. *Journal of consulting and clinical psychology*. 2005; 73(3): 411-423.
185. Gomes L, Livesey D. Exploring the link between impulsivity and peer relations in 5-6 year old children. *Child: Care, Health and Development*. 2008; 34(6): 763-770.
186. Şenol S. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı. Ankara: HYB Yayıncılık; 2006.
187. Kayaalp L. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi. 2008; 62: 147-152.
188. Keown LJ. Parent-child relationships, peer functioning, and preschool hyperactivity [PhD thesis]. USA: The University of Auckland; 2000.
189. Kandır A. Gelişimde 3-6 Yaş. Ankara: Morpa Kültür Yayınları; 2010.
190. Miller LS, Koplewicz HS, Klein RG. Teacher rating of hyperactivity, inattention and conduct problems in preschoolers. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 1997; 25(2): 113-119.
191. Kanlıklıçer P. Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlilik Güvenirlik Çalışması [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2005.
192. Aras Ş, Ünlü G, Taş FV. Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran hastalarda belirtiler, tanılar ve tanıya yönelik incelemeler. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2007; 10(1): 28-37.
193. Dursun A. Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2010.
194. Derman MT, Başal HA. Okul öncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2013; 2(1): 115-144.
195. Sargın N. Çocuklarda Ruh Sağlığı. 2. basım. Konya: Eğitim Yayınevi; 2012.
196. Özdoğan B. Çocuk ve Oyun. Geliştirilmiş 6. basım. Ankara: Anı Yayıncılık; 2014.
197. Dodge KA, Lansford JE, Burks VS, Bates JE, Pettit GS, Fontaine R, Price JM. Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child Development*. 2003; 74(2): 374-393.

198. Acun Kapıkıran N, Bora İvrendi A, Adak A. Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: Durum saptaması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2006; 19(1): 19-27.
199. Karakuş A. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu'nun Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2008.
200. Şen M. 3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi [Doktora Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2009.
201. Arı M, Yaban H. Okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları: mizaç ve duygu düzenlemenin rolü. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2016; 31(1): 125-141.
202. Alisinanoğlu F, Kesicioğlu OS. Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun İli örneği). Kuramsal Eğitimbilim. 2010; 3(1): 93-110.
203. Parker JG, Gottman JM. Social and emotional development in a relational context: Friendship interaction from early childhood to adolescence. Berndt TJ, Ladd GW, editors. Wiley series on personality processes. Peer relationships in child development. Oxford, England: John Wiley; 1989.
204. Manaster H, Jobe M. Bringing boys and girls together: Supporting preschoolers' positive peer relationships. Young Children. 2012; 67(5): 12-17.
205. Munroe RL, Romney AK. Gender and age differences in same-sex aggregation and social behavior: A four-culture study. Journal of Cross-Cultural Psychology. 2006; 37(1): 3-19.
206. Seven S. Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. 2007; 51(51): 477-499.
207. Ensor R, Hart M, Jacobs L, Hughes C. Gender differences in children's problem behaviours in competitive play with friends. British Journal of Developmental Psychology. 2011; 29: 176-187.
208. Braza F, Sánchez-Martín JR, Braza P, Carreras R, Munoz JM, Azurmendi AM, Verdier I. Girls' and boys' choices of peer behavioral characteristics at age five. Social Behavior and Personality: an international journal. 2012; 40(10): 1749-1759.
209. Sanson A, Letcher P, Smart D, Prior M, Toumbourou JW, Oberklaid F. Associations between early childhood temperament clusters and later psychosocial adjustment. Merrill-Palmer Quarterly. 2009; 55(1): 26-54.
210. Dion KK, Berscheid E. Physical attractiveness and peer perception among children. Sociometry. 1974; 1: 1-12.
211. Zakin DF. Physical attractiveness, sociability, athletic ability, and children's preference for their peers. The Journal of psychology. 1983; 115(1): 117-122.
212. Baydık B, Bakkaloğlu H. Alt sosyoekonomik düzeydeki özel gereksinimli olan ve olmayan ilköğretim öğrencilerinin sosyometrik statülerini yordayan değişkenler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 2009; 9(2): 401-447.

213. Kleck RE, DeJong W. Physical disability, physical attractiveness, and social outcomes in children's small groups. *Rehabilitation Psychology*. 1983; 28(2): 79-91.
214. Wolfberg PJ, Zercher C, Lieber J, Capell K, Matias S, Hanson M, Odom SL. "Can I play with you?" Peer culture in inclusive preschool programs. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*. 1999; 24(2): 69-84.
215. Yener P. Okul öncesi eğitimi alan 60 ay ve üzeri çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2015.
216. Ladd GW, Profilet SM, Hart CH. Parents' management of children's peer relations: Facilitating and supervising children's activities in the peer culture. Parke RD, Ladd GW, editors. *Family-peer relationships: Modes of linkage*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum; 1992.
217. Ladd GW, Pettit CH. Parenting and the development of children's peer relationships. Bornstein MH, editor. *Handbook of parenting: Vol. 5. Practical issues in parenting*. 2. Mahwah, NJ: Erlbaum; 2002.
218. Parke RD, Simpkins SD, McDowell DJ, Kim M, Killian C, Dennis J, et al. Relative contributions of families and peers to children's social development. Smith PK, Hart CH, editors. *Blackwell handbook of childhood social development*. Malden, MA: Blackwell; 2002.
219. Ladd GW, Golter BS. Parents' management of preschooler's peer relations: Is it related to children's social competence?. *Developmental Psychology*. 1988; 24(1): 109.
220. Bhavnagri NP, Parke RD. Parents as direct facilitators of children's peer relationships: Effects of age of child and sex of parent. *Journal of Social and Personal Relationships*. 1991; 8(3): 423-440.
221. Manz PH, McWayne CM. Early interventions to improve peer relations/social competence of low-income children. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. 2004; 1-7.
222. Oğuzkan S, Oral G. Okul öncesi eğitim. İstanbul: Oğul Matbaacılık; 1992.
223. Yörükoğlu A. Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları. 7. basım. İstanbul: Özgür Yayıncılık; 1990.
224. Asher RS, Coie DJ. Peer rejection in childhood. New York: Cambridge University Press; 1990.
225. Ladd GW. Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment? *Child Development*. 1990; 61: 1081-1100.
226. Rogers DL, Ross DD. Encouraging positive social interaction among young children. *Young Children*. 1986; 41(3): 12-17.
227. Parker JG, Asher SR. Peer relations and later personal adjustment: Are low-accepted children at risk?. *Psychological bulletin*. 1987; 102(3): 357.

228. Howes, C. The earliest friendships. Bukowski W, Newcomb A, Hartup W, editors. The company they keep: Friendship in childhood and adolescence. Cambridge, UK: Cambridge University Press; 1996.
229. Kao G, Joyner K. Do race and ethnicity matter among friends? Activities among interracial, interethnic, and intraethnic adolescent friends. *Sociological Quarterly*. 2004; 45(3): 557-573.
230. Karasar N. Bilimsel araştırma yöntemleri. 26. basım. Ankara: Nobel; 2014.
231. Israel GD. Determining sample size. University of Florida; 1992.
232. Akgün E, Yeşilyaprak B. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Türkçe Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 2010; 13(24): 31-43.
233. Çelik E. Evlilik Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geçerlik ve Güvenirliği. *Cumhuriyet International Journal of Education*. 2014; 3(4): 1-9.
234. Büyüköztürk Ş. Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. 5. basım. Ankara: Pegem Yayıncılık; 2005.
235. Field A. Discovering statistics using SPSS. New Delhi: Sage publications; 2009.
236. Tabachnick BG, Fidell LS. Using Multivariate Statistics. sixth ed. Boston: Pearson; 2013.
237. Driscoll K, Pianta RC. Mothers' and fathers' perceptions of conflict and closeness in parent-child relationships during early childhood. *Journal of Early Childhood & Infant Psychology*. 2011; 1(7).
238. Elibol Gültekin S. 5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2008.
239. Karaca NH, Gündüz A, Aral N. Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. 2011; 4(2): 65-76.
240. McBride BA, Schoppe SJ, Rane TR. Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family*. 2002; 64: 998-1011.
241. Tarkoçin S. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2014.
242. Gür A. Çocuk evlerinde yaşayan çocuklar ile ailesiyle birlikte yaşayan çocukların akran ilişkileriyle sosyal davranışlarının incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2016.
243. Ertürk Kara HG, Gürgen F. 48-72 aylık çocukların davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 2016; 2(4): 1494- 1505.

244. Barnett MA, Deng M, Mills-Koonce WR, Willoughby M, Cox M. Interdependence of parenting of mothers and fathers of infants. *Journal of Family Psychology*. 2008; 22(3): 561-573.
245. Gençtoprak S. Çocukların anne-babalarıyla ilişkide kabul veya red algıları, psikolojik uyumları ve akademik başarılarının incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Zonguldak: Karaelmas Üniversitesi; 2010.
246. Zhang X, Chen H. Reciprocal influences between parents' perceptions of mother-child and father-child relationships: A short-term longitudinal study in Chinese preschoolers. *The Journal Of Genetic Psychology*. 2010; 171(1): 22-34.
247. Erkal S, Copur Z, Doğan N, Şafak S. Examining the relationship between parents' gender roles and responsibilities towards their children (A Turkish example). *Social Behavior and Personality*. 2007; 35(9): 1221-1234.
248. Yüksek Usta S. Okul öncesi dönem çocuklarda davranış problemlerinin anne-çocuk ve öğretmen çocuk ilişkileri açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2014.
249. Gutman LM, Feinstein L. Parenting behaviours and children's development from infancy to early childhood: Changes, continuities and contributions. *Early Child Development and Care*. 2010; 180(4): 535-556.
250. Çakıcı S. Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2006.
251. Şendoğdu MC. Anaokuluna devam eden 5-6 yaş çocuklarının anne babalarını algılamaları ile anne babaların kendi tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2000.
252. Özyürek A, Şahin FT. 5 ve 6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2005; 25(2).
253. Tezel Şahin F, Özyürek A. 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2008; 6(3): 395-414.
254. Çakır S. Evli bireylerin evlilik uyumlarının ana-babalarına bağlanma düzeyleri ve demografik değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2008.
255. Garip S. 5-6 yaş döneminde, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğu olan eşlerin çocuk yetiştirme stilleri ile evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2010.
256. Kızılışık Kartal G. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların davranış sorunları ile annelerinin evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Haliç Üniversitesi; 2014.
257. Sezer Ö. Kadınların uyum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2016; 3(23): 87-98.

258. Tüfekçi Hoşgör E. Evli çiftlerin öfke ifade tarzları ile evlilik uyumunun incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2013.
259. Şener A. Ailede eşler arası uyuma etki eden faktörlerin araştırılması [Doktora Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2002.
260. Wilkie JR, Ferree MM. Gender and fairness: Marital satisfaction in two earner couples. *Journal of Marriage and the Family*. 1998; 60(3): 577-594.
261. Kumari R. Marital adjustment stress and depression among working and non-working married women: A case study of Ranchi Town in Jharkhand. *Jharkhand Journal of Social Development*. 2014; 8(1-2): 1-6.
262. Yalçın H. Evlilik uyumu ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 2014; 3(1): 250-261.
263. Rogers SJ, Deboer DD. Changes in wives' income: Effect on marital happiness, psychological well-being, and the risk of divorce. *Journal of Marriage and Family*. 2001; 63: 458-472.
264. Özcan Ö. Evlilik uyumu ile tolerans düzeyi arasındaki ilişki [Yüksek Lisans Tezi]. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi; 2016.
265. Crombie G, Gold D. Compliance and problem-solving competence in girls and boys. *The Journal of genetic psychology*. 1989; 150(3): 281-91.
266. Atılgan G. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen ilköğretim 1. kademe 1. devre öğrencilerinin sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması [Yüksek Lisans Tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2001.
267. Jamyang Tshering K. Social competence in preschoolers: An evaluation of the psychometric properties of the preschool social skills rating system (SSRS) [PhD thesis]. USA: Pace University; 2004.
268. Tatlı S. ve Alakoç Pirpir D. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların öğretmenleriyle olan ilişkilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 2015; 31: 429-441.
269. Gültekin Akduman G, Günindi Y, Türkoğlu D. Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*. 2015; 8(37).
270. Coie JD, Dodge KA, Coppotelli H. Dimensions and types of social status: A cross age perspective. *Developmental Psychology*. 1982; 18: 557- 570.
271. Knafo A, Plomin R. Prosocial behavior from early to middle childhood: Genetic and environmental influences on stability and change. *Developmental Psychology*. 2006; 42(5): 771-786.
272. Peren S, Stadelmann S, Wyl AV, Klitzing KV. Patways Of Behavioral And Emotional Symptoms In Kindergarden Children: What Is The Role Of Prosocial Behaviour?. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 2007; 16: 209-214.
273. Yüce G. Okul öncesi eğitime devam eden özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma

- düzeylerinin belirlenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi; 2015.
274. Moss E, Smolla N, Cyr C, Dubois-Comtois K, Mazzarello T, Berthiaume C. Attachment and behavior problems in middle childhood as reported by adult and child informants. *Development and Psychopathology*. 2006; 18: 425-444.
 275. Rönnlund M, Karlsson E. The relation between dimensions of attachment and internalizing or externalizing problems during adolescence. *The Journal of Genetic Psychology*. 2006; 167(1) :47-63.
 276. Schmidt ME, Demulder EK, Denham SA. Kindergarten social-emotional competence: developmental predictors and psychosocial implications. *Early Child Development and Care*. 2002; 172: 451-462.
 277. Alisinanoğlu F, Ulutaş İ. Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 2003; 128: 65.
 278. Livingston R. *Anxiety disorders Child and Adolescent Psychiatry*. Baltimore-Maryland; 1996.
 279. Sümer N, Şendağ MA. Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 2009; 24(63): 86-103.
 280. Anthonysamy A, Zimmer Gembeck MJ. Peer status and behaviors of maltreated children and their classmates in the early years of school. *Child Abuse & Neglect*. 2007; 31(9): 971-991.
 281. Blatchford P, Baines E, Pellegrini A. The social context of school playground games: Sex and ethnic differences, and changes over time after entry to junior school. *British Journal of Developmental Psychology*. 2003; 21(4): 481-505.
 282. Ormalioğlu M. Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde ve Çocuğu Tanımada Oyunun Önemi. İstanbul: Özne Yayınları; 1999.
 283. Martin CL, Fabes RA. The stability and consequences of young children's same-sex peer interactions. *Developmental Psychology*. 2001; 37(3):431-446.
 284. Fabes RA, Martin CL, Hanish LD. Young children's play qualities in same, other and mixed-sex peer groups. *Society for Research in Child Development*. 2003; 74(3): 921-932.
 285. Boyle DE, Marshall NL, Robeson WW. Gender at play: Fourth-grade girls and boys on the playground. *American Behavioral Scientist*. 2003; 46(10): 1326-1345.
 286. Lindsey EW, Colwell MJ. Preschoolers' emotional competence links to pretend and physical play. *Child Study Journal*. 2003; 33(1): 39-52.
 287. Maccoby EE, Jacklin CN. Sex differences in aggression: A rejoinder and reprise. *Child Development*. 1980; 51: 964-980.
 288. Walker S, Irving K, Berthelsen D. Gender influences on preschool children's social problem-solving strategies. *The Journal of Genetic Psychology*. 2002; 163: 197-209.

289. Scharf CS. Gender differences in adolescent aggression: An analysis of instrumentally us [PhD thesis]. USA: Central Michigan University; 2000.
290. Gündoğdu R. 9 sınıf öğrencilerinin çatışma çözme öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2010; 19(3).
291. Ummanel A. Okul öncesi çocuklarda akran kabulünün çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2007.
292. Ostrov JM, Keating CF. Gender differences in preschool aggression during free play and structured interactions. An Observational Study Social Development. 2004; 13(2): 255-277.
293. Kargı E, Erkan S. Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2004; (27): 135-144.
294. Yaşar Ekici F. Okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi. 2015; 7: 14.
295. Sarı E. Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2007.
296. Seyrek M. Evliliklerde planlı çocuk sahibi olup olmamanın çiftlerin üzerinde olan uyum, duygu ve davranışlarına etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Beykent Üniversitesi; 2016.
297. Uçak D. Evli çiftlerin kişilik özelliklerinin evlilik doyumu ile ilişkisinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi; 2015.
298. Crick NR, Ladd GW. Children's perceptions of their peer experiences: Attributions, loneliness, social anxiety, and social avoidance. Developmental Psychology. 1993; 29(2): 244.
299. Şen M, Arı M. Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu'nun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Journal of Faculty of Educational Sciences. 2011; 44(2).
300. Akkaya Ersan G. 60-72 aylık çocukların sosyal problem çözme becerilerinin ve akran ilişkilerinin işitsel muhakeme ve işlem becerileri açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2014.
301. Güngören D. Evlilik çatışmasının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Maltepe Üniversitesi; 2011.
302. Kaya İ. Evlilik uyumu ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumlarının rolü [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2003.

303. Özbey S, Alisinanoğlu F. A study on problem behavior of 60-72 months children who attending public early childhood education institution. *The Journal of International Social Research*. 2009; 2(6): 493-517.
304. Rothbaum F, Weisz JR. Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*. 1994; 116(1): 55-74.
305. Demirkaya SK, Abali O. Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi dönem davranış sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 2012; 13(1): 67-74.
306. Johnston C, Mash E.J. Families of children with attention deficit /hyperactivity disorder: review and recommendations for future research *Clinical Child Family Psychology Review*. 2001; 4: 183- 207.
307. Campbell AN. The attitude and knowledge relationship between secondary agriculture and science students' participation in multidisciplinary education and environmental/wetland restoration [Master's thesis]. Texas A&M University; 1994.
308. Mcgee R, Partridge F, Williams S, Silva PA. A twelve-year follow-up of preschool hyperactive children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 1991; 30(2): 224-32.
309. Kimonis ER, Frick PJ, Boris NW, Smyke AT, Cornell AH, Farrell JM, Zeanah CH. Callous- Unemotional features, behavioral inhibition, and parenting: independent predictors of aggression in a high risk preschool sample. *Journal of Child and Family Study*. 2006; 15: 745-756.
310. Sertbaş N. İlköğretim öğrencilerinde davranış problemleri ve yordayan değişkenler [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2006.
311. Özbey S. Ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2012; 20(1): 43-62.

8. EKLER

Ek-1: Genel Bilgi Formu

Genel Bilgi Formu

Sevgili Anne ve Babalar,

Bu araştırma, “5-6 Yaş Grubu Çocukların Ebeveynleri ve Akranlarıyla İlişkileri ile Ebeveynlerinin Evlilik Yaşam Doyumlarının İncelenmesi” konulu tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Lütfen soruları doğru okuduğunuzdan emin olduktan sonra size uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığı için bilgiler gizli tutulacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU

Çocuk Gelişimci Merve SOLAK ARABACI

Çocuğun Cinsiyeti: ☐ Kız ☐ Erkek	Çocuğun Doğum Tarihi:
Anneye Ait Bilgiler	Babaya Ait Bilgiler
Yaşınız: ☐ 20 ve altı ☐ 21-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46 ve üstü	Yaşınız: ☐ 20 ve altı ☐ 21-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46 ve üstü
Evlilik yaşıınız: ☐ 20 ve altı ☐ 21-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46 ve üstü	Evlilik yaşıınız: ☐ 20 ve altı ☐ 21-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46 ve üstü

Eğitim Seviyesi	Çalışma Durumu	Eğitim Seviyesi	Çalışma Durumu
☐ Okur-yazar değil	☐ Çalışmıyor	☐ Okur-yazar değil	☐ Çalışmıyor
☐ Okur-yazar	☐ Kamu görevlisi	☐ Okur-yazar	☐ Kamu görevlisi
☐ İlkokul	☐ İşçi	☐ İlkokul	☐ İşçi
☐ Ortaokul	☐ Serbest Meslek	☐ Ortaokul	☐ Serbest Meslek
☐ Lise	☐ Özel sektör	☐ Lise	☐ Meslek
☐ Üniversite	☐ Diğer.....	☐ Üniversite	☐ Özel sektör
☐ Yüksek lisans-doktora		☐ Yüksek lisans-doktora	☐ Diğer.....
Ailenizin Aylık Ortalama Gelir Düzeyi			
☐ 1500 TL ve altı	☐ 3001 – 4500 TL	☐ 6001 TL ve üstü	
☐ 1501 – 3000 TL	☐ 4501 – 6000 TL		
Aşağıdakilerden hangisi aile yapınızı tanımlamaktadır?			
☐ Çekirdek aile			
☐ Geniş aile			
Sahip olduğunuz çocuk sayısını belirtiniz.			
Araştırmaya katılan çocuğunuzun doğum sırasını belirtiniz.			

EK-2: Etik Kurul İzni

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/

433-623

14 Şubat 2017

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Merve SOLAK ARABACI**'nın Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU danışmanlığında yürüttüğü **"5-6 Yaş Grubu Çocukların Ebeveynleri ve Akranlarıyla İlişkileri ile Ebeveynlerinin Evlilik Yaşam Doyumlarının İncelenmesi"** başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **31 Ocak 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek-3: MEB Araştırma İzni

T.C.
MANİSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 46949512-605.01-E.175315
Konu : Merve SOLAK ARABACI'nın
Araştırma İzni

05.01.2017

Sayın: Merve SOLAK ARABACI
Tevfikiye Mah. 3316 Sk. No:15 Yunusemre/MANİSA

İlgi: 22.12.2016 tarihli dilekçeniz.

İlgi yazınız ekinde bulunan, "Okul Öncesi Dönemde Yer Alan Çocukların Ebeveynleri ve Akranlarıyla İlişkileri ile Anne Babalarının Evlilik Uyumlarının İncelenmesi " konulu tez çalışması için ilimiz Yunusemre ve Şehzadeler İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı anaokullarına devam eden 5-6 yaş çocuklar ve ebeveynleri yönelik araştırma izni ile ilgili olarak, Müdürlük Makamından alınan 30.12.2016 tarih ve 14759567 sayılı onay yazısı yazımız ekindedir.

Bilgilerinizi ve araştırma tamamlanmasından itibaren en geç iki hafta içerisinde araştırma sonucunu içeren bir kitap ve iki adet CD'nin Müdürlüğümüz Strateji Şubesine teslim edilmesini rica ederim.

Recep DERNEKBAŞ
İl Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

Onay (1 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
5.1.17
Sabahat UGURLU
Şef

Nişancıpaşa Mh. Atatürk Blv. No:36/A Şehzadeler/MANİSA
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: strateji45@meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi: Tayfun ATLI
Tel: (0 236) 231 46 08 (105)
Faks: (0 236) 231 12 51

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 4376-5fea-3c73-9727-97f2 kodu ile teyit edilebilir.

9. ÖZGEÇMİŞ

I. Bireysel Bilgiler

Adı Soyadı: Merve SOLAK ARABACI
Doğum Yeri ve Tarihi: Manyas-08.01.1990
Uyruğu: T.C. Vatandaşı
İletişim Bilgileri: Manisa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
0236 231 10 01
merve.arabaci@aile.gov.tr

II. Eğitimi

Lisans: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü (2008- 2013)
Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü Yan Dal (2011- 2013)
Lise: Gönen Anadolu Lisesi (2004- 2008)
İlköğretim: Gönen Mehmet Ahmet Genç İlköğretim Okulu (1996-2004)

III. Mesleki Deneyimi

Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Manisa (Eylül 2014- devam)
Özel Yeni Harika Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Ankara (Eylül 2013- Temmuz 2014)

IV. Bilimsel Faaliyetler

Ödüller

- İhsan Doğramacı Üstün Başarı Ödülü, Hacettepe Üniversitesi, 2012-2013 Dönemi

Yer Aldığı Projeler

- Manisa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü “Soma Psikososyal Destek Projesi” , 2014

- Ankara Otistik Bireyler Derneği “Gönüllü Eğitim Dayanışma Projesi III”, 2009- 2010

Mesleki Alanda Katıldığı Seminerler, Kurslar ve Alınan Belgeler

- Catell 2-A Zeka Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Catell 3-A Zeka Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Gessel Gelişim Figürleri Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Goodenough Harris Bir İnsan Çiz Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Peabody Resim Kelime Eşleştirme Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Metropolitan Okul Olgunluğu Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Frostig Gelişimsel-Görsel Algı Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Benton Görsel Bellek Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Ankara Gelişim Tarama Envanteri Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Porteus Labirentleri Testi” Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Bender Gestalt Görsel Motor Algılama Testi Eğitimi Sertifikası, Ankara, Eylül 2013
- Çocuk Yogası Eğitimciliği Eğitimi, Ankara, Mart- Haziran 2013
- Hacettepe Artikülasyon Testi (HAT) ve Konuşma Sesleri Gelişim Testi Yeterlilik Belgesi, Ankara, Mayıs 2013
- Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği 2 (GOBDÖ 2) Kullanım Sertifikası, Ankara, Nisan 2013
- Dil, İşitme, Konuşma ve Dinleme Eğitimi (Dikde) Katılımcı Belgesi, Ankara, Nisan 2013
- Planlanmamış Anı Resimleme (PARE) Uygulayıcı Belgesi, Ankara, Aralık 2012
- Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi (PECS) Eğitimi Sertifikası, Ankara, Aralık 2012
- Okul Öncesi Davranış Değerlendirme Skalası, Ankara, Haziran 2012
- Denver II Gelişimsel Tarama Testi Yeterlilik Belgesi, Ankara, Şubat 2012

- Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü“3. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi” Katılım Belgesi, Ankara, Kasım 2012
- Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırma ve Geliştirme Derneği “Etkili Öğretmenlik ve Çocuğu Anlamak” Konulu Seminere Katılım Belgesi, Ankara, Mayıs 2011
- Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırma ve Geliştirme Derneği “Okul Öncesinde Pantomim” Konulu Seminere Katılım Belgesi, Ankara, Mayıs 2011
- Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırma ve Geliştirme Derneği “Okul Öncesi Eğitimde Müzik, Ritim, Dans Çalışmaları” Konulu Seminere Katılım Belgesi, Ankara, Mayıs 2011
- Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Topluluğu “Dikkat Eksikliği, Hiperaktivite ve Özel Öğrenme Güçlüğü” Paneline Katılım Belgesi, Ankara, Nisan 2010
- Çocuk Gelişimini Destekleme (Portage) Derneği “Türkiye’de Erken Müdahale Yaklaşımları Sempozyumu” Katılım Belgesi, Ankara, Mayıs 2012
- Ankara Otistik Bireyler Derneği “Gönüllü Eğitim Dayanışma Projesi III” Katılım Belgesi, Ankara, 2009-2010
- Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü “Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi” Katılım Belgesi, Ankara, Ekim 2009
- Hacettepe Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı Çocuk Ruh Sağlığı Topluluğu “Çocuğun Ruhsal Gelişimi ve Hasta Çocuğa Yaklaşım Seminerleri” Katılım Belgesi, Ankara, Ekim- Kasım 2009
- Hacettepe Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı Çocuk Ruh Sağlığı Topluluğu “Eğitim Seminerleri” Katılım Belgesi, Ankara, Kasım-Aralık 2008